

CERNĂUȚI

IANUARIE-APRILIE

FĂT-FRUMOS

ANUL XII
1937

DIRECTOR: LECA MORARIU

NUMĂRUL
1-4

N. Grigorescu : Țărăncuță

LITERATURĂ — ARTA — ȘTIINȚĂ — VIAȚĂ SOCIALĂ

14386 3.156

7.11.132

mută acasă

Bruscarea Istoriei

Autenticitatea marilor istorici se vedește prin modul de intervenție al personalității lor între document și realitate, prin puterea de intuiție, prin comprimarea propriilor afecte, la scrutarea și coordonarea faptelor și proiectarea adevărului din ele.

Istoricii sunt martori oculari, jurați pe sfintele așezăminte ale științei, martori contemporani ai veacurilor și milenilor în relatarea întâmplărilor, judecători de instrucție în căutarea și găsirea acelor elemente de ambianță și perspectivă, cari le conferă apoi dreptul de ultimă instanță și autoritate supremă intru pronunțarea unui verdict imuabil. Imuabil cel puțin atât cât a fost în stare până acum mintea omească să se ridice spre perfecțiunea dumnezească și cât materialicește și spiritualicește o conștiință superioară, o serioasă pregătire în specialitate și un talent real s'a convins și ne convinge că a epuizat mijloacele de investigație.

Cine nu răspunde acestor comandamente, nu se încadrează într'o disciplină, ci se scoate de sub rigurosul autocontrol și riscă să întunece ceea ce intenționează să lumineze.

Sunt gânduri cari se trezesc, ca un legitim protest, împotriva d-lui Teodor Balan, la cetirea unor pagini din istoricul „Arboroasei“.

A afirma, spre pildă, că prin achitarea acuzațiilor și eliberarea întemnițaților C. Morariu, Ciprian Porumbescu etc., Austriecii ar fi izbutit să le taie elanul și că pe urmă aceia și-ar fi văzut de parohii și de rosturile familiare, înseamnă un fel subiectiv de a vedea sau de a nu voi să urmărești pe aceiași oameni, cu aceleași idei, în aceeași luptă și cu aceiași adversari, până la sfârșitul vieții. Evident, autorul monografiei procesului avea un cadru limitat și dacă se oprea cu cercetările sale la declanșarea conflictului dintre sentimentul panromănesc și stăpânirea austriacă și la dezvoltarea pro-

BIBLIOTECA
JUDEȚEANĂ
NEAMȚ
Fond „G.T.K.”

386
2.116

BIBLIOTECA
DOCUMENTARĂ
GRĂDINIȚA NEAMȚ

cesului până la rostirea sentinței, nimeni n'ar fi îndreptățit să ridice d-lui Teodor Balan vre-o obiecțiune. Dar din moment ce d-sa constată că împricinații scăpați de rigorile temniței s'au încumintit și că de aci înainte,— printr'o deducție tot așa de logică, trebuie presupus sau completa integrare a foștilor luptători în ideologia politică austriacă sau o renunțare a lor pentru totdeauna de a mai acționa în viața publică bucovineană,—din acest moment d-sa dă a înțelege că și-a extins câmpul de cercetare și asupra restului vieții unui Constantin Morariu etc., și ea—viața—s'a scurs banal, fără nici o semnificație pentru urmași, fără nici o învățătură, sau cel mult cu dovada că lupta nu duce la oțelire, ci la o blasare.

Temerară bruscare a realităților istorice, pentru cine nu crede că o idee se desființează din ordin și pentru cine a scrie istorie, nu înțelege, cu lipsă de pietate, să manevreze cu figurile istorice ca într'un teatru de păpuși, trimițându-le acasă la culcare, când plictiseala oprește dela masa de scris ritmul unor vieți în vijelie...

Un eveniment istoric nu se naște în clipa când se produce, cu evidență pentru toată lumea, și nu se închide, automat, când degetele scriitorului vor să pună punct. Cu asemenea simplism este îngăduit numai profanilor să descifreze geneza și să lumineze evoluția întâmplărilor, cari pleacă dela oameni și prin oameni sunt transmise oamenilor. Cine n'a auzit freamătul și n'a fost în stare să tălmăcească înțelesul Serbării dela Putna—cu șapte ani mai înainte de procesul Arboroasei—n'are acea înaltă perspectivă și adâncă pătrundere care să-i înlesnească priceperea că svonul dela Putna vine mai de departe, ajunge la „Arboroasa” preamăritoare a Voevodului Român, și cu vuet înăbușit, de neconținut protest împotriva răpirii Bucovinei, se întinde misterios în toate preocupările obștei românești și se prelungește până în zilele noastre, vădindu-se în lupte tot mai dârze pentru păstrarea și întărirea eului nostru. „Deșteptarea”, limba românească: Constantin Morariu, cântecul românesc—Ciprian Porumbescu, Iancu Flondor și George Popovici-Robeanu—politica panromânismului, George Tofan: cultura panromânească; preoțimea apărând pe metereze averile voevozilor moldoveni, în contra rutenismului, învățătorimea, școala și biserica, luminând poporul românesc, îndemnându-l la muncă și rezistență, un Grigorie Filimon în idealul cooperăției, studențimea făcând zid în jurul profesorului Pușcariu pentru cucerirea catedrei de istoria Românilor la Universitatea din Cernăuți, pregătirea Românismului bucovinean pentru integrarea sa în curentul epocii sămănătoriste,—iată continuitatea activității marilor arboroseni și roadele ei...

I. E. Torouțiu

I.

Ignoratio Elenchi

Cel dintăiu volum din colecția «Studiilor și Documentelor Literare» se deschidea, acum 7 ani, cu scrisoarea lui *Titu Maiorescu*, adresată, din Paris, lui *Iacob C. Negruzzi*, la 2 Aprilie 1867. Se părea, atunci, că aceea ar fi una dintre cele mai vechi scrisori de-a lui Maiorescu, păstrată de *I. C. Negruzzi*, nu din întâmplare, ci cu deplină conștiință că asemenea hârtii vor fi cândva căutate, pentru că slova lor să se așeze în cumpăna judecății spre dreapta alcătuirii a istoriei.

Anul trecut d-l *V. Stanciu* tipăria în revista «*Blajul*» (1936 III 359/60) o scrisoare a lui *Titu Maiorescu*, trimisă din Brașov lui *Timoteiu Cipariu*, la Blaj, în 6 Septembrie 1857, — așadar cu zece mai veche decât prima scrisoare din 1867 apărută în volumul I-ii al «*St. și D. L.*».

«*Inesemnări*»-le «*Zilnice*» ale lui *Titu Maiorescu*, puse de d-na *Livia Maiorescu-Dymysza* la dispoziția d-lui *I. Rădulescu-Pogoneanu*, care le-a tipărit cu o introducere de perspectivă asupra ansamblului memorialistic și cu numeroase adnotări, făcute cu grijă pentru lămurirea amănuntului biografic și științific, de interes general, aceste însemnări devin călăuză pentru cine străbate labirintul hrisoavelor adunate în aceste șase volume *) ale «*Junimii*», cari, la rândul lor, întregesc pe memorialist, suprimându-i censura reticenței. Puterea adevărului pătrunde pretutindeni spre fapta istorică, razele converg spre om și-i luminează înfățișările, în raportul său cu societatea omenească, pe care a ajutat-o să progreseze.

Dacă mintea a reușit să facă dovada că nimic din materie nu se pierde, atunci primatul acestui principiu cu același coeficient de siguranță trebuie să revină spiritului, ideilor, sentimentelor. Cap încoronat, om de știință, cugetător sau artist, pentru fiecare veghiază undeva, într'un colț de bibliotecă, într'un scrin vechiu sau într'o creștătură de piatră, mărturia dreaptă, care se va desprinde și se va înfățișa, în ziua când din cele mai mari depărtări și din cele mai tăl-nuite adâncuri se va crede că s'a adunat totalitatea izvodirilor, ca să se poată reconstrui din fapte istorice adevărul istoric pentru istoria autentică, unde crezuta sau încrezuta nestemată nu va mai avea strălucire, răsunetul unei false științe nu va mai ajunge și aureola meșteșugită va apare roasă de rugină.

*) «*Studii și Documente Literare*».

Și dacă din spiritul, din cugetarea și din simțirile cari au alcătuit cândva alaiul unei vieți superioare nimic nu se pierde, pentrucă timpul le păstrează și garantează tuttora ideală justiție, atunci același timp pretinde judecătorilor, în mâna cărora încredințează cumpăna dreptății, răgaz, răbdare și chibzuire îndelungată până vor crede, cu răspunderea propriei lor onestități că s'a desgroat îndeajuns, că s'au cercetat izvoarele și că recolta coaptă poate fi frământată pentru scrierea istoriei.

Prinsă în raza acestor gânduri, oare cum se judecă viața și opera lui Titu Maiorescu și perioada «Junimii», în care a trăit și activat?

În ultimul timp, la Iași și București, cu prilejul împlinirii a 70 ani dela înființarea revistei «Convorbiri Literare» și mai în urmă de la întemeierea «Junimii», s'au anunțat și desfășurat sintese și parasintese asupra celebrei societăți literare, pe care ne-a dăruit-o sufletul plin de poezie al Moldovei.

Fără excepție, toți retorii, — și au fost dintre cele mai marcante figuri contemporane —, au declarat solemn, că: fiind vorba de «Junimea», de comemorarea unei grupări de oameni, cari au creat o epocă literară, nici într'un chip politica nu va avea dreptul să se amestece, pentru a nu stingheri acul din balanța judecății.

Junimea: ...«La început era cuvântul, și într'însul era viață și viața era lumina oamenilor».. «Junimea», dacă ar fi fost importul germanicului «Jugend», ar fi avut soarta tuturor ideilor de imitație. Cuvântul de început simboliza mai curând însuflețire, avânt, dor de muncă și sacrificiu, calități a căror sinceritate s'a dovedit prin trăinicia lor și prin opera pe care au durat-o. Cuvântul fără de viață și viața fără de lumina oamenilor, pe care au aprins-o pentru ei, pentru noi și pentru urmașii noștri, firește că acel cuvânt n'ar însemna nimic sau foarte puțin. Dar dacă, în tendința de a schița o anume sinteză asupra — Junimii —, Eminescu, Alecsandri, Creangă, A. D. Xenopol, I. Slavici sunt amintiți numai ca decor, susținându-se că ei ar fi impus «Junimii» dinafară concepțiile lor artistice și că nu «Junimea» ar fi venit cu aportul înorii, atunci se combate societatea prin societari. O sinteză asupra «Junimii» însă fără poezia lui Eminescu și ideologia sa politică, fără proza lui Creangă, fără studiile istorice ale lui A. D. Xenopol, așadar fără o principală oprire asupra elementului esențial: creația frumosului, ridicarea preocupărilor științifice la nivel universal — nu se poate concepe. Procedul de eliminare a realizatorilor epocii și fixarea atențiunii asupra factorului secundar din perioada «Junimii» — critica —, înseamnă ignoratio elenchi, care trădează voința de a atinge cât mai repede un anume obiectiv propus: Titu Maiorescu, fie pentru a-l înălța, fie pentru a-l cobori, în mod exagerat.

Nescotirea factorilor determinanți, creatorii de epocă și în epocă, și afirmația că «Junimea» ar fi fost un club politic, fără nici o legătură cu națiunea, duce cel mult la preocuparea de clubul politic al «Junimii», care, fără drept de replică, a existat și el. Dar: în vorba topită de căldura prieteniei lui Creangă pentru Eminescu «*bădie Mihai*», în praznicul dela Putna cu miile de țărani, cu focurile de pe dealuri, ca într'o superbă serbare romană după o mare biruință, în grija cu care se adună galben cu galben, mulți, și se trimite lui Slavici, Eminescu, A. D. Xenopol, în Germania sau Austria, și altor bursieri în Franța, ca să-și desăvârșească învățătura; apoi, când s'a anunțat frângerea coloanei ver-

tebrale a Junimii, îmbolnăvirea grea a lui Eminescu, moartea sa spirituală din vara anului 1883, prăbușirea într-o misterioasă înfiorare care a cuprins pe toți Junimiștii și în general societatea românească; adunările de fonduri prin listele de subscripție lansate de generoasa figură Cornelia Emilian, și atâtea alte mărturii vin să arate că «Junimea» a fost și altceva decât — un club politic.

...«Tot pe la 1884, — zice A. C. Cuza — am luat parte, împreună cu Eminescu, cu Creangă, cu Pompiliu și cu alții, la banchetul dela Otelul Traian, pentru sărbătorirea amintirii lui Horia. Aici, în mijlocul zgomotului dela sfârșit, s'a ridicat Eminescu, închinând paharul său pentru *țărâtimea românească*. Impresia a fost covârșitoare, și banchetul s'a terminat cu o împunătoare manifestație pentru poet»... *)

...«In Decembrie 1886, Eminescu era încă bolnav»**)... «In 1887 Miron Pompiliu a primit într-o zi o telegramă desperată: «*Mihai e în ultimele momente*»***... «Ajungând la Botoșani, la miezul nopții, ne-am dus de-a dreptul la locuința poetului»****)

În asemenea înfrigurare a trăit întreaga «Junime» anii de suferință ai poetului. Regisorul acțiunii pentru ajutorarea nu numai a lui Eminescu și nu numai în timpul bolii, ci și a lui Slavici, Xenopol, ș. a., îndrumătorul, sfătuitor, părinte sufletească al tuturor și în același timp, în atitudine de prieten mințind falsificând, numai ca să nu se simtă jigniți, primitori ai ajutorului, — iată omul Maiorescu, în care de câteva decenii se răpăd săgeți încărcate cu venin și i se arunca în față ofensa că l-ar fi lăsat pe poet să ajungă muritor de foame.

A murit Maiorescu fără să răspundă nimănui nimic, știind că timpul garantează tuturor o sentință dreaptă. Ce s'a tipărit până acum, ce se tipărește în paginile următoare și ceea ce va aduce ziua de mâine, totul vine să arate că «Junimea» a fost ceva mai mult decât un *club politic* și că șeful ei, Maiorescu, nu va putea fi clintit de pe pedestalul, unde l-a ridicat opera sa.

Numeroase documente ale timpului au văzut lumina zilei, au ajutat să restabilească adevărul și să spulbere obiecțiile tendențios ridicate lui Maiorescu. Aceștia li se adaugă *revelatoarea scrisoare din Vinerea Mare 1884 adresată de T. M. surorii sale Emilia Maiorescu-Humpel, la Iași*, revelatoare pentru cei cari s'au îndoit sau pentru cei cari s'au silit să nesocotească realitățile, ca să ajungă la anume concluzii. Cine a urmărit însă osteneala istoriografiei de până acum de a înfrânge cerbicia persistării în eroare prin dovezi, scrisoarea din 1884 nu constituie nici o surpriză.

Acestea, în ceea ce privește solidaritatea și solicitudinea membrilor «Junimii» și raportul lor cu conducătorul cunoscut și recunoscut, fără nici un fel de constrângere, ci numai dintr'un firesc și general consens, că în locul de frunte trebuie să stea Titu Maiorescu. Ceea ce nu înseamnă că el a fost sau și-a exprimat vreodată dorința de a fi altceva decât exponentul curentului și epocii «Junimea». În toamna anului 1863 s'a înființat societatea, perioada literară a

*) A. C. Cuza: «Cele două «Junimi» dela Iași», în vol. Comemorarea Junimii la Iași, Mai 1936, pag. XXIV.

**) A. C. Cuza, ibidem.

***) A. C. Cuza, ibidem.

****) A. C. Cuza, ibidem.

Junimii însă, cu începutul dela 63, se extinde și se dezvoltă într'un răstimp normal de 30 ani, adică atât cât în mod obișnuit durează epocile literare în toate literaturile: viața dinamică a unei generații. De aceea, se poate vorbi de societatea «Junimea», de perioada literară «Junimea» și de clubul politic al «Junimii». Chiar și de acesta, fără ironii, cu atât mai puțin fără dispreț, dacă problema se pune de către cei cari vorbesc în numele istoriei și când n'au rămas de lichidat anume resentimente sau de satisfăcut ambiții.

Perioada literară a Junimii a fost doar fluid vital, fășnit din tinerețe, din capital de cunoștințe, din acumulări de energii, cari au izbucnit ca din zăcămintele seculare ale pământului și nației românești, la suprafață, fluid vital, ale cărui valuri s'au rostogolit, și au crescut, și au sosit până în zilele noastre în avalanșe uriașe, încât în momentele actuale de grea cumpănă geniul lui Eminescu străjuiește ființa neamului la toate frontierele românești, dincolo de ele trăim din și cu mândria unui Xenopol, iar străinătatea a marcat proza intraducibilă a lui Creangă, al nostru, și cu neputință să devină și al altora fenomen, tocmai prin care ni s'a dat intrare în universalitate. În mijlocul acestui cadru majestos, cu «regalitatea» lui Alecsandri, genialitatea poetică și politică a lui Eminescu, simbolizatorul de vigoare, frumusețe și spirit al limbii românești Creangă, apoi cu A. D. Xenopol, ambasadorul perpetuu al tânărului Regat Român, prin doborârea teoriei roesleriene, prin alcătuirea celei dintâi Istории a Românilor și prin teoria sa asupra istoriei acceptată de știința occidentală, în mijlocul acestora și al lui Conta, Slavici, I. C. Negruzzi, Al. Brătescu-Voinești, trăește Titu Maiorescu, înțelegător al tuturor, interpret și sfătuitor în amănuntele creației, în forma lor de prezentare, mai mult decât în concepție. Tesărind de bucurie la primirea paginilor lui Creangă, M. nu mișcă o virgulă din poeziile lui Eminescu, și «cosmopolitul» n'are nici o rezervă față de articolele politice, de clocoțitor și iluminat naționalism ale ziaristului Eminescu, în Iași, apoi în București. Grădinar destoinic și îndrăgostit de frumos, Maiorescu a avut tot timpul grija să-și curățe grădina de omizi, să înlăture rezidiile, să răscolească reavânul pământului dela rădăcina pomilor, dintre cari cel mai impunător ca înfățișare, cel mai tânăr ca viață, cel mai bogat și cel mai felurit în roade, pentru săturarea generațiilor din veacuri, Eminescu, a format totdeauna centrul preocupărilor.

Făcându-se comparația între perioada Junimii și cea a Sămănătorului, dintr'un loc mai înălțat și ferit de curenții cari stingheresc privirea generală a omului supus clătinărilor, se observă ușor că figura lui Titu Maiorescu este copleșită de personalitățile contemporane, din variate domenii de activitate, pe când epoca Sămănătorului se confundă cu personalitatea lui N. Iorga, ale cărui manifestări eclipsează ambianța. La Junimea, creatorii depășesc generația și Maiorescu devine actual prin ei, la Sămănătorul N. Iorga își depășește generația. Mai mult: în noua «primăvară literară» teoria este superioară realizărilor; N. Iorga a formulat principii de creație, pentru a căror înălțime s'a născut doar talentul unui Liviu Rebreanu sau al lui M. Sadoveanu. Dezideratul afirmării individualității etnice în artă și literatură de cele mai multe ori a fost și greșit înțeles de către unii dintre scriitori și tendențios interpretat de critica adversă. N'a cerut N. Iorga nici odată ca poezia românească să miroase a cojoc și nici proză literară tricolor-patriotardă, ci ideologia sămănătoristă căuta, prin

rostul creatorului ei, să indice ca izvor de inspirație viața lăuntrică a poporului românesc, în toate straturile sociale și îndeosebi în marea masă a țărănimii, către care se îndreptase și Eminescu.

Inchizând paranteza și înapoiindu-ne la epoca Junimii și la modul cum o tratează contemporanii noștri, vom reține faptul că în general acel for de înaltă cugetare și adâncă simțire, compus dintr'un mare număr de personalități, fiecare cu dreptul la un tratament monografic, este amintit cât mai sumar, pentru ca să se ajungă apoi cât mai repede la ținta dorită: Maiorescu. De aci înainte, unii se străduiesc să-i ridice o grandioasă statuie, alții, cu antipatie împinsă până la ură, învârt târnăcopul epitetelor de dărâmare, iar tu cetitor sau auditor care ai trăit până acum cu imaginea unui Maiorescu al tău, din bruma amintirilor școlare, și a cetirilor întâmplătoare din și despre Maiorescu, asisti cu un fel de jenă la acest spectacol... științific, unde avocați adversi pledează, fiecare pentru clientul său. Ieri i-ai dat primului dreptate, astăzi celui care i-a urmat în replică, iar mâine, când gesturile pledanților le-ai uitat și când auzul a scăpat de modulațiile retorilor, se așterne liniște în tine, devii sceptic, intri în lăuntricul camerei tale de chibzuire și fredonezi versurile lui Heine din disputa religioasă :

Welcher Recht hat, weiß ich nicht —
Doch es will mich schier bedünken,
Dass der Rabbi und der Mönch,
Dass sie alle beide stinken..

Cu aceeași promptitudine cu care oratorii te avertisau la început că politica nu-i îngăduită, constai la sfârșit că ambele tabere n'au făcut decât politică, pro sau contra Maiorescu, așa încât ți se prezintă două măști ca din mâna unor meșteri antici, una răzând și reprezentând comedia, cu trăsăturile în sus, cealaltă, tragedia, cu trăsăturile în jos și modelându-se astfel figura, se desfigurează Maiorescu și ți se oferă sintesa caricaturisată a Junimii. Ori: *Maiorescu nu-i Junimea și Junimea nu-i Maiorescu.*

Exagerarea este elementul cel mai caracteristic al romantismului în preocupările științifice. Iubirea și căldura pentru subiectul tratat nu trebuie confundate cu interesul, precum resentimentele nu se pot ascunde îndărătul obiectivității.

Prea aproape de Maiorescu în timp și spațiu, creditul generației actuale de a fi în stare să judece cu măsură dreaptă viața și opera învecinată, devine dubios prin acel minim de fond afectiv omenesc, care face ca sentința să oscileze între simpatie și antipatie.

Nimic mai firesc ca adevărații lui discipoli, foștii elevi, prieteni ai lui Maiorescu sau sinceri colaboratori, astăzi să-i apere memoria și să caute a transmite ideologia sa și imagina-i nealterată a caracterului, generațiilor viitoare.

Ne referim însă la alt soț de simpatie și la alte cunoștințe din preajma vaciului junimist. Se zice că într'un sat s'a întâmplat odată cuiva un foarte greu accident. Ca deobiceiu a intervenit imediat tot felul de ajutoare pentru alinarea suferințelor. Dar cazul era mai grav de cum își inchipuiau oamenii și toate încercările au dat greș. Atunci, cineva, în zăpăceala generală, a avut ideea revelatoare și convingătoare pentru toți: să vie cutare; aici numai el poate

ajuta, el care cunoaște medicina, deoarece tatăl său furniza lemne doctorului dela oraș...

În mod obicinuit, diagnosticul maladiei maiores-scenae-lor en vogue se face pe temeiul celor trei volume de critică, ceea ce înseamnă că autorii unor asemenea rețete medicale se prevalează de argumentul cunoașterii medicinei, pentru că părinții lor furnizau lemne doctorului dela oraș...

Acestui capitol comic din caracteristica civilizației noastre, i se opune apoi altul cu aspect penibil. Deși trăim într'un timp de mari desgropări, adunări de material istoric-documentar, deși suntem abia în faza inventarierilor și clasărilor, se observă o suspectă grabă de a se și alcătui o siteză asupra perioadei Junimii. Când izvoarele nu s'au epuizat, când, din potrivă, prezentul este în plină erupție și zilnic se revarsă valuri de documente noi, pot astfel de sinteze să rămână definitive și dacă nu sunt definitive dacă se prezintă cu marca provizoratului, sunt ele în general sinteze, în accepțiunea corectă a noțiunii? Sunt istorici cari prin intensitatea trăirii lor într'o epocă oarecare și prin puterea lor de intuiție s'au manifestat în viziuni profetice, întărite mai târziu de către descoperiri de documente și alte vestigii; dar mai frecvente sunt cazurile când presupunțile, afirmațiile, concluzile din operele altora s'au răsturnat, fiindcă s'au întâlnit în calea vieții lor cu grăuntele adevărului.

În ceea ce privește «Junimea», avem impresia că adversarii ei etalează cu toată ingeniozitatea speculativă o sinteză anumită, voină parcă să domine cu vocea svonurilor altui adevăr din care se încheagă singura sinteză valabilă și definitivă din viața documentelor și în spiritul realităților istorice.

Din caracterul pronunțat activ al *istoriografiei* în generația noastră s'ar părea că se desprinde pentru *istorie* prudența așteptării.

Anticipările vor da naștere cel mult unor diversiuni sau unor discuții în contradicțoriu.

Dacă, ne înapoiem la personalitatea lui Titu Maiorescu, este imposibil să nu reținem fenomenul că asalturile de dărâmare a statuei lui se repetă din ce în ce mai des și cu arme «științifice» mai perfectate. Dar însăși statornica preocupare de Maiorescu, preocuparea adversarilor săi, constituie o puternică dovadă că Titu Maiorescu continuă să aibă un loc dominator și că încă până acum n'a izbutit nimeni să-l coboare de pe soclu...

I. E. Torouțiu

II.

Titu Maiorescu către soră-sa Emilia

I. ¹

Iași,

27 Ianuarie 1869.

Niciodată n'am avut intenția să rețin cu forța banii cuiva. Alăturat deci, întreaga pensie pentru 1868, adecă Oct., Nov. și Dec.—111 Galbeni *). Căci pensia s'a plătit până la Sept. inclusiv, nu numai până la August, cum pretinzi în scrisoarea dela Brașov din 8 Ianuarie. Asta se poate dovedi. Poate că ai binevoit să păstrezi scrisoarea mea din Sept. [18]68, unde vorbeam de căsătorie. Acolo se amintește despre trimiterea banilor pentru Aprilie și Mai, apoi despre plata celor 13 napoleoni pe care-i datoram.

Pe urmă s'a trimis telegrafic pensia pe 4 luni următoare, deci până la Septemvrie, inclusiv.

Întârzierea se datorește faptului că cea mai mare parte a banilor a fost considerată drept bun străin, abia după ultima scrisoare dela Brașov.

* Dintr'un rest de 21 piaștri mă folosesc pentru taxe de francare. De va mai rămâne ceva, îl voi socoti și adăoga la următoarea trimitere.

În ceea ce privește cheltuielile enorme, pe cari le-ar fi făcut tata pentru educația mea, trebuie să amintesc cu durere, că nu tata le-a suportat, ci Stirbey, care mi-a dat întreaga întreținere la Theresianum în 1857 și 1858, cât și la Berlin în 1859. În Paris am fost bursier al statului. Datoriile pe care le-am făcut acolo, tata le-a achitat tot prin Stirbey².

Deci zestrea nu se putea micșora din cauza aceasta.

TITU.

II.

Iași,

28 Mai 1869.

Răspunsul oficial din Brașov, care atestă că nu s'a făcut căsătoria, a sosit aici cu 3 săptămâni în urmă și s'a comunicat la București. De-acolo, de-ocamdată nici un răspuns. Ar fi mai bine să-mi trimiți o certificare oficială despre ziua cununiei, dacă până atunci nu va fi sosit dela București ordinul de plată. Dealtfel am și telegrafiat către Comitetul Pensiiilor³ și o telegramă din partea ta pentru Alexiu⁴, ar grăbi poate lucrurile.

Iar dacă s'ar putea amâna căsătoria cu vre-o 2 luni, aș face și eu propunerea. Soția mea este acum gravidă și după spusele Liviei, evenimentul ar fi de așteptat peste 12 zile, precum s'ar putea să mai dureze încă 6 săptămâni. În acest interval, n'aș putea lipsi de-acasă. După aceea însă, aș lua parte la nuntă, mai întâiu pentru că așa se cuvine, apoi mai ales de dragul de a fi împreună.

Nu găsesc cu cale să ne despărțim așa și cred că toată chestiunea trebuie elucidată în mod inteligent și liniștit. Nu m'ar surprinde totuși din partea ta răspunsul că n'ai nimic de lămurit. Ai fost totdeauna de-o consecvență încăpăținată în chestiuni de sentiment.

Eu însă nu; în concluzii raționale, poate, în chestiuni de sentiment însă, deloc. Și nu numai că-ți scriu cu multă ușu-

rință toate acestea, dar mi se pare atât de firesc, încât le voi repeta mereu, până nu voi primi un răspuns cuminte dela tine. Susceptibilitate, mândrie sau încăpăținare, sunt lucruri care n'ar trebui să ne îndepărteze unul de altul. Pentru mine viața și moartea sunt noțiuni atât de apropiate, apoi acest caracteristic nihilism sceptic care întunecă lumea cu vălul său, toate mă fac să cred că n'ar avea nici un rost să mă smulg de unde am fost înrădăcinat.

Pentru ce dintr'un extrem într'altul? Lumea aceasta este o piramidă, al cărei vârf a căzut demult, iar muchiile i se macină și ele cu vremea. Ce-i drept, prezentul ne apare plin de contradicții și gata să dea lupta, în realitate însă țesătura se desface, fără nici o încălcire. Dacă am sta să ne închipuim că amândoi suntem bolnavi de moarte sau morți unul lângă altul, am fi niște proști.

Aștept, așadar, din partea ta o scrisoare, în care fără prejudecată vei desparte dreptate de nedreptate și vei da fiecărui ce i se cuvine, soției mele, mie și ție, și procedând astfel, să te văd că respecti căsnicia mea, cum dealtcum tu însăși n'ai putea admite să nu fie respectată.

Să n'ai nici o grijă, scrie-mi cu toată sinceritatea și hotărîrea, caracteristice capului tău plin de fantezie. Merită toată lumea aceasta, să-ți amărăști viața neconținut? Pune culori oricât de vii, eu le voi atenua și voi egala tabloul.

TTTU.

III.

București,

[Joi, 20 Aprilie 1871]

În momentul acesta am primit a doua scrisoare dela tine, adică ultima.

M'am gândit și eu la «Convorbiri [Literare]». M'am împiedecat însă de două lucruri:

1) «Corvorbiri»-le trec drept revista mea, deci frate și soră;

2) în București se citesc *foarte puțin*. Dar de stricat în tot cazul nu poate să strice.

Serie, așadar, tu un articol despre școlile românești de acolo sau pune-l pe Meșotă să-l facă, unde să se trateze:

1) Caracterul școlilor elementare românești;

2) Gimnaziul românesc și foloasele lui reale; scăderile și calitățile sale. (Carp ar fi făcut neghiobia să-i suprima subvenția noastră de stat^e. În cazul acesta, aș stărui să i-o redobândesc. Să se facă aluzie și la asta în articolul vostru);

3) Școala ta.

Cine să iscălească articolul? Poate cineva de acolo cu destulă vază. De unde nu, va trece sub semnătura redacției noastre.

Dacă voi pleca la București, precum prevăd, îl voi da unui ziar bucureștean și poate și unuia din Craiova.

Odată ajuns deputat la București, va începe abia posibilitatea acelei acțiuni de moralizare, despre care-mi vorbești.

Dela vizita Domnitorului în Iași înainte de 8 zile, situația politică s'a schimbat în favorul meu; de aceea te sfătuiesc să menții școala, deoarece voi avea influență în Țara Românească și deci voi putea-o ajuta să progreseze.

Ceilalți amici n'au fost în stare să facă nimic. Dar prietenii, ce sunt alt ceva decât ceaiuri intime și discuții literare. În momentul decisiv rămâi singur și trebuie să-ți ajuți cum poți. În privința asta m'am emancipat complet în ultimul timp și în raporturile mele cu Prințul Gr. M. Sturdza și Principele Carol am importanță prin mine însumi și nu ca prieten sau anexă a lui Carp, Pogor etc., cari s'au dovedit mai curând molâi decât capabili.

Trimite-mi, te rog, articolul repede.

TITU.

IV.

Iași,

31 Mai/12 Iunie 1872.

DRAGĂ EMILIE,

Întemeetorii internatului nostru de băeți din Iași (Culianu, Melik, Paicu, Xenopol ș. a. m. d., acum 9 inși împreună cu mine) s'au hotărît să întemeeze și un institut de domnișoare⁷, în stil cât se poate de mare, cam după programul tău tipărit în 1870; vrem să-l și deschidem numai decît la 1 Sept. a. c.

Depinde acum numai de voi, dacă tu accepți să primești direcțiunea, iar soțul tău lecțiile de muzică. Pentru acest scop ar trebui ca cel mai târziu la 1/13 August să fiți aici, așadar pînă în două luni să vă desfaceți de întreprinderea voastră din Brașov⁸.

Sunt autorizat să vă propun următoarele condițiuni:

I. Mijloacele financiare pentru întreținerea institutului, chiria, masa, oameni de serviciu, lemne ș. a. m. d. se vor da de cătră societari, voi nu veți avea nici un fel de grijă în privința asta.

II. Veți locui în institut și veți avea întreaga întreținere, mîncare, serviciu, luminat etc.

III. Pe lângă toate acestea tu vei primi:

- a) salar fix de 200 galbeni anual, pentru direcțiune;
- b) a 10-a parte din venitul curat, adică parte egală cu noi ceilalți nouă inși;
- c) afară de asta, dacă vei da și tu lecții, vei primi un salar în raport cu numărul orelor, ca și ceilalți profesori.

IV. Soțul tău⁹ va avea conducerea întregului învățămînt

muzical, pian, muzica vocală, și va primi un salariu fix de 200 galbeni anual.

Va avea toată libertatea să oblige și guvernantele ca să-l ajute la predarea învățământului, după cum va crede că ar fi nevoie.

V. Când vii, adă: două guvernante franceze, două germane. Leafa lor anuală va fi, în medie, cel mult 100 galbeni, fiecare și restituirea cheltuielilor de călătorie. Ele vor fi obligate să ajute la lecțiile de curs primar, în caz că ar fi necesar eventual să predea ele singure, și să dea ajutor la lecțiile de muzică, așa cum ar hotărî soțul tău. Franțuza ta vine așadar cu tine. Dacă pe celelalte nu le găsești, scrie-mi. Le voi aduce din Berlin, în cotoare voi pleca în Iulie pentru scurt timp.

VI. Nu uita să aduci și o gospodină, cu o leafă de patru galbeni lunar și cheltueli de călătorie.

VII. Ai grijă și de două servitoare bune și cu leafă potrivită (poate chiar ale tale. Cheltuelile de călătorie le suportăm noi. Poate te gândești și la o bucătăreasă). Vrem adecă printr'o exemplară curățenie să putem susține concurența Mănăstirii de călugărițe de aici.

VIII. În aceste condiții ne obligăm față de voi să susținem încercarea timp de cel puțin doi ani, chiar de nu s'ar anunța eleve (ceea ce nu-i cu putință, de vreme ce se interesează Melik, care este un geniu practic).

Dacă sunteți de acord, telegrafiați, ca noi să facem numai decât anunțurile și să încheiem contractul cu imobilul; scrieți apoi ce aveți nevoie, avansuri ș. a. Când sosiți, trageți, se înțelege, întâiu la noi.

TITU.

V.

București,

Miercuri 27/2 [18]74.

PREA STIMATĂ DOAMNĂ SORĂ,

Ciudată idee să te fac pe tine, lumina tuturor virtuților, depositara alăturatelor pagini. Mais le diable c'est toujours bien entendu avec le bon Dieu.

Ele sunt scrise de M. Zoe Arcesco — Drillat — Roșianu și constitue un violent atac împotriva sentimentelor mele celor mai delicate. Mă apăr cu încăpăținare, în ciuda situației încurcate ¹⁰.

Pentru înțelegerea lucrurilor adaog, că sunt complet nevinovat și că vorbele «je comprends la lutte qui est en vous le sang qui vous monte à la tête, vous m'aimez»¹¹ sunt cea mai nerușinată intrigă care în asemenea împrejurări poate fi prezentată unui prea cinstit public.

«Amor, scânteie smulsă din razele cerești!» etc.

D-na Poenaru a prins situația, se desfășoară adorabile scene de gelozie. Rău este că n'am timp de pierdut.

Te rog, păstrează-mi foile. Merită să fie păstrate, nu-i așa?

TITU.

VI.

București,

Miercuri 25 Aug. 1876.

DRAGĂ EMILIE,

I. Cu Paulina cred că-i bine să procedăm astfel: să-i dăm 24 galbeni (jumătate tu și jumătate eu) pentru drumul dela Craiova la Caransebeș, ca să se așeze acolo deadreptul în casa

mitropolitului. Banii însă trebuie să-i primească familia Panaio-tescu și numai cu condiția să-i dea la poștă pentru Bechet și să-i scoată și bilet de vapor până la Baziaș. Altfel e lucru de mântuială. Am alte informații, din Craiova, în ceea ce privește chestiunea vinovăției. Sora domnișoarei Marquardt ¹², care este guvernantă la Louisa Iavre, a fost aici și a istorisit că Paulina are legături de dragoste cu un învățător al d-rei Iavre, că ia masa împreună cu dânsul la Louisa cel puțin din două în două zile, că acest fapt este așa de cunoscut, încât Louise Iavre i-a interzis să meargă la examen în timpul orei acelui învățător, deoarece soția lui a fost de față și la examen și se teme să nu tabere asupra Paulinei.

Probabil vina este a amândurora.

II. Vreau ca Livia să vină la tine în institut, pentru că trebuie s'o îndepărtez de influența hipernervoasă a soției mele. Să n'ai nici o teamă, că familiile Hutter ¹³ și Meissner ¹⁴ te-ar asalta pe urmă din cauza telegramelor soției mele cu privire la Livia. Asta nu se va întâmpla nici odată. Cel mult vre-o întrebare adresată lui Taussig ¹⁵. Dar nici de asta nu va fi nevoie și poți conta cu siguranță că ea va rămâne la tine un an întreg, chiar de-ar fi boli. Mi-i penibil, firește, că antipatia soțului tău față de noi se resfrânge și asupra Liviei. Știu că n'a putut-o suferi nici odată și chiar dacă ar fi să-i dea lecții de pian, ar fi pentru amândoi un mic iad foarte plăcut. Dacă însă cu toată această scrisoare a mea influența soțului său este așa de puternică în cât n'ai putea s'o primești pe Livia — influență pe care aici o găsesc nemotivată — atunci te rog să-mi scrii câteva cuvinte, fără întârziere, ca s'o pot eventual duce în alt institut. Pentru că de plecat, trebuie să plece.

Sper ca Marienbad sau Franzensbad să-ți fi făcut bine. Acum fac corecturile la Logica mea ¹⁶, îl cetesc pe Fritz Reuter ¹⁷ și sunt indiferent ca și tocul de plută, cu care îți scriu.

Vreau să încerc a face avocatură și să câștig câțiva ducăți. Dacă nu voi izbuti și dacă prin curtea de casație mi se vor contesta aptitudinile cetățenești și politice¹⁸, vei primi un ziar din New-York, unde vei citi că mă recomand ca învățător de limbile română și franceză, cu deosebită aplicație la filosofie și iubire platonice pentru fetele mari ale clasei culte. În apropiere de New-York există o colonie de Pan-Filistenii, care exercită o puternică atracțiune asupra mea.

Tot imperturbabil platonice, adică la 30° R în umbră.

TITU.

VII.

București,

21 Noemvrie

Duminică 1876.

3 Decemvrie

STIMABILĂ SORĂ,

Ești o ființă de aur. Știi de ce. Taci ș. a. m. d. Eu totuși îți scriu din timp în timp, ca să știi că mai trăim. Ne-am aranjat acum, frumos și familiar chiar, în noua noastră casă. Nu-i vorbă, după ce ai rânduit o bibliotecă de 1500 volume, toate celelalte nu-ți pot apare decât în cea mai plăcută lumină.

Lucrând la bibliotecă, mi-au căzut în mână două lucruri, pe cari ți le trimit alăturat: întâiu, o scrisoare veche a d-nei Panaiotescu, apoi o nouă poezie a mea din luna Iunie a acestui an. Știi doar că eu încerc din cinci în cinci ani asemenea curse cu Pegas.

Aș fi foarte liniștit, dacă mi-ai scrie și tu două-trei cuvinte, cari mi-ar comunica în cel mai hermetic resumat câte eleve platnice ai și în general, dacă vei mai putea rezista cu institutul tău acestui an greu.

Pornită odată pe scris, poți să mă mai informezi, (dar atunci, firește, vor fi mai multe rânduri), de ai multe manuscripte de ale tale, «opera omnia», roman, nuvele, poezii, pedagogice, fantesii etc., activitatea scriitoricească fiind singura care rămâne și-ți dă suprema satisfacție în vârtejul amețitor al vieții, și cred că tu ți-ai rezervat din plin această răsplată... à défaut de l'autre.

Sănătate,

TITU.

Tot în sfânta stradă a Venerei, nr. 19.

VIII.

[1877] ¹⁹

[Inceputul lipsește].

Mă ocup mult cu limba engleză, citesc romane de Eliot ²⁰; fac studii istro-române ²¹ și scriu partea a II-a din Logică ²².

Am început activitatea advocațională și de două luni îmi merge bine ²³. Actul de acuzare a foștilor miniștri ²⁴ a pierdut ori ce importanță și nimeni nu-l mai ia în serios.

Astfel pot spune că duc o viață ticită, mă bucur de farmecul lunii și de literatură, și mai ales când stau de vorbă cu Mite și Wilhelm. — Din când în când cetim împreună, deobiceiul istorie. Cea mai frumoasă însă rămâne tot istoria întâmplărilor neîntâmplăte, care însă n'o poți ceti nicăiurea, deoarece fiecare și-o ascunde în taina inimii sale ca pe cea mai scumpă moștenire.

Deaceea ai face bine să-mi trimiți manuscriptul tău din anul 1864, care s'ar bucura de marea atenție a unui cetitor onest.

Sănătate, dragă Emilie, și mai răspunde-te din când în când.

TITU.

IX.

[București], Strada Herestrău 27.
Sâmbătă sara, 24 Iunie [18]78.

DRAGĂ EMILIE,

Cât farmec cuprinde vorba! «Tu as ma seule pensée».

Si c'est comme cela, alors je t'ai, et il faut que tu sache une chose: je ne te lâche plus.

Când pleacă soțul tău? Telegrafiază-mi, te rog, imediat.

De va fi dus miercuri (28 Iunie) și de-mi vei fi anunțat, eu voi porni de aici miercuri seara și joi în ziua de Sân Petru, ora 1½, voi fi la tine. Trebuie să te găsesc gata de drum și cu un capitol din viață încheiat; în aceeași zi, joi la 3½ plecăm la gară și apoi la București, unde vom sosi vineri dimineață. Profesia de avocat reclamă vineri prezența mea aici.

Se poate astfel? Și-ți convine? Telegrafiază-mi un cuvânt și: nu-mi distruge temelia noii mele vieți, vină! Ascultă-mă!

Fratele tău care te iubește,

TITU.

X.

[București],
Sâmbătă, 1/13 Iulie [18]78.

Epistola de față fusese scrisă, pusă în plic și francată, apoi, totuși nu ți-am expediat-o. Deodată mi s'a părut că prea dau ghes la tine și te necăjesc, ceea ce tocmai n'aș dori. Mai târziu ți-am telegrafiat numai, iar răspunsul tău a fost ca și un ușor avertisment: lasă-mă 'n pace!

Acum o iau iar dela început!

Cum să te las în pace, când vreau să fii a mea, trebuie să fii? Nu-mi imaginez, cum îmi poți rezista! Îți mărturisesc doar, că nu mai pot trăi fără tine. Vreau inimii tale să-i fac culcuș cald în sufletul meu, unde s'o lași câtva timp să stăruie în pasivitate, înainte de a lua o hotărîre definitivă.

Mite ²⁶ care te adoră vrea deocamdată să meargă la tine, apoi împreună să plecați la Borsec sau aiurea. Voiu veni și eu la voi prin 20 Iulie pentru câteva zile. Te rog răspunde-mi telegrafic, imediat ce primești scrisoarea aceasta.

Nu mă las de tine. Nu fii recalcitrantă, ci amabilă cum ai fost totdeauna cu mine.

TITU.

XI.

*Eastbourne, South-Coast of England,
Sâmbătă 12 Aug./31 Iuli 1882.*

DRAGĂ EMILIE,

Am primit scrisoarea ta alaltăieri în Londra, prin Berlin. De-o revedere a noastră în Germania, cu părere de rău nu mai poate fi vorba. Vei înțelege asta din împrejurările grele prin cari am trecut și din acele cari în parte mă mai așteaptă.

Poimâne sunt patru săptămâni decând sosisem în Berlin, Clara cuprinsă de spaimă din cauza bolii ei primejdioase. A doua zi am plecat deadreptul la Londra prin Colonia, Calais, Dover (27½ ore, cu vaporul o oră și trei sferturi fără boală de mare). Sosiți în Londra marți la orele șase seara, am fost luați în primire de infirmieră, care fusese înștiințată telegrafic. Miercuri

dimineată consultația doctorului Spencer Wells ²⁷, specialist de ovario-tonie, care a declarat că este necesară intervenția chirurgicală, chiar a doua zi. Așadar, joi la orele 2½ a venit împreună cu 4 asistenți (locuința noastră fusese angajată și aranjată în vederea operației); Clara (foarte resolută și pregătită pentru orice) fu chloroformisată (în prezența mea), narcosă în timp de 3 minute fără nici o complicație, o tăietură energică în pânțe de vr'o 5 țoli, în linia de mijloc sub buric; și într'adevăr s'a găsit un chist ovarial umflat de mărimea unui cap de copil; chistul a fost perforat, i s'a scos mai întâiu o fluiditate purulentă, apoi vesia biliară umflată și ea, și s'au așezat în stânga peste periton, toate vinișoarele au fost legate, apoi chistul fu degajat de ovar și tăiat și împreună cu mai multe derme aruncate într'un lighean. Tot sângele din cavitatea pântecelui a fost absorbit cu tampoane de vr'o 11 bureți, suprafața secesiunii s'a cusut la loc, apoi acoperită cu pânză Lister și peste aceasta numeroase fâșii de plasture. În acest timp continue ușoare cloroformări, supravegiate în mod exclusiv de un medic. După vre-o ¾ de oră Clara s'a trezit, curată, așezată în pat, întinsă, toate obiectele și rezidiile operației fuseseră în depărtate mai dinainte. A plutit timp de 48 ore între viață și moarte, n'a mâncat nimic, din când în când câte-o înghițitură de Brandy cu apă, fricțiuni cu cognac ș. a. m. d. Neconținute măsurări de temperatură. Tăietura chistului ovarial este o operație cu primejdie mortală; Spencer Wells a introdus-o de vr'o 17 ani. Teribila intervenție în întreaga constituție provoacă adesea peritonită sau pyemie; ele se caracterizează prin temperatură foarte ridicată și termină letal ²⁸. Clara a scăpat cu viață; a treia zi, după ce toate decurgeau în mod normal, a sorbit puțină supă, din când în când vin, pește ușor ș. a. m. d. După 14 zile nici o primejdie; luna trecută s'a sculat, marți

o oră plimbare cu trăsura, miercuri două ore; joi am plecat din Londra cu trenul și într'o oră și $\frac{3}{4}$ am ajuns într'această minunată stațiune balneară maritimă (la răsărit lângă Brighton și Newhavens), unde de 2 zile este liniște și continuă întremare. Până acum Clara nu poate merge, pentru că n'o țin picioarele, cu toată starea fericită a sănătății, acestea sunt încă din urmările operației, cari însă dispar încetul cu încetul. Astăzi la 11 $\frac{1}{2}$ intenționăm să plecăm la Newhaven, drum de o oră cu trenul prin Lewes. Călătoria cu trenul Clara o suportă mai ușor, de-oarece se poate întinde pe bancă. De acolo mai departe pe mare până la Dieppe (5 $\frac{1}{2}$ ore). Și iar 3 zile de odihnă. Apoi spre casă cu ușoare călătorii peste zi. Clara face zilnic exerciții de mers; sprijinită poate acum merge dintr'o cameră într'alta.

Bine'nțele, Livia este cu noi. După finalul fericit al primejdioasei chestiuni începem a ne reîntoarce la vechea noastră bună dispoziție.

Am devenit angloman. Londra și întreaga organizație engleză le-am găsit superbe și binefăcătoare, peste puțină de a fi descrise.

Dacă ai poftă de scris, o epistolă mi-ar mai putea parveni în Viena, Maiorescu, poste restante. Salutări soțului tău. Te salut cordial

TITU.

P. S. Foarte frumoase împrejurimile Kissingen și se poate ușor ajunge la castelul Aschach²⁹. De evitat Bocklet³⁰, plictisitor peste măsură.

XII.

București, 18/30 Mai 1883.

DRAGĂ EMILIE,

«Pustnic» — primesc. «Surd» — la propriu, și aceasta ar fi acceptabil. Ciudat însă nu.

Găsesc că ultima ta scrisoare e curioasă și în același timp susceptibilă de puneri la punct. Odată pentru totdeauna trebuie să te debarasezi de neîncrederea față de felul meu de a raționa. Imi spui ceva și apoi ai dori să retractezi cele comunicate, pentru că îmi atribui o falsă interpretare a lor.

Dar eu nu-s vinovat și-mi faci o nedreptate sau mai bine zis ți-o faci ție.

Vei fi observat desigur (chiar în activitatea mea literară) onesta intenție de a înțelege corect pe oricine gândește altfel decât mine. În tot cazul nu denaturez opinia altuia, ci dimpotrivă pe cât pot caut să i-o las în sensul și limitele lui. Suport și contradicția în orice direcție și în general sunt unul dintre cei mai liniștiți debateri, care recunoaște, din toată inima, partenerului desăvârșită libertate de cugetare.

Cum se justifică atunci rezerva ta față de mine pentru ceea ce-ai spus sau felul cum ai spus? — Despre Mite? Natural, diferite păreri; părerea ta am ascultat-o totdeauna cu mare atențiune și am cântărit-o. Nu odată opinia ta poate chiar s'o modifice pe a mea, cum mă știi că eu în general am respectat felul tău de a judeca primindu-l întreg. În orice discuție cu tine, sunt de absolută bună credință, găsesc totdeauna ceva vrednic de reținut și nu-s în general un spirit împietrit. Așadar, în ceea ce privește discuția între noi, resping axioma ta: «cine tace în mod obicinuit, bine ar face să tacă mereu» și, dimpotrivă, doresc să-mi vorbești despre orice și oricând.

Abia ai formulat fraza: «A ajuta celui slab în lupta pentru existență, nu-i chiar o lege a naturii, totuși un comandament al omenirii», și te și temi că ar fi pretențioasă, asigurându-mă că tu nu ești.

Tout ça, c'est des bêtises. Nu fii ciudată. Oricum, dă-mi voe să-ți scot eu gărgăunii din cap și să-i arunc colo pe fe-reastră.

Paulinei i-am scris; te ascult și-i voi sta în ajutor, deși «slăbiciunea» ei este cu cântec: în tot cazul, în anume sens e mai tare decât mine și tine; ea-i doar fata acelei mame, care într-o căsnicie de abia 7 luni cu un om tuberculos, găsisese numeroase ocazii să se încuie în pod..., evitând astfel orice contact cu soțul ei. De s'o întâlni cu bărbatul ei pe cealaltă lume, frumoasă scenă va fi. Zugrăvește-ți-o, că doar mai crezi încă în nemurire.

Despre celelalte la Iași, când ne vom întâlni.

TITU.

XIII.

București,

Vineri 20 Mai/1 Iunie 1883.

DRAGĂ EMILIE,

La scrisoarea mea, foarte rece, iată alăturat răspunsul Paulinei. Observă bucuria ditirambică și delicatele-i sentimente față de fostul ei soț. În general, din toată scrisoarea se desprinde Eva, reprezentanta sexului «mai slab», în cea mai frumoasă simplitate anteedenică.

Și acum, dragă soră, continuă cu sfatul tău. Voi asculta orbește dispozițiunile tale. Ți trimit și hotărîrea judecătorească și te rog să mi-o înapoiezi împreună cu scrisoarea Paulinei. Sunt de părere că prezența mea este inutilă, deoarece procesul

se găsește încă în prima instanță și numai opoziția lui Bombacilă vine în desbaterea tribunalului la 25 Iunie. Dar această părere a mea, într'adevăr nu contează. Voiu participa, de va fi nevoie, al apel. Aș vrea să scriu, așadar, direct atât lui Nicolaide, avocatul Paulinei, cât și lui Bombacilă ³¹. Poate că în modul acesta se va ajunge la o împăcare.

Repet însă: te ascult orbește și dacă dorești plec, cu plăcere, și la Craiova. Scepticismul meu mi-a atrofiat întru câțva coardele sensibile. De aceea prefer să dispui de mine după impulsul bunătații tale adânc pătrunzătoare.

Când am vorbit ultima oară, n'am lămurit ceva. Spuneam, toamna trecută, că în vacanțe, aș vrea să călătorim împreună. Ți stau bucuros la dispoziție să plec cu tine la Würzburg, numai în cazul când soțul tău nu te poate întovărăși. Dacă merge cu tine, n'ai nevoie de mine. De nu pleacă, sau de vrea să se ducă în altă parte, atunci pe la 5/17 Iulie vin să te iau din Iași sau Viena, unde vei fi, și să te însoțesc la Würzburg, iar deacolo încotro vei vrea. Eu îmi voi face apoi cura unde îmi va prescrie doctorul, în Schuls Tarasp ³², sau poate voi hoinări prin Elveția. De vii și tu, cu atât mai bine. De nu, atunci te voi lua iar de unde vei fi și te voi conduce la Iași. Eu trebuie să fiu în București la 15/27 August.

Cum se încălzește timpul, e frumos să fii plecat.

TITU.

XIV.

București,

4/16 Octomvrie 1883.

DRAGĂ EMILIE,

Pentru Eminescu se găsesc momentan în păstrarea mea 1140 franci. (Regina a dat 500, încă înainte de a-i fi vorbit, deoarece este în Sinaia). Se va mai ține aici o conferință, cu

intrare în folosul lui. Cred că cel mai potrivit să vorbească ar fi Alecsandri ³³. De îndată ce s'o înapoia din Sinaia, voiui stărui pe lângă dânsul. Când voiui avea 2000 franci, ne vom putea gândi la transportarea lui la Viena ³⁴. Deocamdată și așa nu-i prea târziu, deoarece el este încă neschimbat, în starea așa numitei «manii delirante».

Cum va începe să se liniștească, va fi posibilă transportarea.

Scrisoarea ta către Clara, trimisă acum 4 săptămâni, nu i-am dat-o, ci am rupt-o, foarte liniștit. Erai obosită și iritată, când ai scris-o, și mie îmi părea rău de tine, să fi risipit abilități de stil pentru asemenea nimicuri.

Dacă mai gândești la fel ca atunci și dacă ții neapărat la manifestări epistolare, n'ai încotro, trebuie să-i mai scrii odată scrisoarea.

Faptul că vrei să arezi Clarei trufia ei, mândria bărbatului tău, celebritatea numelui meu, și că tu n'ai folosit nimic, ci mai curând ai rămas păgubită, toate acestea aparțin doar furtunilor primăvăratice, peste cari, durere, noi am trecut. E toamna, frunzele noastre s'au veștežit de mult. Lasă-le să cadă, să se usuce și să putrezească. Lucrul de căpetenie: liniște!

Mă surprinde vâlva în jurul articolului meu din «Rom. lit.» ³⁵, aruncat pe hârtie ca un extemporal politic. Din umbra proiectată a figurii mele politice observ că am crescut mai mult decât bănuiam. Ar trebui să fiu prea naiv, ca să primesc portofoliul ce mi se oferă. În prezent, pentru acest minister, sunt prea bun, deaceea refuz și din calcul. Sunt însă și multe împrejurări potrivnice. Din arena politică mai întâiu trebuie să se evaporeze escrocheria revisionismului constituțional ³⁶. Probabil asta se va și întâmpla și eu voiui fi văzut a doua oară limpede, împotrivindu-mă ³⁷. Regele și Brătianu vor trebui să simtă cu totul altfel necesitatea organică a unei severe administrații în Instrucția publică decum o fac acum. Căci însemnătatea pe

care ei mi-o dau astăzi, este într'adevăr comică. Dece tocmai acum să fiu ministru al Instrucției și Cultelor? Pentru că acum înclină și ei spre alianța austro-germană, pe care am prezis-o totdeauna? Și în ce legătură stă asta cu școala? Pentru dânșii școala este numai o anexă a situațiilor celorlalte exigențe politice, pentru mine însă școala în sine are însemnătatea ei, indiferent de politica externă. Și aici simt că deocamdată părerea mea diferă de a celorlalți.

Nu-i esclus însă ca, în cele din urmă, să ajungă și ei la această concepție și atunci va fi încă timp suficient să primesc sarcina ministerului. Dar și atunci situația va fi mai grea de cum și-o închipuesc. Dacă însemn într'adevăr ceva, trebuie să și fiu utilizat în spiritul întregii noastre direcții. Și atunci nu intru singur în haita roșiilor, ca o ațîțătoare între tauri, ci trebuie să dispun în consiliul de miniștri de o majoritate de prieteni ca să am o influență imediat sensibilă în întreaga atmosferă administrativă a țării.

Dacă nu se poate, renunț. Pot aștepta cu atât mai mult, cu cât politica nu mă interesează prea tare, deși-i «femini generis».

Vei înțelege, așadar, că în asemenea împrejurări atitudinea mea față de actualul ministru al Cultelor trebuie să fie foarte rezervată și că, deci, n'aș putea face nimic nici pentru d-l Eduard Gruber nici pentru altul. Aurelian ³⁸ (așa de antic sună numele actualului dalailama al învățământului) tot mă crede presumtivul său succesor, deci dușman de moarte. Cât despre mine, de-ar ști, cât de mult îi doresc să trăiască!

«Schwamm drüber!» (citată din «Bettelstudent») ³⁹.

Al tău

FRATE BUN.

XV.

*București,**Joi, 8/20 Decembrie 1883.*

DRAGĂ EMILIE,

Ministerul Cultelor a aprobat în principiu cumpărarea imobilului cu suma de 78.000 franci, din care 2000 franci se vor scade pentru taxe, așa că efectiv ar fi 76.000 franci. Manu, avocatul statului din Iași, a fost împuternicit să semneze contractul, firește după ce mai întâiu va fi cercetat actele de proprietate anterioară.

S'a lovit de neajunsul că la prima cumpărare prin Visanti lipsește asentimentul principelui Rospoli⁴⁹, care avea și el dreptul să spună un cuvânt. Așa se explică târăgănarea, deoarece a fost necesar să se aștepte sosirea actelor dela tribunalul din Tecuci sau să fie cel puțin consultate.

Aceasta însă nu constituie o dificultate dacă și pentru că Melic s'a oferit să garanteze chiar prin noul act posesiunea sigură și nestingherită. (Trebuie să ți-o facă și asta).

Dar fiindcă avocatul Manu tot mai amână, se bănuiește că în joc sunt interesele altora, cari ar vrea să-și vândă Ministerului casele, cum ar fi bună oară una la Bărboi.

Visanti stăruie aici pe lângă ministru, amenințând că dealul Liceul nou se va vinde altora, cu alte cuvinte ție. Fără un aviz categoric al avocatului Statului din Iași Ministrul nu se va putea decide să dea rezoluția.

Acesta este stadiul chestiunii astăzi.

For ever

TITU.

XVI.

*București,**Vinerea Mare seara, 1884.*

DRAGĂ EMILIE,

Cred că scrisoarea aceasta sosește prin d-l Chibici ⁴¹ deodată cu Eminescu. Spun «cred», deoarece Eminescu este lipsit de voință și hotărîre, iar eu încă nu sunt tocmai sigur că-l voi putea duce la gară.

În ceea ce privește gândirea logică, și-a revenit complet. Extraordinara lui memorie de totdeauna, aceeași desăvârșită și evidentă. Mai observ însă oarecari trăsături patologice:

1) Lipsă de voință; nu face nimic neîndemnat, nechemat, neadus, la masă, la bărbierit etc.

Așa dar de toate acestea trebuie să îngrijească cineva zilnic sau aproape zilnic. Dimineața i se va da regulat cafea cu lapte, apoi i se va servi masa. Regim: vinul nu-i exclus, însă puțin, cafeaua neagră și ceaiul oprite. Fumatul permis. Plimbări.

2) Bolnăvicioasă preocupare de mijloace pentru existență, imposibil de înlăturat nici cu argumente raționale. Trebuie să așteptăm așadar refacerea sistemului său nervos în starea normală.

3) Sgârcenie și lăcomie de bani cu totală lipsă a oricărei demnități personale. Primește dela oricine câțiva franci și se plînge oricui ca să-i capete, deși poartă cu dînsul încă din Viena 850 franci, pe cari îi tăinuește față de oricine e dispus să creadă și din cari nu vrea să scoată nici 50 bani pentru bărbierit. Simțul de jenă că ar cădea sarcină prietenilor, ș. a. au dispărut. Prin urmare, să nu vă înșele idealismul. Cum am mai spus, mai stărue o rămășiță patologică.

Poate ar fi chiar bine ca din când în când să fie deadreptul forțat să dea ici coilea din cei 850 franci, — ca un exercițiu pentru completa revenire.

4) Nu-l interesează deloc chestiunile spirituale, nici familiare ș. a. m. d. E tăcut și liniștit, nu vorbește neîntrebat, când îl întrebi însă ceva, răspunde cu toată luciditatea.

Așadar: mâncarea, aerul, mișcarea, liniștea vor desăvârși în 4—6 luni cura.

Ieri a fost împreună cu Mite la regina, care s'a arătat plină de atențiune față de el ⁴². Ce folos că regina aproape n'are nici o putere, să obțină ceva dela stat.

Am vorbit cu Ministrul Cultelor ⁴³, care în curând (în vr'o zece zile, probabil) va emite un decret de numire a lui Eminescu, numai de formă, ca bibliotecar al Universității Iași, cu un salariu efectiv de 285 franci lunar. Postul de bibliotecar îl ocupă acum profesorul Carajani — un burghez bortoș și ca atare împrietenit cu Aurelian. De bună voie nu va ceda. Te rog comunică tuturor cunoscuților că eu am aranjat cu ministrul în următorul mod: el, Carajani, își dă demisia numai de formă, Eminescu este numit deasemeni numai de formă, nu-și ia slujba în primire sau se prezintă numai din când în când, fiind în concediu. Așa că de fapt tot Carajani rămâne bibliotecar și continuă să-și încaseze salariul. Salariul lui Eminescu însă de 285 franci lunar îl plătim noi.

Hotărâți cu prietenii de acolo cui să expediem banii. Chibiciți și aduce primul salariu (8 April — 8 Mai), pe care-l încredințați casierului, asupra căruia ați căzut de acord, luând o chitanță.

Contribuțiile lunare pentru Eminescu vor continua atât la Iași cât și la București.

Deocamdată nu-i rezonabil să se dea lui Eminescu banii, pe cari îi ascunde și pe urmă se plânge străinilor că n'are nimic. Deci, cineva trebuie să aibă permanentă grijă de el, de

îmbrăcăminte, de mâncare, să-i plătească serviciul și să-i schimbe hainele. Bani să i se dea numai pentru cheltueli mărunte.

Totuși, tu și Humpel, veți vedea cel mai bine când i se va ameliora starea și când va fi necesară o altă comportare.

Și astfel vine acum rândul prietenilor din Iași să-și arăte zilnic sollicitudinea pentru Eminescu și grija de nevoile lui.

Trebue să adaog aci că chestiunea bănească n'are, firește, nici o importanță.

Hotărâți întâiu acolo suma lunară pentru întreținerea lui, comunicați-mi cât puteți aduna în Iași și în tot cazul rog să se rezerve partea mai mare pentru București. Eu voi trimite regulat partea fixată de voi.

Se întâmplă ceva neprevăzut și este nevoie de bani, telegrafiați-mi și imediat mă voi conforma.

Și acum, la revedere. Incep abia mâne să răsuflu. Alaltăieri am avut una dintre cele mai furtunoase ședințe la Cameră și o încordată sesiune la Academie⁴⁴. Când l-oiu știe pe Eminescu plecat, ajuns cu bine și așezat în Iași, atunci abia îmi voi permite să mă gândesc la ale mele.

Tare ar vrea el să aibă un pat călduț într'o cameră a lui, se înțelege alături de cea a unui prieten, care să-i îngrijească zilnic cel puțin de mâncare.

Al vostru

TITU.

XVII.

București,

Duminecă, 29 Dec. 1884.

DRAGĂ EMILIE,

Deoarece aquarela, adică portretul pictură în ulei, ți l-am dus la Iași sfărmat în bucăți și cum n'ar fi trebuit să ți-l mai

dau (după principiul: ce-mi folosește întregul, dacă nu-i întreg, și-i numai din pucăți?), am rugat-o pe domnișoara Anicuța ^{44 a} să-mi facă un nou portret pentru tine. Sper că de astă dată doamna Negruzzi ți l-a adus în stare bună. Linia neagră de pe frunte, sus în stânga, și pata de pe mânecă, îți cer scuze. conștiente de existența lor neîndreptățită.

Intre timp a sosit brățara minunat de frumoasă, pe care ai trimis-o Liviei. Am avut un Crăciun cam plictisitor. Azi abia sunt afară —10° R, cu atât mai mult e nevoie ca în interior să păstrăm cât de puțin jar sub cenușă. De aceea ar trebui într'adevăr să mai scrii câteva rânduri, cum îți merge.

TITU.

XVIII.

București,

3 April 1885 orele 10 seara.

DRAGĂ EMILIE,

Trebue să fie noaptea, ca să strălucească stele în Friedland ^{44 b} ?

Este însă numai o amăgire că ar fi noapte, și ai toată dreptatea să fi semnalat chiar în simpatica-ți scrisoare, că informatorul tău nu merită toată încrederea. (Bănuiesc că este Mite).

Se prea poate ca eu să fi fost toată iarna indispus, deoarece la toate celelalte hărțueli s'a mai adăogat catedra de filosofie la Universitate pentru «Istoria filosofiei din secolul al XIX-lea». A trebuit să mă fac luntre și punte și să mă ocup din nou cu Hegel, Fichte și Schelling, sau cel puțin în măsura în care materia putea fi făcută accesibilă studenților *români*. Lecțiilor orale le urmau apoi rezumate scrise pentru studenți!

— Ce-a fost mai greu, a trecut, am ajuns la Schopenhauer și mă simt în apele mele. Anul următor vine la rând Auguste Comte, în al III-lea Herbert Spencer — toate preocupări noi.

Ce-i drept, asta-i pentru mine un puternic stimulent la muncă spirituală, dar îmi pune la contribuie în așa măsură și ultimul rest de rezistență, încât nu mai rămâne nimic pentru acele interminabile aplanări între nemții mei din familie, unde, după cum observ, mai înainte trebuia să risipesc o mare parte din vlaga mea. Totuși multe din pretențiile Mitei, Clarei și ale lui Wilhelm nu le toleram și le desconsideram fără discuție. Ei, desigur, se plâneau, neobicinuiți cu acest fel al meu. Nu mă mai puteam interesa nici de lucrările Mitei, nici de nervii Clarei, nici de grijile lui Wilhelm. Mă ocupam numai de cursuri și nu permiteam să fiu stingherit. Și cum ei mă tot necăjeau, eram firește indispus și indispușeam și pe alții. În sfârșit, e timpul suprem, ca Germania să mă mai ales în pace, *în pace...* Cred că nu e o pretenție prea mare.

Mais, tu sais, les femmes ont toujours été habituées a abuser un peu de moi, par ma faute. Je répare maintenant ma faute, un peu violemment ⁴⁵.

În ceea ce privește starea mea sufletească, nu voi face nici un pas, fără să mă sfătuiesc cu tine, nici divorțul, nici altceva. Ți-am spus de atâtea ori că am despre tine o părere mai bună decum vrei să crezi.

Cele 15 zile din vacanțele de Paști le-am folosit călătorind la Florența și Genua-Pegli, aducând și puțin aer primăvăratec dincoace de Carpați.

La înapoiere, am găsit, firește, îngrămădite o mulțime de lucrări advocațiale și de profesorat, dar și o atmosferă mult mai ușoară, pentru că între timp Mite plecase pe vr'o câteva luni la Berlin. Și Wilhelm e acolo, dar numai pentru 4 zile.

Livia e bine și tot mai atașată de mine în această luptă dintre ghelfi și ghebelini ⁴⁶.

Dealtfel, mâne pleacă pe câteva zile la Sinaia cu membrii curții, pentru onorurile regelui Suediei. Îți vine să te faci republican!

Tot mâne îmi încep și cursurile la Universitate, joi dela 5—6½ Schopenhauer, Sâmbătă dela 5—6½ logica, în fața unei săli arhipline și cu «noblesse oblige». Ce mai de caricaturi vor rămâne în capetele acelea din toate acestea!

De bună seamă că și mie îmi scapă unele și abia după ce voi fi elaborat materia de 3 ani, voi scrie iar ceva, cu supoziția că se va menține elasticitatea creierului, ceea ce nimeni nu poate prevedea. Că numai, ce-i drept, i se cer cam multe acestui biet parazit.

N'ai scris nimic despre tine. Cum stai cu auzul? Al meu era mai înainte numai pe jumătate, acum a rămas numai un sfert. Las' că-i bine, tot auzi prea multe prostii.

Și cu aceste mă 'nchin din nou binevoitoarei tale penițe și rămân al tău frate tot mai îmbătrânit

TITU.

XIX.

București,

12/24 Noemvrie 1886.

STIMABILĂ,

Sper că în ziua plecării mele din Iași cele două păsărele au ajuns bine și că între timp n'au murit. Sunt *Inséparables* braziliene. Sub această denumire franceză le vei găsi și în lexiconul Meyer, cu o notiță asupra lor. Se hrănesc cu hamei, sămânță din care vezi că e în colivie, apoi cu fărămituri de pâne muiate în lapte.

Mi-am închiriat o locuință pe Podul Mogoșoarei, adică pe Calea Victoriei, piața Episcopiei, etajul I-iu, cu frumoasă priveliște înspre grădina Episcopiei, mi-am cumpărat un dormitor și s'au pus perdele la ferestre. Toate ar fi bune, dacă n'ar lipsi principalul, cum se petrece de obicei în viață.

Odată și odată o fi el și asta, mai ales că tu ești dispusă să-mi ajuti.

Mărtea viitoare, 18/30 Noemvrie, voi fi în Brăila și abia pe miercurea viitoare înapoi la București. Pentru joi și sâmbătă mă așteaptă cursurile, cari totdeauna îmi sechestrează aceste două zile. Pe urmă, de sâmbătă până miercuri seara sunt complet liber.

Te rog, așadar, ca de sâmbăta asta în 8 zile, la 22 Noemvrie st. v. orele 4½ după masă să te urci în sleeping-car, iar duminică 23 Noemvrie la orele 5 dim. să fii în București.

Atunci începe vacanța mea de 4 zile, și în acest timp sunt dispus să mă las torturat. Natural că voi suferi chinuri până în adâncul inimii, sunt însă hotărât și merg pe calea apucată cu siguranța și cu dispoziția unui noctambul.

Probabil după o lună mă voi trezi și atunci voi vedea cum se înfățișează lumea cea nouă.

E un sentiment curios să te știi umblând pe căi atât de întunecoase ale sorții. Sunt parcă un nihilist rus, care lucrează zi și noapte la un atentat cu dinamită, așteptând ca într'o beție ca după 12 zile să vadă sărind în aer palatul de iarnă.

Vino negreșit în duminica hotărâtă, ca să liniștești pe nihilist și să se decidă mai curând dacă a fost erou sau un ticălos.

Et dire qu'à 46 ans j'ai recommencé à forger des plans d'avenir comme à 20 ans! ^{46 a.}

«Des Lebens labyrinthisch irrer Lauf» ^{46 b.}

HOMUNCULUS.

XX.

*București,**30 Noemvrie**Duminică sara 1886.**12 Decemvrie**Calea Victoriei 55 bis.*

EMILIO DRAGĂ,

Mărți sara a fost îngrozitorul bal, la care Clara s'a arătat vioaie și veselă (probabil o veselie aparentă numai) iar eu în noaptea aceea am dormit în noua mea locuință.

Miercuri dimineată am primit dela Clara o scrisoare plină de nervi, că trebuie să plece, că trebuie să meargă la regina ș. a. M'am dus la ea, am găsit-o în pat și am calmat-o într-o câțva.

De atunci n'am mai fost pe acolo și după cât am judecat situația nici nu mă voi mai duce. Și la ce m'aș duce? Ar fi să mă expun unei sguduiri sufletești, care totuși n'ar putea schimba nimic, dar care, pe de altă parte, acolo va fi folosită pentru a încerca slăbirea hotărârii mele.

Livia a fost joi dimineată la mine și mi-a aranjat cărțile. De atunci n'a mai fost și nici la cursuri n'a mai venit. Rosetti ⁴⁷ m'a prevenit în acest sens. Am primit azi din partea ei o scrisoare în care-mi spune că nu mai vine. (Desigur influență de sus ⁴⁸). Fără nici o opoziție las să treacă peste capul meu totul ce acolo ar putea produce o ușurare sau se consideră că salvează demnitatea situației.

În împrejurările de față numai timpul este în stare să ajute și să pună multe în altă lumină.

Am fost astăzi la regină, timp de două ore. La început m'a ascultat cu răceală și rigiditate, i-am istorisit toate, «nu reginei, ci omului». După acestea, ea s'a transformat, s'a emoțio-

nat, mi-a întins mâinele amândouă, mi-a mulțumit pentru încrederea cu care am «onorat-o» și mi-a spus plină de căldură: «rămâi erou».

Dinspre partea asta simt că lucrurile s'au aplanat.

Cu politica stau bine. Eri am luat cuvântul la adresa de răspuns ai mesagiului. Impresia o poți vedea din alăturatul ziar, care dealtfel mi-i dușmănos. Discursul meu ți-l voi trimite imediat ce va apare în Monitorul Oficial ⁴⁹.

Pus la cale de Clara, Carp a încercat să mă convingă să ținem adunările noastre politice în strada Mercur [= adică în locuința Clarei]. N'am admis. Și — curioși sunt oamenii — mi se pare că am crescut în ochii lui. Prin felul cum sunt salutat, — și cât sunt de simțitor în situația actuală la asemenea atențiuni — observ mai curând, că rezultatul este stimă din partea tuturor. Este un act de autoritate și autoritarismul impune mai mult decât prudența în țara aceasta.

Firește, lipsește încă consimțământul scris pentru divorț. Să văd, cum pun mâna pe el. Simțul îmi spune: repede, în toiul acestor prime enervări. Folosirea scrisorii de divorț rămâne pentru mai târziu. Sunt ca într'un vis greu încă, dar răsuflu mai ușor în casa mea.

TITU.

I-am scris lui Missir. A isprăvit ceva? Ai primit cei 2000 franci?

XXI.

[Lipsește începutul].

[Dec. 1886] ⁵⁰

Incep să iase la iveală intrigile «prietenilor» mei Carp, Rossetti, Pogor cu pretinsa «Capitis diminutio». N'am pierdut absolut nimic din punct de vedere politic.

Și că aș fi în decadentă spirituală, nici într'un caz nu ei sunt în stare să judece. Aceasta trebuie să rezulte exclusiv din personalitatea mea.

Nu-mi comunică nimic despre Missir. Ți-a dat cei 2000 franci? Eu n'am încasat nici un ban de când ai fost aici afară de 600 franci salarul pe Noemvrie. Dar până la altă încasare ajung.

A propos. Cei 800 franci dobândă (minus ce s'a plătit prea mult în Mai) îi primesc așa cum i-ai trimis, pentru că și eu i-am dat mai departe altora (bancherului dobândă pentru 4000, lui Rosetti pentru 16.000). Dela Februarie înainte vei plăti pentru împrumutul de 20.000 franci numai 400 franci dobândă, deoarece între timp am achitat bancherului suma datorată și lui Rosetti i-am restituit 6000 franci. În suma de 20.000 franci Rosetti rămâne numai cu 10.000, iar cu restul de 10.000 rămân eu, care firește nu iau dela tine nici un fel de dobândă.

Deocamdată la revedere.

TITU.

XXII.

*București, Calea Victoriei 55 bis.
Vineri 5/17 Dec. 1886.*

EMILIO DRAGĂ,

Mi-a plăcut scrisoarea ta din urmă. Din cea a Clarei ai simțit care-i situația. Intențiile bune de a desface căsătoria în mod pacinic, au fost zădărnicate de către ceilalți: firește, în anume cercuri, totuși destul de numeroase, sunt arătat ca unul care am părăsit casa spre a putea duce mai lesne o viață de

desmăţ, mettre Annette dans ses meubles ⁵¹. Cealaltă partidă continuă infamia răspândind svonul că ar fi «gravidă».

Fapt care mă determină să urgentez hotărîrea. Luni voi introduce acţiunea de divorţ.

Nu mai sunt liniştit, ci împietrit. «Prietenii» m'au servit de minune, iar Clara a adăogat ce lipsea.

Şi cu toate acestea mă simt *bine* între cei patru pereţi ai mei, mă mir singur eu. Insuş faptul că sunt singur, mă ajută să mă reconfortez. Deci, să n'ai nici o grijă.

Am şi aranajat alaltăieri cu Rosetti ⁵² chestiunea financiară: 100.000 franci zestre Liviei, pentru cazul că s'ar căsătorii; să locuiască în casa mea până se mărită; 10.000 franci anual, afară de asta trebuie să plătesc birul şi asigurarea casei, apoi toate datoriile Liviei făcute cu toaletele pentru palat, întru cât nu le-ar putea plăti din propriul salar (300 franci). Astea ar necesita încă 3000 franci anual. Ei locuiesc gratuit, ceea ce face 4000 fr. anual, sumă pe care o plătesc eu pentru locuinţa mea. Aşadar le dau în total peste 18.000 franci.

Pentru cazul că se mărită Clara, primeşte o rentă viageră anuală de 6000 franci, ori unde ar fi.

Deasemeni i-am dat lui Rosetti proiectul scrisorii de divorţ, ca să obţie semnătura Clarei.

Ieri am primit dela Livia o scrisoare inexplicabil de violentă, prin care mă implora să îndepărtiez dintre noi desgustătorii «prietenii» şi să discut, pun la cale şi să tranşez chestiunea singur cu Clara, în prezenţa ei. Ele îmi garantează liniştea Clarei.

Fie! M'am decis să fac acest ultim pas poimâne la orele 12¼. Va fi cea din urmă hărţuială. Oricum, luni intentez acţiunea de divorţ.

Situaţia Liviei la curte a rămas nesdruncinată şi, prin urmare, nepericlitată.

În politică sunt la apogeu. Alăturat sub bandă unul dintre discursuri. Am mai ţinut un discurs joi, despre care Independenţa şi Epoca.... ⁵³

XXIII.

București, 8/20 Decembrie 1886.

DRAGĂ EMILIE,

Recursul Stinge⁵⁴-Ghica în procesul tău cu casa s'a pledat înaintea curții de casație la 3 Decembrie (nu la 4 cum mereu afirma Missir), verdictul s'a dat abia în ziua de 5 Dec. Recursul a fost respins. Așadar se poate acum proceda definitiv la alcătuirea tabloului de creditori. Comunică-i lui Missir acea și ține-mă în curent cu desfășurarea lucrurilor.

Alaltăieri, sâmbătă, dela orele 12¼ până la 2 am avut întrevederea cu Clara, la început singur, apoi în prezența Liviei. Vorbă multă, a cărei oboseală fizică am resimțit-o și ieri, încât eram sleit de puteri ca după o violentă febră. În toiul discuției o pretenție bănească atât de pozitivă din partea soției mele și după paravanul copilei, pretenție care spiritualizește m'a luminat și m'a liniștit cu atât mai mult. Ea a cerut să se stabilească prin justiție quantumul averii mele, atât pe numele Liviei cât și al casei, precum și capitalul de care dispun în momentul de față. Am admis cu excepția ipotecii voastre de 20.000 franci, în favorul meu; din suma împrumutată vouă eu sunt doar dator cu 10.000 franci lui Th. Rosetti. I-am replicat, bine înțeles, că-i jenant pentru mine să pretindă asemenea lucruri, deoarece capitalul mobil produce numai 3000 franci dobândă, imobilul n'are nici un venit, iar eu trebuie să dau pentru dânsa 10.000 franci anual din viitorul meu câștig. N'am avut încotro și am primit și rușinea aceasta. Căci tocmai acest fapt vorbește pentru mine în ochii oamenilor superiori. Dar trăsătura de caracter moștenită dela mama Kremnitz s'a arătat biruitoare.

Cât voi fi sănătos și voi putea munci, o să meargă.

Livia a fost și azi la mine, drăguță și înțeleghătoare. (N'a uitat să-mi aducă o nouă socoteală de 1700 franci, datorii pentru toalete, pe cari ar trebui să le plătesc acum —, îndată ce voi încasa ceva). A declarat reginei, că trebuie să mă vadă și că va veni zilnic la mine. În vacanță însă nu vor pleca la Iași. Situația Liviei la curte este nesdruncinată.

Am înaintat azi tribunalului cererea de divorț. Livia mi-a promis să-mi aducă în timp de cinci zile scrisoarea Clarei, de care ți-am vorbit. Spune că trebuie să prindă momentul potrivit și că e sigură s'o obțină. Dealtfel, dacă va fi nevoie, am destule scrisori de mai înainte. Primul termen este abia peste două luni. — Acum poți vorbi pretutindeni în Iași despre divorțul meu.

O trăsătură caracteristică. Nici Wilhelm, nici Mite n'au fost de zece zile în strada Mercur, — în schimb ieri Mite a dus d-nei Negruzzi noul ei roman ⁵⁵, legat frumos ⁵⁶, cu o dedicație poetică în pagina întâia și cu finalul: «prietenei care a rămas credincioasă cu toate schimbările aduse de vreme».

Ingrijorată, își schimbă vechea atitudine și caută să se pună bine cu noua familie.

Am impresia că Livia a și început să vadă ce înseamnă mamă-sa, singură cu ea. Cred că în cursul anului viitor se va mai schimba și va accepta să se mărite.

Acesta este ultimul meu buletin de mersul bolii. Sunt liniștit și ferm hotărât în fața oricui, mă simt tare ca un lup între oi.

M'am trezit din starea de somnambul de acum 14 zile, văd situația mai bună și mai demnă decât înainte.

Așa că de acum să n'ai nici o grijă de mine.

La revedere și salutări soțului tău

TITU.

XXIV.

MINISTERUL CULTELOR
și al
INSTRUCȚIUNEI PUBLICE

Cabinetul Ministrului

[București, 1888] ⁵⁷.

Duminică.

Știi că uneori ești o adevărată găscă ⁵⁸. Nu l-am invitat atunci pe soțul tău, deoarece mi s'a scris din Iași, că el își petrece vacanța în străinătate, iar eu îl și credeam plecat.

Trebue să știi că eu sunt mult prea indiferent, încât să pot fi intenționat nepolitic. Pentru așa ceva trebue să fii stăpânit de sentimentul iubirii sau urii, inima mea însă e petrificată ⁵⁹.

La fel de bucuros aș fi fost dacă venea și bărbatul tău, trebuia atunci să-mi fi telegrafiat.

Căci dacă și față de mine ai *questions de dignité personnelle*, sunt nevoit să termin scrisoarea cum am început-o.

Cred că voi fi în Iași peste 8 zile, poate chiar duminică.

XXV.

București, 2/14 Iunie 1889.

+25°R=31°C. la umbră.

DRAGĂ EMILIE,

E greu să-ți dau un sfat, mai ales că nu cunosc îndeajuns cazul.

Oricum desfășurarea chestiunii cu Creditul cred că ar trebui lăsată la urmă. Efectiv doar nu-i plătești acum nimic,

el te înregistrează numai la contul debitor. La o adevărată lichidare se va ajunge abia după hotărîrea ieşirii din indiviziune. După ce se va fi perfectat aceasta, rămâne timp suficient de îndrumat procesul împotriva Creditului sau să fie silit la un aranjament.

În ce stadiu se găseşte azi împărţirea moştenirii? Nu scrii nimic despre asta.

Când vei termina şi vei ajunge în posesiunea de necontestat a casei, voi pleca la Iaşi, ca să văd ce să'ncep cu Creditul. Nu-i de prevăzut nici un pericol, deoarece nu poate fi vorba de prescripţie.

DALAI LAMA.

XXVI.

Bucureşti,

5/17 Martie 1893.

Weisengrün, de care-mi vorbeşti, n'a fost nici odată clientul meu şi eu din principiu nu m'am ocupat de chestiuni băneşti pe la ministere, consider incompatibilă situaţia unui deputat cu asemenea afaceri.

Negruzzi⁶⁰ nu se dă îndărăt, şi alţii, dar ei sunt şi croiţi aşa.

Svonul despre vânzarea casei tale mi l-a adus întâmplător la tribunal Missir care s'a mirat că nu ştiu nimic. Asta-i totul. Eu am discutat toate acestea cu tine, fiindcă ea ne găseam în vorbă, şi fiindcă tocmai îmi vorbise mai înainte şi Missir.

Notiţa din «Evenimentul» mă lasă rece. Încă un neadevăr între atâtea altele cari s'au spus despre mine. Am citit ieri în revista «Ungaria» că aş fi tratat cu Impăratul Germaniei şi că aş fi declarat: atât timp cât nu restituie Franţei Alsa-cia şi Lorena, nu poate conta cu prietenia României.

Şi asemenea nerozii n'au sfârşit...

Termenul dela 26 Februarie a fost amânat pentru 12/24 Martie, așa dar de azi în 8 zile.

Intre timp Anicuța ți-a trimis continuarea a 4-a din «Misère royale» și-ți răspunde prin mine pentru «complimentele» din scrisoarea ta.

T. M.

Emilio, Emilio,

ni se duce viața, și cele 6 luni de explicare mutuală n'o să se mai întâmple. Din toate rîndurile de scrisori paralele vibrează o disharmonie, $\frac{1}{4}$ de ton în sus sau în jos; eu știu că 6 luni de „Stimmschlüssel” le-ar pune în perfectă consonanță. Dar ce folos știrea mea? Unde sunt 6 luni!

III.

Scrisorile acestea sunt în limba germană. Originalele se găsesc la Iași în păstrarea Doamnei Elena C. Meissner, soția d-lui C. Meissner. Păstrând cu pietate aceste documente prețioase pentru istoria culturii și literaturii românești, numele Doamnei Elena C. Meissner trebuie trecut printre ctitoriile științei noastre. Îi mulțumim pe această cale pentru bunăvoința de a ni le fi pus la dispoziție prin prietenul Gh. T. Kirileanu, care de atâtea ori ne-a ajutat la îmbogățirea colecției de St. și D. L.

NOTE

I.

¹ «Insemnări zilnice» ale lui Titu Maiorescu publicate de către d-l I. Rădulescu-Pogoneanu se întrerup la 21 Oct. 1866 (cfr. pg. 126) și reîncep abia la 18 April 1870. Scrisorile, I-a din 27 Ian. 1869 și a II-a din 28 Mai 1869, adresate de Maiorescu surorii sale Emilia, precum și scrisoarea I-a din primul volum al St. și D. L., din 1867 umplu întru câțva lacuna. Cea mai veche însă se pare a fi din 7 Sept. 1857 tipărită de d-l V. Stancu în rev. «Blajul» (1936 III 359—360). Ea a fost adresată de Maiorescu lui T. Cipariu. Originalul se găsește în «Biblioteca centrală capitulară din Blaj», — afirmă d-l V. Stancu. Această scrisoare este datată «Brasiovu 7 Septemvire 857»; Maiorescu se găsea

de fapt la această dată în Braşov. Plecând din Viena la 29 Iulie, ajunge la Braşov în ziua de 3 August. (cfr. I. Rădulescu-Pogoneanu, T. M. Ins. Ziln. pg 76—79).

Reproducem scrisoarea din 1857, o cărei autenticitate ne-o confirmă şi cunoscutul istoric Pr. I. Georgescu :

Stimate Domnule !

Ierta mi libertatea, care mi o luai, de a Ve adresare cateva renduri, dar e casiuata printr'o comisiune impusa mie, care de o parte pote me escusa. Unulu din profesorii de istorie alu Academiei c. r. Teresiane din Viena, Dr. Zhismann, cu a carui frate faci şi tata cu ocasiunea calatoriei prin Istria cunoscentia forte priitoare studiilor Dlui, se ocupa momentulu ista cu darea la lumina a unui opu, care pertrateaza istoria imperiului bizantin. In elu are intre altele sa citeze şi confesiunea credintiei a patriarculu Josiv II camu de pe la 1416, care nu se afla de catu intr'unu opu a lui Nectarius. Asta carte inse nu o are nice o biblioteca Vienesa. De aceea profesorulu se adresa la mine, audindu, că plecu in Transilvania pe vacantie, cu speranta că voiu gasire cartea numita mai lesne pe aci. Eu in cauza asta nu mi vedu altu refugiu, decatu la renumita DVostra cunoscentia a opurilor respektive, findu asigurat, că DVostra nu Ve va cadere asia greu rechiamaarea in memoria a numitulu autoru. Ve rogu dar a spune D-lui Puianu de se afla opulu numitu la indemana seu nu, care eventualmente speru că are bunatatea a mi prescrie pucinele renduri, cari cuprindu confesiunea credintiei a patriarcului Iosif II, şi a mi le comunecare. Dupa cumu spusese prof. Zhismann confesiunea asta se afla in foile a cartei lui Nectarius.

Sumu asia liberu, Domnulu meu, de a asteptare de la bunatatea DVostra a escusa, dar trebue sa marturisesc, că in egoismulu meu speru si vr'unu eceptu al rugăciunei mele.

Complimente de la ai nostri.

Titu L. Maiorescu

Brasiovu 7 Septemvre 857.

V. Stanciu

² In vara anului 1936 d-l D. Karnabatt îşi publica în ziarul «Curentul» din Bucureşti impresiile de călătorie din Ardeal. S'a reţinut atunci ecoul unor nemulţumiri din Blaj, împotriva lui Titu Maiorescu. Un teolog — spunea d-l Karnabatt — vorbea în termeni nu tocmai măgulitori pentru Maiorescu, fostul bursier al Blajului, care cu ajutorul mărinimos ce i s'a dat a putut sta la studii în Viena, la Theresianum. Apoi a ajuns profesor la Universitate, a fost Ministru de mai multe ori, Prim-ministru, om bogat, proprietar de imobile, fără să arăte nici o recunoştinţă Blajului, care l-a ajutat în cariera sa. Cam în acest ton izbucnea indignarea, care atingea direct şi în mod destul de neplăcut memoria lui Maiorescu.

În scrisoarea lui Maiorescu dela 27 Ian. 1869 către soră-sa rezultă clar că el nu ştia de bursa dela Blaj, pentru că ...«nu tata a suportat cheltuielile, ci Stirbey, care mi-a dat întreaga întreţinere la Theresianum în 1857 şi 1858, cât şi la Berlin în 1859» etc. etc... În această idee a trăit Maiorescu până la 1910, când o menţione a Părintelui Dr. Ilie Dăianu în articolul pentru «Conv. Lit.», îl face pe Maiorescu să afle şi altă sursă de întreţinere a sa la studii în străinătate, — bursa dela Blaj —, şi când chestiunea se lichidează şi problema caracterului nerecunoscător se închide aşa cum rezultă din următoarele documente :

1.

Sinaia, Hotel Ungarth,
Vineri, 16/19 Aprilie 1910.

TITU MAIORESCU CATRA PAR. DR. ILIE DAIANU

Reverendisime Domnule Protopop,

Nu-mi luați în nume de rău, că vă răspund așa de târziu, prea târziu pentru «Prinosul Bunea». Am îndărătuț meu vre-o 25 de zile de cea mai intensivă mișcare politică, la care am fost dator să iau parte și care va continua după Paști. — Nu mi-a fost cu puțință să scriu reflecții senine pentru un «Prinos». Or mă iartă împrejurările să scriu cu toată inima, or nu scriu de loc.

M'a mișcat articolul ce ați binevoit a-l trimite, «Convorbirilor Literare» despre Dr. S. Ramonțai și T. M. Vă mulțumesc pentru bunele cuvinte, cu care vorbiți de mine, și Vă mulțumesc deosebi pentru notița cu stipendiul meu din anii școlari 1857/8 și 1858/9, despre care n'am avut cunoștință până acum. S'o fi știut atunci și s'o fi uitat de atunci încocoace? Se poate la un interval de 51 de ani. Mai probabil e, că tatăl meu — după felul mai aspru al educației de atunci — să nu-mi fi comunicat greutatea pecuniară, cu care se va fi luptat pentru a-mi da o creștere mai îngrijită.

Or cum ar fi, ați găsit urmele în actele Romanțaiane, și sper, că în lista bursierilor se află și suma de care au beneficiat. Imi permit a Vă ruga să-mi aduceți la cunoștință suma totală, cu care am fost împărțășit din fondul Ramonțai. precum și adresa celui sau celor ce administrează acum acel fond, presupuind că servește și astăzi la subvenționarea studenților români.

Este dela sine înțeles, că voiui restitui întreaga sumă (dacă e prea mare, în acconturi; dacă nu e mare, deodată), de care m'am folosit la vreme de nevoie și de care acum să se folosească alții, mai nevoiași decât mine.

Cu recunoștință și cu deosebită stăină al Preasfinției Tale devotat

T. Maiorescu.

S. Săle Părintelui Protopop

*Dr. Elic Dăianu,
Directorul revistei «Răvașul».*

(Ungaria)

*Kőlozsvár (Cluj)
str. Jókai No. 6*

2.

PAR. DR. ILIE DAIANU CATRA TITU MAIORESCU

Christos a înviat !

Ilustre Domnule și Scumpe Magistre !

Cu mare mulțumire me grăbesc a răspunde la prețioasa DV. scrisoare de la 29 Aprilie n. pentru a ve asigura, că cea ce am spus despre DV. este numai o modestă părțica a ceea ce simțesc în inima mea, de când am avut plăcerea a Ve cunoaște personal, și mai ales de când am avut fericirea a Ve cunoaște mai de aproape viața, așa cum mi s'a înfășosat în «Convorbiri». De mult port în suflet dorința de a veni la București pentru a avea mulțumirea să ve văd și să ve ascult asupra unor chestiuni mari, în cari cred că DV. ați putea spune vr'un cuvânt hotărâtor. Chiar la serbarea frumoasă a aniversarului aș fi

voit să iau parte, dar neprevăzute lucruri m'au ținut de nou aici, de unde așa de greu este a ținea o comunicațiune spirituală, cum aş dori.

Regret nespun, că n'ați avut dispoziția a ne da ceva pentru volumul închinat memoriei lui Bunea, dar îmi iau voie a observa pentru mângâierea mea, că nici acum n'ar fi prea târziu. Pentru autorii iluștri am rezervat loc în fruntea volumului, — ca un fel de prefață, — care poate fi 1 coală ori 2. — Dacă deci ați avea dispoziție a ne da câteva rânduri măcar, în felul celor din n-rul jubiliar al «Familiei» de pildă, — n'ar fi târziu, și aş aștepta ori cât doriți.

Cât pentru bursa ramonțeană ați avut-o de fapt 4 ani de arândul 1856/7—1858/9.

Suma precisă nu vi-o pot spune momentan, pentru că deși datele le am din acte oficiale primite de la metropolia din Blaj, — care administrează fundațiunea, — pentru anii primi sumele nu mi s'au indicat. Poate 63 fl. sau 84 fl. sau maximal 315 fl. pe an. — Ve voiu precisa-o îndată ce pot primi un răspuns din Blaj.

Hotărîrea D-voastră, Ilustre Domnule, de a restitui sumele avute oarecând din această fundațiune care este cea mai românească — fiind singura la noi, fără caracter confesional, fiind menită deopotrivă tuturor Românilor buni, nobili ori nenobili, uniți ori neuniți — va face desigur o eselență impresiune aici, unde acum inimile sunt pregătite, prin gestul nobil de acest fel al D-lui Andreiu Barseanu și prin gestul și mai larg al boierului bășărăbean Vasile Stroescu. Dar în ce privește executarea acestei generoase hotărîri, iertați o modestă observare sau mai bine rugare aceluia, care se felicită a ve fi făcut această descoperire.

Sunt tocmai eu acela, care am încredințarea de la Consistoriul din Blaj de a eternisa memoria acestui mare om, Românățeanu, care este ca și uitat, fiind că eu îngrijesc duhovnicește pe creștinii noștri din satul nașterii lui: Someșfalău. Proiectul meu este de a-l face cunoscut printr'o broșură, și a-i ridica un monument în chipul unei biserici comemorative, în care numele lui să se pomenească necontenit și cultul lui să fie în mod special făcut. Cu atât mai vărtos, că Someșfalăul fiind foarte aproape de Cluj — distanță de 5 chmetri — biserica Ramonțeană ar fi menită să fie loc de anual pelerinaj pentru tinerimea universitară spre a-i prăznui, în mijlocul sătenilor lui, pomenirea, și a înveța din pilda vieții lui.

În acest scop am cumpărat cel mai frumos loc din mijlocul satului, și am câștigat un plan frumos de biserică, stil din România. Dar pentru realizarea acestui monument nu avem alte mijloace decât ceea ce se vor îndura să ne dea — pe urma unui apel ce-l vom adresa în curând — aceia cari au beneficiat de burse din fundațiunea ramonțeană și alte suflete generoase. Pentru aceste considerante eu îndrănesc a Ve ruga, ca suma ce veți binevoi a jertfi să binevoiți a o meni spre acest scop, și nu direct fundațiunei care este destul de considerabilă. Pentru că deși bun lucru servește fundațiunea, dând ajutoare materiale unora, totuși mi-se pare mai bun și mai nobil lucru a ajutată realizarea acestei idei educative: pornirea *culturii marilor binefăcători*, cult care să propage în minți ideile lor mari, și să altoiască în inimi sentimentele lor generoase, punând în vederea tinerelor generații idealul mare și larg al acestor eroi ai abnegației, fără de care ideal, înmulțirea inteligenților ar fi pur materială, fără a realiza și întreg scopul ce l'au avut acești fondatori de burse. Noi care trăim aici și cunoaștem mediul, în care se cresc tinerii noștri, mulți bursieri ramonțeni, simțim adânc lipsa acestui cult și ne dăm seamă, că a da tinerilor numai *bani*, fără a le comunica și spiritul din care a pornit acel izvor de bani, și fără a le picura în inimă idealul care a inspirat pe fondatori, — înseamnă a lucra mai mult — pour le roi de Prussie — adică a înmulți elementele, cari fatal ajung mai aproape de primejdia maghiarisării, fiindcă li s'a dat puțința a se introduce într'un mediu, pe care nu l-au putut stăpâni, nefiind destul de înarmați sufletește.

Este trist negreșit, că trebuie să accentuăm astfel de lucruri, dar e foarte adevărat, și e un păcat de mare neglijență a nu spune adevărul și a nu releva primejdia, care ar putea frustra de tot intențiunile nobililor fondatori.

În lipsă de universitate românească în Cluj mai trebuie să paralisăm pe alte căi influința neprielnică a mediului, și una din aceste căi, ce ni-se impune, prin împrejurări, ar fi cultul fondatorului Ramonțai în însuși satul nașterii lui, în biserica închinată lui, singurul loc unde se poate face liber cultul idealelor acestor mari suflete. O școală poporană, pentru copiii sătenilor, ar completa această lucrare a bisericei, când am avea mijloace, paralisând efectele rele ale școlii statului.

Sper că în curând ve voi putea comunica suma precisă și, doar, textul original al testamentului, Ramonțai, în care veți găsi multe idei bune, sufletul fondatorului.

Și vă rog ca iertându-mi prolixitatea, se primiți asigurarea deosebitului meu devotament.

Cluj, 3 Maiu 1910.

Dr. E. D.

3.

TITU MAIORESCU CĂTRE PR. DR. ILIE DĂIANU

București, str. Mercur 1.
Joi, 22 Aprilie/5 Maiu 1910.

Reverendisime Domnule Dăianu,

Am primit buna și lungă Sf. Tale scrisoare de la 3 Maiu și mă grăbesc a răspunde cu cele mai vii mulțumiri.

În chestia stipendiului Ramonțaian m'am adresat deadreptul la Metropolia din Blaj, pe care mi-ați arătat-o ca administratoare; de acolo voi primi toate datele trebuincioase.

Cât pentru celelalte cugetări interesante din scrisoarea de la 3 Maiu, rămâne să le discutăm cândva împreună din viu graiu; sânt multe de zis pentru și contra, prea multe pentru o comunicare epistolară.

Încă odată mulțumiri și expresia întregului devotament.

T. Maiorescu

P. S. S. Părintelui Protopop

Dr. Dăianu

(Koloșvár) Cluj
str. Jókai No. 6

4.

PR. DR. ILIE DĂIANU CĂTRE TITU MAIORESCU

Cluj, 13. V. 910.

Ilustre Domnule,

La prețuita D-Voastră scrisoare de la 5 Maiu, vin a Ve mulțumi de grabnicul răspuns, și a adăuge la cele ce ve am comunicat — spre binevoitoare considerare — că deși Consistorul din Blaj administrează fundațiunea, de fapt, banii acestei fundațiuni se păstrează în cassa statului și la asigurațiunea Consistorului, dacă e aprobată de guvernul țerii, bursele se plătesc la oficiile de dare. Este singura fundație de burse la noi — afară de ale grănițerilor, — care a ajuns, prin oarecari peripeții, la această situație neplăcută. De aceea am ținut

să completez informațiile spre a lua hotărîrea ce veți afla de bine, în deplină cunoștință a lucrului. Permiteți-mi să ve trimit și Testamentul fericitului prim fundator mirean, — într'un plic separat, și Ve rog să primiți expresiunea sincerului meu devotament, cu care rămân totdeauna gata spre serviciu:

Dr. E. Dăianu.
Protopop

5.

TITU MAIORESCU CATRA AD-ȚIA FONDULUI RAMONȚAI BLAJ

București, str. Mercur, 1
Joi, 22 Aprilie/5 Maiu 1910.

Onorată Administrațiune,

Dintr'un articol al d-lui Protopop Dăianu aflu că pe timpul studiului meu gimnazial la Viena, între anii 1855 și 1858, am avut parte de un stipendiu Ramonțaian *). Nu știu ce sumă anuală va fi fost, nu știu nici pe câți ani. Se vede că tatăl meu nu mi-a comunicat îngrijirile pecuniare pentru creșterea mea.

Acum însă, că am aflat — fie și foarte târziu — despre acea stipendiarie din trecut, este dela sine înțeles că îmi voiu îndeplini datoria de a restitui fondului Ramonțaian toate sumele primite dela el, pentru ca astăzi să se poată folosi de ele alții mai nevoiași de cât mine.

În vederea celor arătate îmi permit a Vă ruga să binevoiți a-mi aduce la cunoștință cifra autentică și epoca plăților făcute în favoarea mea. Dacă suma lor totală nu e prea mare, voi face îndată restituirea la adresa exactă ce veți binevoi a-mi îndica. Dacă e prea mare pentru modestele mele mijloace, o voi face treptat, în scurte intervale.

Cu cea mai deosebită stimă,
T. Maiorescu.

Onoratei Administrațiuni a fondului Ramonțai, la Metropolia din Blaj.

6.

MITROPOLITUL VICTOR MIHALY CATRE TITU MAIORESCU

Nr. 3221—1910.

Magnifice Domnule,

La prețuita scrisoare dată din 22 Aprilie/3 Maiu—1910, adresată administrațiunii fundațiunii Ramonțiene, Ne luăm voie a Ve încunoștința cumcă, după însemnările ce le-am aflat în arhiva arhidiecezană, ați fost împărțit din fundațiunea Ramonțiaiană cu stipendiu de 60 fl. pe anul școlar 1855—6. Numele D-Voastre ocupă și în registrele stipendiaților din aceeași fundațiune pe anii școlari 1856—7, 1857—8 și 1858—9, fără însă a fi notată mărimea stipendiului, de care ați fost împărțit în anii aceia. Presupunând însă cu toată probabilitatea, cumcă în toți anii ați fost împărțit cu aceeași sumă, ar urma pe 4 ani câte 60 fl., laolaltă fl. 240, cor. 480.

Suma ce veți binevoi a o dona sub titlul recunoștinței, pentru că odinioară V-ați bucurat de ajutorul acestui stipendiu: Ve rugăm să o trimiteți la adresa

*) Adică d-n fondatiia Ramonțai, a doctorului Simion Ramonțai sau Ramonțan.

subscrisului, cu destinațiunea de a se adauge la capitalul fondului cultural al Arhidiecezei gr. cat. Alba Iulia și Făgăraș. Această destinațiune Ni se pare mai potrivită și mai ușoară de realizat decât aceea de a se adauge la fundațiunea Ramonțiană. După cari, pe lângă expresiunea celor mai sincere sentimente de stimă și admirațiune, rămânem.

Victor Mihaly

metropolit de Alba Iulia și Făgăraș

Blaj, din ședință consistorială ținută la 24 Maiu 1910.

Magnificenței Sale D-lui Titu Maiorescu, profesor de Universitate în pensiuine, București, Strada Mercur, 1.

7.

TITU MAIORESCU CATRA MITR. VICTOR MIHALY

Excelență,

În conformitate cu cele ce ați binevoit a-mi comunica din ședința consistorială ținută la 24 Maiu, 1910, sub No. 3221, am onoare a Vă aduce la cunoștință, că am expediat astăzi prin mandat poștal la adresa Excelenței Voastre suma de 480 cor. pentru «Fondul cultural» al Arhidiecezei Abia Iulia și Făgăraș

Astfel am restituit în întregime stipendiul primit ca școlar în anii 1856—59 din fundațiunea Ramonțiană.

Dacă aveți bunătate a-mi certifica incasarea sumei de mai sus, Vă rog să-mi adresați scrisoarea tot la București, strada Mercur, 1.

Al Excelenței Voastre prea plecat și supus
T. Maiorescu

Berlin, 2/15 Iunie 1910.

Excelenței Sale Metropolitului de Alba Iulia.

8.

PROCESUL VERBAL DIN BLAJ

Pr. 17 Iunie 1910.

No. 4349.

Fondul cultural, Blaj.

D-l Titu Maiorescu, profesor de Universitate în București, cu mandatul poștal din Berlin (Hotel de Roma), 15. VI. 1910, trimite 480 cor. vezi pos. 168 ex 1910 a banilor intrați la oficiul arhidiecezan.

Victor, metropolit.

9.

MITROPOLITUL VICTOR I. MIHALY CATRA TITU MAIORESCU

Magnifice Domnule,

Cu provocare la prețuita epistolă de data 2/15 Iunie 1910 constatăm cu mulțămită primirea alor 480 cor. ce ați binevoiți a le speda prin mandat poștal

pentru fondul cultural al arhidiecezei gr. cat. de Alba Iulia și Făgăraș, cari bani cu data și numărul prezentei i-am transpus Administrațiunii centrale capitulare spre a se alătura la capitalul fondului numit.

Primiți expresiunea distinsei Noastre considerațiuni.

Victor Mihaly

metropolit de Alba Iulia și Făgăraș

Blaj, din ședința consistorială ținută în 25 Iunie 1910.

Magnificenței Sale D-lui Titu Maiorescu, profesor de Universitate în pensiu, București, Strada Mercur, 1.

spp. 1. VII. — 1910.

10.

PROCESUL VERBAL DIN BLAJ

Nr. 4449 — 1910.

Profesorul de Universitate din București, d. Titu Maiorescu ne-a trimis prin mandat poștal, pentru fondul cultural al arhidiecezei, suma de 480, adică patru sute optzeci coroane.

Banii aceștia se transpun în alăturare sub % spre a se adauge la capitalul fondului numit.

Blaj, din ședința consistorială ținută în 25 Iunie 1910.

Victor, metropolit.

Documentele 1, 2, 3 și 4, sunt inedite și ne-au fost puse la dispoziție de S. S. Pr. Dr. *Ilie Dătanu*, cele de sub 5, 6, 7, 8, 9 și 10 au fost publicate de cătră *A. Lupeanu* în «Unirea» din Blaj, la 1934. Copiile verificate cu originalele ne-au fost încredințate de Prof. *I. Georgescu*.

II.

³ Pensia cuvenită după moartea lui *Ioan Maiorescu* «în zorii zilei 24 August (5 Sept.) 1864», care dela 1863 «urca cea mai înaltă treaptă a învățământului. Odobescu crează «Școala superioară de litere», începutul Universității de azi [din București] și Maiorescu este numit între cei dintâi profesori ai acestei înalte școli» (*N. Bănescu și V. Mihăilescu*, *Ioan Maiorescu*, București 1912, pg. 93).

⁴ Directorul general al Casei Pensiilor.

III.

⁵ Din contextul scrisorii se poate data: 20 Aprilie 1871. «Vizita Domnitorului în Iași, cu 8 zile în urmă», înseamnă: 12 Aprilie 1871. Apoi: «Duminecă sau Luni 11 sau 12 Aprilie 1871 au sosit la Iași Principele și Principesa Carol de Hohenzollern» (*I. Rădulescu-Pogoneanu*: *Titu Maiorescu*, *Insemnări Zilnice*, pg. 168).

⁶ În guvernul *Manolache Costache* (dela 20 April 1870—18 Dec. 1870) *P. P. Carp* dela 23 Mai—18 Dec. Ministrul Externelor și ad-interim al Cultelor și Instr. Publice. Istoricul subvențiilor Statului Român acordate școalelor românești din Brașov, îl face, cu o întreagă armatură de date, d-l *I. Rădulescu-Pogoneanu*, op. cit. 239.

IV.

⁷ «Sora sa [Emilia Maiorescu], cu 2 ani mai în vârstă decât dânsul [Titu], mai târziu d-na Humpel, stabilită la Iași, unde a întemeiat și condus timp de peste un sfert de veac (1872—1900) vestitul Institut de domnișoare ce-i purta numele, poate cel mai bun institut de acest fel în țară, în acel timp (cf. *N. Iorga*, *Istoria învățământului românesc*, București 1928, p. 335); în această școală au primit o distinsă educație generații întregi de tinere Românce; † la Viena 11 Febr. 1918» (*I. Rădulescu-Pogoneanu*, Titu Maiorescu: *Insemnări Zilnice*, pg. 9). Scrisoarea lui T. M. din 31 Mai 1872 corectează afirmația că Emilia Maiorescu-Humpel ar fi întemeiat institutul de domnișoare de la Iași.

⁸ Școală particulară, de care T. M. vorbește în scris, dela 20 April 1871.

⁹ *Wilhelm Humpel* (* Sept. 1831 în Graz — † în Noemvrie 1899, Viena) căsătorit la Brașov cu Emilia Maiorescu, trece la Iași în 1872. Componist, flautist, dirijor.

V.

¹⁰ și ¹¹ «Înțeleg lupta care se dă în d-ta și sângele care ți s'a suit la cap: mă iubești»...; probabil una dintre numeroasele intrigi cu privire la atitudinea lui Maiorescu față de femei.

VI.

¹² Cealaltă soră, *Mary Marquardt*, era guvernanta copiilor lui Maiorescu (cfr. *I. Rădulescu-Pogoneanu*, op. cit. pg. 167).

¹³ (?)

¹⁴ C. Meissner.

¹⁵ Medic din Iași, care prin 1872 îngrijise și de sănătatea Clarei, prima soție a lui Maiorescu (Cfr. *I. Rădulescu-Pogoneanu*, op. cit. 183 și 184).

¹⁶ ...pe care o terminase de lucrat (partea I-a), în Septemvrie 1875, și a apărut de sub tipar în 1876 (cfr. *I. Rădulescu-Pogoneanu*, pg. 237).

VII.

¹⁸ Textul din scrisoarea aceasta poate fi confruntat cu pasagiile din *Insemnări zilnice*, pg. 243—244: «In casă, merge greu. Noul meu an începe în această privință cât mai rău. Sunt așa de iritat, încât am dureri de inimă de această rănire sufletească, și probabil din cauza supraincordării politice, nu mai pot păstra vechea răbdare. Ceea ce mă face să rămân liniștit, e momentana imposibilitate de a schimba lucrurile. Imi trec prin minte tot felul de gânduri: ba să las, pe nevastă-mea să trăească despărțită de mine, într'un oras; ba să mă refugiez în America, uneori chiar să-mi iau viața. Mi-e peste puțință să mai suport această stare, și trebuie acum să ispășesc vina vieții și a întregii mele slăbiciuni de mai înainte către soția mea. Toate acestea însă vor împinge spre deciziune, îndată ce voi fi scăpat de datoriile de acum și voi fi făcut soției și fiicei mele o existență posibilă, oricât de modestă...» (13/25 Ianuarie, 1876, București: Să emigrez în America. Întâi să fi demisionat din Minister. Clara ar avea: 1) dela casa din Iași anual 200 taleri; 2) dela banii în acțiuni 500 taleri; anual [talerei] 700, ar trebui să trăiască la Berlin.

«Livia s'ar duce la Emilia pentru educație, iar eu ași avea să plătesc în-tăia pensune anuală, și apoi să trimet pe celelalte din America».

«Mai înainte ar trebui să aibă Wilhelm Kremnitz postul la spitalul brân-covenesc».

«De la Sococ ași lua, pentru vreuna din operele mele vândute 100 gal-beni, pentru călătorie».

«Pașaport ca T. M. — Recomandări pentru acolo dela Callimaki, de la Kanitz ? de la Peisotto ?».

«Intr'un institut, ca profesor de limba franceză».

(Pe întâia pagină a acestui «jurnal 5» sânt însemnate două adrese de la New-York».

I. Rădulescu-Pogoneanu, op. cit. 244/5.

VIII.

¹⁹ și ²⁰ Scrisoarea poate fi datată cu ajutorul Însemnărilor Zilnice ale lui Titu Maiorescu: «Joi 7/19 Iulie 1877: ...Cetesc englezzește Middlemarch de George Eliot (M-e Lewes)... Sâmbătă 9/21 Iulie 77: Cetesc mai departe Middlemarch. cartea a 4-a»... (I. Rădulescu-Pogoneanu, T. M. I. Z. pg. 277).

¹² Predilecția pentru studii istro-române o moștenise dela tatăl său, al cărui dicționar istro-român îl publicase în «Conv. Lit.», iar mai târziu Titu Maiorescu trimitea lui Dimitrie Onciul manuscriptele rămase dela tatăl său pentru a fi cercetate și eventual publicate cu severa critică a istoricului bucovinean. Ele se găsesec în posesiunea celui care semnează aceste rânduri și vor vedea. mai târziu, lumina zilei.

²² Legată de partea I-a (apărută la 1876) în edițiile următoare: a II-a: 1887, a III-a 1890, a IV-a 1894.

²³ Advocatura-mi merge bine. In Iulie, d. ex., încasat 1400 de franci... I. Rădulescu-Pogoneanu: T. M. Însemnări Zilnice, pg. 280.

²⁴ Fiindcă în aceste Studii și Documente Literare a mai fost vorba de acest faimos «act de acuzare a foștilor miniștri» și probabil că și de aci înainte să ne mai întâlnim cu dânsul, îl reproducem întreg, pentru a-l pune la îndemâna cercetătorilor, după I. Rădulescu-Pogoneanu (T. M. I. Z.) în nota dela pg. 258/9:

Iată după «Raportul prezentat Adunării Deputaților în ziua de 10/22 Martie 1877» de către «Comitetul de Acuzare a foștilor miniștri dați în judecată» (București, Tipografia Curții, F. Göbl, 1877, p. 139—153) «descoperirile făcute de Comitet în privirea prevenitului T. Maiorescu, fost ministru al cultelor și instrucțiunii publice»:

«Capitolul I. «Numiri și permutări de profesori»...

«Capitolul II. Răsipă și deturnare de bani publici».

1) Trămitearea a două profesoare (d-na Marquardt și d-na Băicoianu, directoroarea școlii centrale) în Germania și în Elveția «pentru studiarea mai multor stabilimente de învățătură» și «spre a-i face raport despre școlile normale de fete de acolo». Celei dintâi îi ordonanțase pentru aceasta 700 de lei, iar celei de-a doua 1400.

2) «Suma de 2000 lei... pentru cumpărare de calcografii de la Berlin, Dresda și Paris».

3) «Deschiderea unui credit extraordinar de 2307 lei, destinat a acoperi cheltuielile făcute la congresul geografic dela Paris».

4) »Revisorii ce luau câte 500 lei pe lună, în loc de 250, după buget» (sânt 9; între. ei: M. Eminescu, la Iași-Vaslui; N. I. Filipide, Botoșani-Suceava; I. G. Bănescu, Cahul-Ismail-Bolgrad; I. Eliade, Prahova-Buzău; le desese salariul dublu, fiindcă erau revizori, precum se vede, pe câte două sau chiar trei județe).

5) «Sumele luate de d. Maiorescu pentru plata transportului în inspecțiunea școalelor» (320 lei «pentru plata transportului său în inspecțiunea școalelor de peste Micov pe timp de 8 zile, calculat a 40 lei pe zi», 1500 de lei pentru inspectarea școalelor de peste Olț și din Basarabia și alte două sume de lei 1800 și 767).

6) «Împrumutul făcut d-lui M. Eminescu și ajutorul făcut d-lui I. Slavici, studenți la Universitatea de Viena și Berlin» (40 de galbeni ajutor lui I. Slavici și 100 de galbeni lui Eminescu, «pentru depunerea doctoratului și tesă, cu condițiune ca în urmă să înapoieze Ministerului acești una sută galbeni... Prin acest fapt prevenitul Maiorescu a comis uă adevărată răsipă de banii Statului, dând cu împrumut banii publici și cu termen nelimitat la favoriți de ai săi»).

7) Cumpărarea imitărilor de camee și pietre gravate din muzeul de la Berlin (900 de lei).

8) Cheltuieli... cu mergerea d-lui Maiorescu la congresul geografic din Paris (1500 lei).

Capitolul III. 1) «Stipendiile studenților de la facultățile din străinătate și Teără».

2) «Hartele geografice comandate prin librarul Socec & Comp.» (16,200 lei pentru 1200 de hărți).

3) «Subvențiuni la studinții din Țeară, făcute din sumele prevăzute în buget pentru subvenționarea studinților din străinătate».

4) Subvențiuni acordate în străinătate d-lor T. Micher și C. Meissner (1000 de lei lui Toma Micher, «pe baza eminentului succes cu care studiază la conservatorul din Viena, la care a dobândit în 1874 la concurs medalia premiului II, și 2350 lei d-lui Constantin Meissner, student în filosofie la Berlin, ocupându-se în special cu pedagogia și seminarele de învățători», «ca bursă întreagă pentru timpul de la 1 Oct. 1874 până la 30 Sept. 1875, precum și 300 franci spese de drum»).

5) Comisiunile instituite pentru examinarea cărților didactice.

6) Chestiunea privitoare la reparațiunea Teatrului Național.

Menționăm că pentru bursa evreului Toma Micher a intervenit la ministrul T. Maiorescu însuși Eminescu. Scrisoarea lui Eminescu s'a publicat în Stud. și Doc. Lit. V, pg 117.

Poetul îl aprecia foarte mult pe Micher, iar acesta îl invita la concertele sale. O invitație cu programul unui concert al lui T. Micher se găsește între ms. lui Eminescu la Academia Română. Contra pagina programului lui Micher cuprinde un text eminescian.

X.

²⁵ Din context se înțelege că scrisoarea nu este adresată surorii sale. În aceeași zi însă, când Titu Maiorescu adresa femeii neidentificate încă până acum [poate Anicuța Rosetti ?] declarația de dragoste atât de aprinsă, adresa soției sale Clara, la Geneva, următoarele rânduri :

Scris Clarei alăturata scrisoare, scris și Emiliei și Liviei,

Madame Majoresco, Genève,

Quai des Eaux vives,

Pension Picaud,

București 1/13 Iulie 78.

Clara,

Despre pasul hotărâtor dintre noi de care-mi scrii și despre care, precum am aflat după aceea, și soru-mea Emilia ți-a scris, să decidem ceva mai târziu. Deocamdată, fiecare dintre noi avem nevoie de liniște și de clarificare în sine însuși.

Din întâia ta scrisoare nu pot pricepe cum vrei să ferești pe Livia de «dezonoarea» mamei ei, dacă ar fi să divorțezi. Numai de «dezonoare» nu poate fi vorba pentru tine; în România toți cunoscuții te-ar compătîmi pe tine, în Germania toți m'ar condamna pe mine, iar pentru tine ar avea numai stimă și simpatie ¹. Să nu întrebăm vorbe mari în potriva înțelesului lor.

Totuși, precum spusei, despre asta mai târziu.

Te rog să nu-mi dai nici o socoteală despre cheltuielile tale ². Aveți 840 de franci pe lună ³. Te rog să nu faci nici o economie la această sumă. Veniturile mele sânt încă la același nivel.

¹ Urmau aceste rânduri, pe care însă le-a șters îndată: «Kaum 4 od. 5 Menschen auf der ganzen Welt würden meine innere Rechtfertigung begreifen. Alle anderen wären für dich und gegen mich. Wie kannst du das nicht fühlen?».

² Urmau (șterse îndată): «Ich habe sie nie von dir verlangt, und jetzt weniger als je».

³ De asemenea: «das ist nicht viel, wohl auch nicht zu wenig».

Pot pleca din București cel mult 16 zile; în vre o localitate balneară apropiată; poartă pe lângă Viena. Joi 4/16 Iulie trebuie să fiu încă aici pentru un termen la Curtea de casație; după aceea, cred că plec în călătorie.

De la Viena îți trimit apoi, săptămâna viitoare, încă 1680 de franci pentru alte 2 luni.

Despre înapoierea mea la București te voi informa.

Și astfel deci fiecare să vadă pentru sine și înăuntrul său însuși ce posibilități de viață are încă.

T. M.

1. Rădulescu-Pogoneanu, T. Maiorescu: *Insemnări Zilnice*, 298/9.

20 Mite Kremnitz, sora Clarei.

XI.

27 Sir Thomas Spencer Wells (* 3 Febr. 1818 în St. Albans — † 31 Ian. 1897 în Antibes), celebru medic chirurg, din 1844 membru al Royal College of Surgeons, apoi în 1882 președinte; a luat parte la războiul din Crimeea. Specializat în ovariectomie, a publicat, între altele, studiile: «Ten series of 100 cases of ovariectomy» (1859—1880); «Diseases of the ovaries, their diagnosis and treatment» (ed. II 1872); «Cases of vaginal fistulae» (1870).

23 *Letal* = mortal.

29 Aschach, orașel în Austria de sus, pe malul drept al Dunării.

30 Bocklet, sat și stațiune climaterică, în Bavaria.

XIII.

31 Bombacilă, profesor de liceu la Craiova, adesea amintit în «Insemnări Zilnice» (154, 162).

32 Tarasp-Schuls, regiune termală și climaterică în cantonul elvețian Graubünden.

XIV.

33 N'a vorbit.

34 «Joi 20 Oct./1 Noemvrie 1883. Azi, la 9 dimineață, am fost la gară, unde plecau Eminescu cu Chibici și un păzitor la Viena. Bietul om. T. Maiorescu (cfr. St. D. L. IV 185).

35 (?).

36 Nu s'a evaporat nici până azi.

37 Criza de guvern s'a rezolvat tot în favorul regimului liberal, care s'a extins pe o durată de doisprezece ani (1876—1888). Așadar dela 1883—1888 încă 5 ani de opoziție pentru partidul conservator-junimist.

38 P. S. Aurelian, succesorul lui V. A. Ureche, la ministerul cultelor și instr. publice, în guvernul I. C. Brătianu, dela 1 August 1882—23 Iunie 1884.

39 «Bettelstudent» — operetă de Camillo Walzel și R. Genee, compozist Karl Millöcker.

XV.

40 Principele Rospoli ținea în căsătorie pe o descendentă a Conakilor, care probabil a adus în căsnicie imobilul ca dotă.

XVI.

41 Cfr. Constantin Nastasi: «Alexandru Chibici Revneanu, amicul lui Eminescu» (extras din Buletinul «Mihai Eminescu» VI 1935). Această monografie, de mult așteptată, poate trece drept model pentru genul monografic, prin metoda și discernământ.

42 Din acest timp pare să fie o adresă de mulțumire a lui Eminescu, concepută în limba germană, pentru Regina Elisabeta. Conceptul se găsește la Academia Română și cu toate repetatele încercări, nu l-am putut descifra în întregime.

⁴³ P. S. Aurelian, cfr. n. 38.

⁴⁴ Academia Română.

XVII.

^{44a} Anicuța Rosetti, mai târziu soția lui T. Maiorescu.

XVIII.

^{44b} Citat, puțin modificat din «Wallensteins Tod» de Schiller (*Moartea lui Wallenstein*), partea ultimă din triologie, tradusă de E.[milie] M.[aiorescu]. Citatul corect, din actul III, scena X.:

Nacht muss es sein, wo Friedlands Sterne leuchten.

La numeroasele dovezi aduse de cine scrie aceste rânduri că Emilia Maiorescu este traducătoarea lui Wallenstein și nu Eminescu se adaugă și aceasta, din care se deduce că Emilia a fost ajutată la traducere de Titu, așa încât în mintea lor stăruie anume versuri, maxime, întâlnite în drama lui Schiller, asupra cărora se vor fi oprit mai mult, fie că erau greu de tradus, fie că sunt cugetări generale.

⁴⁵ Știi doar că femeile au avut totdeauna obiceiul de a abuza de mine, din vina mea. Acum repar această greșală a mea, în mod cam violent.

⁴⁶ Guelfi, în evul mediu aderenți ai Papei, *ant.* gibelini.

^{46a} «Dată că la 46 ani am început să făuresc planuri de viitor ca la 20!».

⁴⁷ Reminiscente din «Wallensteins Tod»; cfr. nota 44 b. Ca și:

«*Des Lebens Bilder auf die glatte Stirne*», actul III, scena VII.

⁴⁷ Theodor Rosetti, tatăl Anicuței, viitorul socru.

⁴⁸ ...«de sus» — probabil: dela Palat.

⁴⁹ *Discursul din 28 Noembrie 1886*:

La adreșă — Absența și umbra lui Ioan Brătianu — Mesagiul anodin — Guvern de fapt fără principii liberale — Ocultism în schimbările ministeriale — Omnipotența unui singur ministru — Supunerea magistraturei — Nepotismul — Centralizarea — Disidența liberală. (Cfr. *Titu Maiorescu*, Discursuri Parlamentare III, 424—438).

⁵⁰ Data probabilă 1886, Dec.

XXII.

⁵¹ ...și spre a-mi aranja viața cu Anicuța...

⁵² Tatăl Anicuței.

⁵³ Cfr. *T. Maiorescu*, Discursuri Parlamentare III, 441/7.

XXIII.

⁵⁴ (?)

⁵⁵ În 1886 romnul «*Feldpost*», ed. a I-Va, Leipzig.

⁵⁶ La 1931 romnul se găsea în biblioteca lui Iacob C. Negruzzi.

XXIV.

⁵⁷ Se poate data 1888, T. M. fiind în guvernul Th. Rosetti dela 12 Martie 1888 ministru al instr. publice.

⁵⁸ Cfr. scr. IX din 24 Iunie 1878.

⁵⁹ Emilia a dat adesea de înțeles că fratele nu ține la soțul ei.

⁶⁰ Acovatul Iacob C. Negruzzi sprijinit în afaceri de deputatul Iacob C. Negruzzi...

I. E. Torouțiu

CÂNTEC CIOBĂNESC*)

Haideți oi, veniți la strungă!
Dați-mi mana laptelui,
Și-o să mergeți sus pe dungă,
Sus pe coasta muntelui.

Acolo de-a dragul crește
Cimbrul cel mirositor,
Coasta de păiuș chiftește,
De trifoiu îndulcitor.

Haide hai, Cornută dragă,
Ce-mi porți cârma oilor,
Când la stână vor să tragă,
Sau când pleacă la izvor.

Vin Băluță, vin Năsută,
Și voi scumpilor Pârnași,
Voi ce'n iarna cea trecută
Mi-ați dat tot câte doi miei.

Unde-mi ești tu, Bucălaie,
Cudălbîță, unde-mi ești?
Și tu, sprintenă Bălaie,
Ce, când joci, mă'nvoioșești?

Hai la strungă, Brumărie,
Dalba turmei mele stea,
Ce prin munți și prin câmpie
N'ai păreche, draga mea!

Oacheșă, mieluță blândă,
Ce rămâi azi îndărăt?
Vin de varsă 'n vas dobândă,
Vin să te desmierd la piept.

Haideți, scumpelor oițe,
Ce sânteți badiței dragi,
Hai, să pașteți ierbuliță,
Printre tufele de fagi!

Viena, 1871

Vasile Bumbac

*) Din manuscrisul lui Bumbac *Unele din primele mele poezii*, manuscris din care am mai publicat două versificații în «Junimea literară» 1929, 375 și'n «Făt-frumos» 1931, 211 și 1936, 310.

M A R G I N A L I I

Ionel Teodorescu. — G. M. Vlădescu. — M. Ilievici

de E. Valuca

Era firesc ca înbogățirea vertiginoasă a vitrinelor literare să fi împus criticei scrutarea, ordonarea și clasarea acestui vâlmășag de material, să se fi încercat fixarea profitului estetic și moral provenit din imbulzirea la glorie a atâtor nechemăți cât și din revărsările sufletești ale celor de sigur, mai singurateci, dar cu numele înscris definitiv în artă.

În general produsul mai mult comercial, totuși poate util prin înviorarea schimbului de valori între stradă și librărie, atrăgând mai mult decât privirea trecătorului și asupra vitrinelor cu cărți, nu se poate spune că ar fi recolta cea mai fericită, firește, cu excepția operelor celor iluminați. Sanctuarul literaturii a fost coborât până la revendicări de false drepturi politice, a fost transformat în câmp de luptă necinstită, ascunsă îndărătul unor măști de suferință și a fost chiar pătat de umbra hidoasă a minciunii. A mai fost slujit de mâni rudimentare și greoaie care n'au știut să prețuiască locul și l-au împodobit cu sclipiri amăgitoare și culori stridente.

Generația de azi are prea puține motive de inspirație poetică, sau poate le are în sens contrar concepțiilor de estetică literară ale celor cari au avut altă tinereță. Tinerii literaturii cari și-au afirmat personalitatea, sunt aproape toți interpreți experiențelor aspre, înclinați spre un realism cu atât mai necrutător, cu cât și-a găsit ecoul în tinereța exponenților lui.

Dar acea generație a cărei copilărie a cunoscut patriarhalele zile dinainte de războiu și a cărei început de adolescență a trecut brusc din aburul amețitor de poezie în brutalitatea războiului și apoi — istovită — în realizmul zilelor noastre, nu se putea să nu-și aibă mesagerul, poetul răătăcitor care să reverse înc'odată, ca un rămas bun dela o lume care s'a dus

pentru totdeauna, toată poezia duioasă și zglobie, copil născut pe pământ românesc și crescut pe câmpiile pline de soare ale țării noastre.

Astfel, înainte de câțiva ani, ni s'a dăruit unicul Ionel Teodoreanu, cu fenomenul „La Medeleni”, sunet vag și plin de vis, cu poemul misterios „Turnul Milenei”, proiectat pe sălbateci munți înalți, negre păduri de brazi cu „vuiet înalt”, armonizat de singuratiche ape de munte.

Își făcuse loc în critica literară cuvântul Medelenism ca o semnificație că acel Medelenism, a biruit, deși uneori i se dedea un sens fals; iarăși semn că farmecul lui, ca orice lucru de mare preț, n'a putut găsi prea mulți cunoscători. Dar Medelenismul este o realitate, iar apariția lui în literatură românească înseamnă un eveniment, un grațios fenomen creat nu atât de romancierul cât de poetul Ionel Teodoreanu.

Fermecat de o permanentă și vagă durere, ingenușiat în fața unui trecut pierdut, al pridvoarelor înduioșate de tomnatice parfumuri, cu tarafuri și cântece vechi, el risipește generos și cu emoție inepuizabile resurse de imagini aoreolate și atâtea alte comori, care îi dau melancolia apusului acelei nobile generații de boieri de demult.

Medelenismul „sfâșietoarei vremelnicii a copilăriei” pe care însuși autorul nu l-a mai întrecut, deși a fost mereu obsedat de el, a strecurat în literatură sfioase asemănătoare înduioșări, uneori chiar încercări nete de a copia scene, oameni, imagini.

Eleganța de stil, cu varietatea sprintenă a cuvântului a contribuit fără'ndoială la îmbogățirea limbei literare și a influențat într'o măsură scrisul românesc. Totuși această influență n'a rămas decât copie, căci ea n'a fost însuflețită de neastâmpărul intern al neîntrecutului romancier-poet.

Apoi torentul altei literaturi a adus întrucâtva înăbușirea esteticei pure; lupta împotriva acesteia este profund îndreptățită și demnă, însă neîntemeiată rămâne descurajarea, oricât deocamdată salbatega năvălire pare să fi produs un zgomot asurzitor, în care să se fi înecat sunetul limpede al sufletului țării.

Pe lângă realismul în cea mai mare parte sec, al vremii, literatura mai suferă și influența fatală a unor tendențioase producții semnate cu nume deghizate, care fac rimă atât de evocativă unele, și care denaturează sufletele, la fel cum au pervertit sensul unor cuvinte, dându-le pe nedrept un înțeles urit, romanul „Mâl”, care prin esența lui își cerea titlul de Mocirlă.

Dar aceste sunt și rămân efemeride. Sărbătoarea sufletului românesc se înalță solemnă, plină de soare și melancolie,

din „Medelenii” d-lui Ionel Teodoreanu, din viçoarea adâncă, masivă a romanelor d-lui L. Rebreanu, din scrisul subtil al unor Camil Petrescu, Cezar Petrescu, din coloratura lui G. M. Vlădescu etc.

Străjerii literaturii să vegheze. scoțând în relief mărgăritarele și îndrumând publicul cetitor, mai ales cel în formație, către manifestările artistice ale scriitorilor autentici.

Și dacă critica literară ar trece peste toată puzderia de scris al atâtor mărunți, neacordând decât operelor real artistice, dreptul de a fi analizate, credem că ar aduce supremul omagiu creatorilor și cel mai mare serviciu literaturii.

Când arta românească a răzbit prin întreg calvarul războiului, revenind la bucuria mândră și biruitoare, Medeleni, Turnul Milenei, Ion, Răscoala, Mamina, etc., de ce să-i întunecăm puritatea chipului atribuindu-i și reproșându-i pe nedrept imaginațiile unor suflete străine de ea sau ale altora, înstrăinate?

Se știe că premiul cu „Moartea fratelui meu”, G. M. VLĂDESCU, e gata să ne surprindă cu un nou roman care va fi de mari proporții cantitative și firește, calitative.

Dir între cel premiat și cel așteptat, a apărut „Republica disperaiilor”, carte careia ni se pare i s'a dat prea puțină atenție, ea având meritul de a fi tot atât de vlădesciană, ca cealaltă amintită și probabil ca cea viitoare, din care câteva fragmente revelatoare au și fost publicate.

Urmând imediat romanului „Moartea fratelui meu” „Republica disperaiilor” este ca atmosferă și concepție o continuare a celui dintâi. Mai aprofundat însă și mai vast, tema lui fiind psihologia unei lumi în primul rând și apoi abia a unui individ.

Predilecția autorului pentru marea mulțime a caricaturilor omenești. pentru tragismul decadenței colective, stereotipe pentru turma inconstiență și infinită în timp și spațiu a celor chinuși de mizerii și vicii, pentru răscolirea celor mai ascunse taine sufletești, strădania de a găsi cu ajutorul celei mai perfecte logice, cauzele unor asemenea stări și nedreptăți sociale, toate aceste, atinse doar în „Moartea fratelui meu”, aici constituie subiectul însuși al romanului.

Credem că de astă dată d-l Vlădescu i-a intrăcut în realism pe toți realisții tuturor literaturilor. Scenele mai mult decât înfiorătoare dela poliție, înclinăm să le atribuim exagerării în serviciul unui efect.

Autorul de sigur va înlătura toate piedicile din calea ero-ului său — fie acesta un individ sau o masă, oricum o idee — pentru ca să-l ducă acolo unde vrea, adică să-l construiască după concepțiile sale. Dacă în sfârșit, creația va corespunde unei realități în măsură perfectă sau mai redusă, de asta poate că nu trebuie să fie seama neapărat.

Societatea îl crează pe scriitor; el va fi ecoul ei, dar și judecătorul, cel mai nemilos, văzând și mai ales arătând scăderile ei în proporții care depășesc chiar închipuirea de real — exagerările artistice — manieră pe cât de utilă uneori, pe atât de primejdioasă și care trebuie mînuiată cu multă prudență, pentru a nu periclita efectul final — înșasi arta. Pentru că oricât artă cu tendință, înainte de toate e totuși arta, singura care poate netezi calea și tendinței, de care arta dealtcum se poate dispensa.

D-l Vlădescu este profund onest în aplicarea acestor mijloace, urmărind cu tenacitate și oțărire teza d-sale.

Marele iubitor de oameni, ingeniosul gânditor, sufletul frământat de întâmplările mari și mici care alcătuesc viața marionetelor duse de sforile destinului, lui nu-i scapă nimic; un gest, o privire trădătoare, un cuvânt cu rosturi mai adânci decât îl îmbracă sensul lui, o spaimă, un zâmbet, o rază caldă furișată fie și o clipă numai într'un ungher uitat de Dumnezeu. Și acestei calități adăogându-i-se o adâncire în suflet, care se trădează nu odată a fi isvorită din scrutarea neîndurată a propriei ființe lăuntrice.

Problema romanului inspirată de cel mai pur umanism, este cuprinsă în raportul dintre legalitate și dreptate.

Sanțiunile legii, atât de logic rezultate din toate paragrafele, se dovedesc în toate cazurile aici, meschine produse ale posibilităților omului de a judeca.

„Legalitatea este isvorită din creerul omenească iar dreptatea de esență divină”.

Romanul nu rezolvă problema, ci doar dovedește prin el însuși neputința omenească în fața acestui conflict.

Ar fi de relevant poate un moment optimist: descătușarea magistratului din strâmtoarea legilor și din egoismul omului fericit, la amar, dar desăvârșit umanitarism; acest moment însă poate fi tot atât, profund pesimist, el egalând cu o sinucidere.

Ca încheiere vom releva, ca și de rândul trecut, mînuierea elastică și sigură a limbei, cât și predispoziția înăscută a autorului pentru desvelirea aproape sadică a tot ce este imperfecțiune în structura omenească; aceștia din urmă îi vom replica cu un pasagiu al romanului; „Nu, Căuș n'are toată dreptatea! El construiește fraze de efect, ca orice stilist etc.... Vrea să cucerească, nu să convingă. Dar reușește de minune să neliniștească și să turbure”.

*

*

*

O carte care nu s'a bucurat de atenția pe care o cerea imperios — „Negativismul tinerei generații” de M. Ilovici. Totuși a fost de sigur citită cu mult interes, nu numai pentru titlu, dar chiar dela primele pagini, ea a prins lectorul într'o curiozitate tot mai vie, impresionat de îndrăzneța sinceritate a autorului. Pentru că d-l Ilovici, nu ne 'ndoim, e sincer până la brutalitate, din care cauză e aproape de la 'nceput până la sfârșit nedrept. Faptul acesta nu împiedică totuși ca lucrarea d-sale să fie foarte captivantă, precum nu o scutește de a fi tot atât de absurdă. D-l Ilovici nu recunoaște celor mai mulți dintre vechii autori, dacă nu nici o valoare, atunci nici de cum o autoritate în domeniu, și-i vrea definitiv înlăturați.

Dar, trecând peste imposibilitatea de a înțelege formația sufltească și spirituală a unui intelectual care nu poate aprecia atâta frumusețe poetică (Ionel Teodoreanu), atâta putere de pătrundere în mari și grele probleme, în psihologia maselor (L. Rebreanu), etc..., așa dar în afară de această surpriză, mirarea cetitorului este infinită și de felul cu totul greșit de a da verdict definitiv de condamnare operei care a crescut generații, creând un criteriu literar superior.

D-l Ilovici este singur pe câmpul de luptă, neaprobat, neîntovărașit de nimeni, nici chiar de tovarășii de vârstă.

Nu vom stăruî asupra fiecărei grele erori izvorite din inocența autorului, tocmai pentru că, după cum am mai spus, întreaga atitudine și întreg felul de a vedea, este cea mai mare eroare.

Și chiar dacă pe ici, pe colo, d-sa are aprecieri sau deprecieri juste, ele rămân pietrificate în masivul negativismului sinucigaș.

Iată de ce cartea aceasta n'a provocat discuții, polemici, în fața atitudinii bine intenționate, dar profund greșite, oricine a rămas desarmat.

D-l Ilovici e foarte tânăr și, desigur, un solitar. După felul cum se prezintă azi față de bătrânii cărora le pune în vedere inutilitatea operei lor și — mormântul, putem prognoștica pentru d-sa cu oarecare siguranță, o bătrânețe înăcrită și aspră față de tinerețea care-i va sta dârză și plină de sevă în cale.

E. Valuca

T I F Ă L I C E A S A

de P. Vrânceanu

Mi-aduc aminte că pe când învățam la școala din satul meu, nu știu de ce anume „domnul” îmi croise câteva vârguțe de sânger de-mi rămăseseră vârci pe partea obicinuit expusă acestei metode pedagogice, pe atunci în floare.

A doua zi după această întâmplare, o spuzitură ca niște bătături de urzică începură să mi se ivească pe piele și se lățiră în câteva zile pe tot corpul, de n'aveai unde pune un vârf de ac. Aveam o mâncărime și o neliniște de-mi venia să zgrepșin toți păreții.

De mâncat, nu mâncam mai nimic, iar de somn nici vorbă. Din când în când ațipiam doar câte puțin la poveștile vechiului și credinciosului nostru argat Costache Tălângă, care avea un dar minunat de a le spune și mai ales de a le lungi, până ce mă vedea c'am închis ochii.

Mama era, săraca, desnădăjduită și plângea toată ziua neștiind ce să-mi facă. Și dela câți nu ceruse sfat! Unii o sfătuiau să mă frece cu o traistă de cal; alții să mă spele ba cu ceai de pojarniță, ba cu sovârf, ba cu apă dela Bobotează și cu câte'n lume... Dar adevăratul leac nu se arăta dela nimeni și de nicăieri.

În durerea ei, biata mamă începuse să blesteme pe „domnul Tanasache” că i-a băgat băietul în toți sperietii cu bătaia și că de asta îmi ieșise spuzitura, care mă chinuia atât, cu toate că multe femei bătrâne o incredințau că mi-î dat, c'am călcat în cine-știe-ce spurcăciune.

— N'ar mai ajunge țapul dracului il blestema mama pe învățător, care se purta cu o bărbuță puțințel roșcată, de se-măna chiar cu barba țapului.

— Auzi, dar und' s'a mai pomenit așa bătaie pe copii, de le rămân vârcile cât degetul pe dâșii? Las că-l învăț eu, că-lăul dracului! Am să-i spun lui Petrache să-l dea la jurnal...—

Petrache era un frate de-al mamei; făcuse vreo 4 clase la seminarul Socola și publica prin unele foi de pe vremuri încercări literare și corespondențe dela sate.

În așteptare, însă, ca „domnul Tanasache” să-și primească pedeapsa pe care i-o pregătise mama în complicitatea lui „Moș Petrache”, cum îi spuneam noi, nepoții, — eu continuam să sufăr, să plâng, să mă zbugium, de slăbisem în câteva zile că nu mai eram de recunoscut.

Și tata, cu toată firea lui cam lăsătoare și cu toată credința lui de preot evlavios, începuse s'o cam bage pe mână și să se îngrijeze de starea mea, care dura acum mai de o săptămână. Deaceea, într'o zi, folosindu-se de venirea în sat a unui „doctor mare” dela Leși, rudă cu proprietarul moșiei, la care doctorul obicinuia să vie din timp în timp, l-a chemat să mă vadă.

Și numai ce-l văd pe tata întrând cu o făptură de om, parcă era necuratul. Un cap, mare și lungăreț, ca o căpățână de zahăr, fără fir de păr pe dânsul; niște ochi pe cari sticlele ochelarilor din vârful nasului său borcănos, îi făceau să pară și mai holbați de cum erau; musteți negre, pleoștite și o țacălie neagră care atârna ca un pământ sub o buzoae cât ți-e pătlăgia roșie.

Doctorul a venit, m'a cercetat și mi-a dat o apă de spălat pe trup și-o doctorie s'o iau cu lingurița.

Zădarnic însă! Și doctoriile doctorului ca și tot ce-o învățaseră pe mama unii și alții: par'că le-aș fi fost pus alături. Nici un semn, nici o nădejde de 'ndreptare. Spuzitura începuse acum să se beșice și să mă usture, de tremuram ca de friguri.

Iată că se întâmplă să vie la noi moașa Țifăliceasa cu un nou născut în brațe să-i facă tata aghiazmă.

Țifăliceasa era moașa satului, dar îi mergea vestea că știe să facă și fel de fel de farmece. Se spunea despre ea anume că făcând de dragoste Mărioarei lui Duhaliu, i-a adus acesteia ibovnicul tocmai dela Leși, din armată, călare pe o prăjină de alun. Chiar mama spunea că, stând într'o zi în cerdac, îl văzuse pe băitan trecând în goană mare pe șosea, călare pe o prăjină de alun, cu capul gol și numai în cămeșoiu, strigând cât îi lua gura: „Hi căluț la Mărioara, că mă arde inimioara!...”

Și câte nu se spuneau în sat de băbuța asta sfrijită, adusă puțințel de spate, cu ochii tăciunii ascunși sub cele sprincene stufoase și c'o privire care par'că te ameția când te uital mai mult la ea.

Țin minte că adeseori mama, scoasă din răbdări de obrazniciile mele, mă amenința cu zmeii și strigoii Țifălicesei, pe care, dacă nu i-am văzut niciodată, groaza lor m'a stăpânit până 'n cei din urmă ani ai copilăriei și aș putea spune că întrucâtva tot ei au făcut din mine un băietan de o timiditate de

o timiditate câteodată ridicolă, pe care, cu greutate neînchipuite, a isbutit s'o biruiască judecata omului în toată firea.

— Dar ce are, părințele, băietul! — întreabă Țifăliceasa văzând plânsul și zvârcolirile mele.

— Ce să aibă, mătușă? Ia niște bube și nu pot să-l mai scap de ele. Câte nu i-am făcut! De cine n'am întrebat! L-a văzut și un doctor dela leși, o rudă de-a conului Mărgărit... Degeaba. Se chinuiește bietul băiet de ți-i mai mare mila. Și pe lângă dânsul nici noi nu mai avem liniște. N'am închis ochii un ceas de când pătimește sărăcuțul.

— Ia să-l văd și eu, părințele.

Cu pași mărunți și c'o înfățișare pe care, în imaginația mea înfierbântată de copil, o asemuam cu a nu mai știu cărui personaj fioros din poveștile lui Costache Tălângă, Țifăliceasa se îndreptă spre mine. Începusem să tremur vargă de frică; dar ea, de departe, prinse a-mi vorbi așa de blând și duios că mă liniști.

— Ia să vadă baba ce are băietul...

Și ridicându-mi cămeșuța, mă cerceta uitându-se la mine și plimbându-și palmele ei aspre peste pielea mea mai toată beșicată.

Apoi zimbînd, ca și cum ar fi voit să spue că boala mea e o nimică față de puterea meșteșugului ei, se'ntoarse cătră tata și cătră mama și le spuse cu glas hotărît: — Părințele și cucoană preoteasă, băietului i-i dat. A călcat într'o spurcăciune, pusă cine știe pentru cine și de cine știe ce dușman, rămâne-i ar de cap să-i rămâie!... N'aveți nici o grijă! Cu ajutorul lui Dumnezeu Sfântul, într'o săptămână vi-l fac sănătos cum îi oul.—

Și netezindu-mă pe frunte și pe obraji cu palmelele ei aspre, din care par'că simțiam cum iradia un fluid liniștitor, îmi vorbi cu acelaș glas duios și dulce: — Cum arde pușorul mamei!... Lasă, dragu' mamei, că te face mama sănătos, — n'ar mai ajunge cel care te-a îmbolnăvit.—

Și apoi cătră tata și mama: — Măne-i luni. E' tocmai ziua să'ncep scaldătorile băietului. S'aveți pregătită balia. Leacurile le-aduc eu de-acasă. Am să vin înainte de răsăritul soarelui, că altfel nu se prinde leacul.—

Și după ce sărută mîna tatii și pe dos și pe față, Țifăliceasa zâmbi la mine, îmi spuse „rămâi cu bine, pușorul mamei” și ieși bolborosînd în legea ei.

Era prin postul mare, a doua zi, înainte de răsăritul soarelui, Țifăliceasa veni la noi. Se crăpa de ziuă, iar eu abia ațipisem puținel. Doamne ce mutră am făcut când m'au sculat la scaldătoare și ce primire arătai eu bieteii băbuște care-și alesese tocmai ceasul acela pentru miraculosul ei tratament.

Dar, în sfârșit, mai cu nenelele Țifălicesei, mai cu câțiva dupaci de-ai tatii, care — vorba ceea — nu-mi prea sufla în

borș, mai cu plânsul mamei, m'au desbrăcat în pielcuța goală și m'au pus să stau în picioare în balie. Baba, bodogănind mereu din gură un descântec din care nu mai rețin decât cuvintele: „din sat în sat pân'l'al noulea sat să fie de capul celui care-a dat”, îmi turna câte puțin dintr'un oloi cât o cristelniță niște apă rece care miroșia a flori de câmp, pe când mama și tata mă țineau, fiindcă mă zbăteam ca o zvârlugă în mânele lor, nu atâta că apa era rece, dar de ciudă pe babă pe care, dac'aș fi putut, aș fi strâns-o de gât. După scaldătoare, m'au înfășurat într'o prostire și m'au învălit cu oghialul.

Baba plecă, anunțându-și vizita următoare pe Miercuri, la acelaș ceas, căci, spunea ea, descântecul, pe lângă toate ale lui, apoi mai trebuie făcut numai în zilele de post.

Am adormit îndată după plecarea babei și m'am trezit cu soarele sus. Era întâiaș dată că dormisem atâta în timpul boalei. A doua zi am fost mult mai liniștit. Mă gândiam la joacă și ceream de mâncare. Mama însă — pe semne c'asa o sfătuisese baba — nu-mi dădea decât apă și câte puțin dintr'un ceai făcut din niște buruene peste care turna apă clocotită.

Doctoria Țifălicesei își arătase virtuțile cu prisosință și dăduse tatii și mamei cea mai bună nădejde de vindecare.

Și'n adevăr că la săptămână nu mai aveam nimic.

Sunt ani și ani de atunci. Trupul sfrijit și 'ncovoiat al babei, vestită în satul meu pe vremuri, o fi acum oale și ulcioare. Peste lumea zburdalnicei mele copilării, vremuirea a așternut altă lume.

În luptă cu această lume nouă, cu tot ce dânsa mă îndeamnă să fac și cu tot ce mă învață să cred, chipul Țifălicesei răzbate până la mine, limpede și viu ca o misterioasă rază de lumină, care spintecă întunerecul unei nopți adânci. Și mă întreb dacă ceea ce „mama” Țifăliceasa a pus în miraculosul ei descântec, nu prețuește cel puțin cât rodul orgolioasei noastre inteligențe de astăzi...

P. Vrânceanu

Un prieten al cărților și al graiului viu : Francisc Vrânceanu

de Petru Iroaie

... ..
Și-i spune curat
Că m'am însurat
C'o fată de crai,
Pe-o gură de rai.
Iar la cea măicuță
Să nu-i spui, drăguță,
Că la nunta mea,
A căzut o stea !...

Lă 20 Octomvrie 1936, în etate de 26 ani, s'a stins din viață, ca și „floarea câmpului la suflarea vântului”, Francisc Vrânceanu, unul din pilduitorii prieteni ai cărților, iar, în acelaș timp, și ai graiului viu. Nu este decât zglobiul Sucevean umbrît de numele Vaidner, necorespunzător sufletului său de Român vajnic, altoit cu sânge moldovenesc moștenit dela maică-sa.

Era numai blândețe și voioșie. Camarad distins și bună călăuză la lipsuri neașteptate. Mereu senin, a străbătut fără să cârtească, zăgazurile vieții sub care slabiî de inger alunecă lesne.

Elev de liceu, sortit a nu prea auzi în buzunar plăcutul zinghet al banului, se amăgia în frumoasele lecturi pe care i le oferia biblioteca școlii. Nesățioasa poftă a cetitului îi determină firea care îl deosebia mult de ceilalți camarazi. Deseori rupea din gologanii destinați pentru întreținere, spre a-și procura cutare carte ce-i ispîtea pasiunea. Astfel, cu ascetice renunțări, absolvî patru clase liceale, grăbindu-se a îmbrățișa o profesie care să-i liniștească neodihna și abnegația. O află în cariera de impiegat de poștă unde dovedia colegilor ce înaltă satisfacție sufletească poate să-ți aducă munca desinteresată și

devotată. Și aceasta cu atât mai mult, cu cât poșta nu corespundea firii sale cărturărești.

Francisc Vaidner era cărturar prin excelență. Nu făcea parte din droaia ce dă busna la redacții cu șomolțocul de gângureală literară, în crâncena goană după imortalitate și celebritate. Îi plăcea să se numere între anonimii cetitori de literatură. Cărțile și-au fost aflat în el unul din cei mai înțelegători prieteni și juști interpreți. Le citia și răsclitia cu acea înflăcărare care este apanajul omului descoperitor de noi lumi artistice. Creionul însemna într'un petec de hârtie atâtea lucruri pe care le găsea prea frumoase încât să nu le cetească de repetate ori sau să nu le noteze. Cetitor ca el, nu întâlnești decât rar, chiar în cele mai restrânse rânduri ale oamenilor de pură profesie literară. Bibliotecile Sucevii, atât cele publice ca Biblioteca profesorilor dela Liceul „Ștefan cel Mare” și cea „Centrală”, cât și cele particulare, îl numărau printre frecvenții lor cetitori. Iar el știa că o carte împrumutată trebuie păstrată curat și înapoiată la timp. Câți profesori de limba română cu mari pretenții de cultură literară n'ai întâlnit, fără ca să-i fi putut pune în rând cu acest tăcut „impiegat de poștă”!

Personal își achiziționa o selectă bibliotecă. Marii noștri scriitori se întâlneau bucuroși de-atâta creștinească ospitalitate în îngrijitele sale rafturi. Unele reviste le găseai în colecții complete.

Iar el era gata să discute blajin atâtea probleme literare de cea mai subtilă analiză. Mulți din cei ce veniau în anturajul său, învățau dela el ce înseamnă înalta artă a cetitului.

Creația artistică desigur că rămâne unică dar și interpretarea operei de artă nu se coboară mult sub nivelul aceleia. A ceti și a trăi operele de artă înseamnă a te ridica la înălțimea lor. Înseamnă a-ți ridica ființa șa-a trăi atâtea lumi și atâtea veacuri și atâtea vieți câte opere literare ai cetit.

Aceste gânduri te încercau când te aflai în preajma lui Francisc Vaidner. Iar astăzi, când nu mai este, îți dai seama că el a trăit mai mult și mai intens decât atâtea alte milioane de inși. Astfel nu te îndoiești că cei 26 de anișori ai lui Vaidnerică, cum îi spuneai uneori, în intensitatea lor, au cuprins de mii de ori mai mult decât ai atâtor macrobioți.

Și iarăș, nu poți da uitării acea operă care fu cartea de căpătâi a lui Francisc Vrânceanu. În selecta sa bibliotecuță, ocupau locul de cinste, alături de Creangă Eminescu, Brătescu-Voinești și Sadoveanu, tuspătru edițiile de povești bucovinene Dela noi, culese de Leca Morariu (ed. 1915, 1919, 1920, 1927), și Drumuri moldovene, Cernăuți 1925. Și cu câtă lumină în ochi îți vorbeia de aceste giuvaere ale vieții sale spirituale! Admira naturaleța graiului țesut din imagini colcăitoare de viul tumultos al observațiilor pline de haz

sau întristare. Trăia adânc lumea acestor unice basme cu fantasticul încadrat în viața vie a țaranului, trecută prin dorul, bucuria, amarul, jelea, mucăleala și hâtrăia rustică; și se simția ridicat spre sferele divine.

Literatura populară îl cucerește până într'atât, încât Francisc Vaidner ajunse, la fragedă vârstă, să-și dea limpede seama de necorcitele ei frumuseți, și-i urmă chemarea, aplecându-și urechea, cu admirabilă râvnă, la murmurul viu al graiului pitoresc din satele pe unde-l purtau apele vieții sau încotro își îndrepta anume pașii. Naturala și spornică intuiție artistică a țaranului i-au ispitit condeul, iar el a notat cu pricepere aceste flori ale sufletului sătesc.

Suceava, cultivatoare a folclorului și a tradițiilor istorice, saluta, în 1926, cu nestăpânită bucurie apariția Revistei „Făt-frumos”, care preconiza între altele și un program folcloric: Folclorul trebuie să fie autentic, dar și artistic colectat, deci selecționat.

Francisc Vaidner cunoștea de altfel această orientare din paginile „Junimii literare” al cărei secretar de redacție era însuș directorul Fătului frumos, d-l prof. Leca Morariu. Deci, cu aceste sugestii își începu micile sale culegeri de literatură populară din care publică unele în „Făt-frumos” II 1927 pg. 116, 150, 151, 155, sub numele de Francisc Vrânceanu, „râvnit de el”, după cum arată d-l Leca Morariu în notița necrologică din acelaș Făt-frumos XI, 1936, pg. 294.

Cântecele nepublicate, să sperăm că le vom afla păstrate. În „Făt-frumos”, Francisc Vrânceanu, din cale atară de cumpătat, dădea câte vre-o notiță plină de nerv, ca de pildă („Făt-fr.” IV, 1929): „Crainicii culturii românești” (pg. 195), „Eternele noi manuale didactice” (pg. 224), „Literatura românească pentru Italia” (ibid.), — note unde se resfrânge spiritul său sarcastic și vigilent de om al ordinii și al cărții.

Mai colaborează la revistele „Scânteea” și „Țara Fagilor” (I, 1931) din Soloneț, jud. Suceava.

Notăm în „Țara Fagilor” (I, 8—9) prețioasa-i notiță „Un vechiu mormânt în țințirimul Sucevii”, unde prezentarea documentară, cultul trecutului învăluit în respectuoasă duioșie și spiritul de observație află fericit material expresiv. Cuvântul arhaic se rotunjește armonios alături de pitorescul element popular și comprehenisivul neologism:

«Cât de uitată și de puțin cunoscută este această veche gropniță boerească! Povara celor 100 ani a și-nceput pe-alocuri s'o macine, slova cu greu o mai poți deslega, bălăritile odată cu venirea primăverii, au reînviat și ele și-un strat de pământ prinde s'o acopere de-abinelea. Și când stai de te gândești, câtă viață, cât duh moldovenesc a fost poate acest sfetnic domnesc, astăzi umbră-a pământului!... E vorba de Prințul Gheorghe Cantacuzino, Mare Logofăt al Moldovei!...».

Paginile 14—15 ale aceleiași reviste cuprind o succintă cronică, unde Fr. V. trece la răboj, prinzând în adecvate calificative, câteva cărți și fapte de seamă.

El și-a ținut însă în frâu pana, știind că pentru a scrie trebuie să trăiești multe și să știi multe. Și, deși intensiva sa viață interioară l-a făcut să trăiască atâtea cât alții nu trăiesc în zeci de ani, iar lecturilei-au furnizat atâtea bogăție de viață psihică a altora, s'a abținut dela orice torent literar contrar sobrietății.

Sălășluște în acest scris, întreaga viață a lui Fr. Vrânceanu cu cărțile sale, folclorul și școala literară la care s'a format și la care ținea cu adorație. Dar, a căzut sub cruce, ducând cu sine atâtea comoară spirituală și atâtea speranță!

Dormi în pace, puile de șoim, care doar ți-ai schițat zborul!

Petru Iroaie

Critica criticii românești

I. E. TOROUȚIU : Pagini de istorie și critică literară.
Buc., Tip. „Bucovina”, 1936.

de Petru Iroale

Paginile de istorie și critică literară, înmănușate de d-l prof. I. E. Torouțiu într'un elegant volum de 272 pagini, sânt rezultatul unor îndelungate și verificate studii făcute cu ocazia diferitelor cercetări literare apărute la noi. E o critică a criticii românești actuale căci autorul, disecând studiile poetice și biografice pe care le-au dat la iveală diverși cercetători, precizează anumite tendințe și aspecte. În afară de capitolul „Alexandrinism util” și prezentarea cărții lui Const. I. Emilian, „Anarhismul poetic”, — d-l Torouțiu stăruie cu predilecție asupra destinului pe care-l are poetul Eminescu în monografia și interpretarea literară contemporană.

Fenomenul Eminescu, izbucnit atât de vezuvial, a determinat sensul literaturii și culturii românești. Vrând-nevrând, manifestările etosului nostru s'au lăsat călăuzite de magica viziune a divinului moldovean. Frumosul și problematecul vieții își dobândesc însemnătate în raport cu creația eminesciană. De aceea, orice producție în republica literelor și-a împus, de bună voie, problema eminesciană ca una din fundamentalele întrebări pe care le oferă existența noastră națională.

Feriți de zgomotoasele zurbăieli ale publicațiilor ce se vreau glorificate, o mână de neînfricați oameni ai studiului minuțios au dedicat, reconstituirii și explicării marelui poet, decenii încheiate de pricepută și istovitoare muncă. Se simțiau răsplătiți deplin numai de izbutiau a stabili o dată, un nume, obârșia vreunui ecou biografic sau poetic. Ca să exemplificăm, amintim nume ca G. Bogdan-Duică, G. Ibrăileanu, D. Murărașu, Leca Morariu și însuși I. E. Torouțiu. Grijă de a nu schimonosi personalitatea poetului îi caracterizează pe toți acești interpreți

ai arhivelor materiale sau spirituale. Pilduitoare rămâne icoana profesorului Bogdan-Duică, așa cum ne-o prezintă I. E. Torouțiu, la paginile 197—198 din cartea sa :

«Fiind profesor la Universitatea din Cluj, ori de câte ori intra în vacanță, venea în capitală și atunci domiciliul său peste zi era în biblioteca Academiei Române. La prânz, când săliile de cetire se evacuau și funcționarii plecau, biblioteca se închidea și îl cuprindea și pe Bogdan-Duică așa ca pe un volum care ar fi făcut parte integrantă din corpul bibliotecii».

Și continuă d-l Torouțiu (pag. 193):

«Cultivând amănuntul de mare sau mică importanță, îl arunca pe hârtie, cu o indicație sumară, discretă, renunțând cel puțin temporar la exploatarea problemelor cari se degajau din așturarea unor nume, din ispitirea unor date, din ecurile unor versuri streine».

Și totuși, o seamă de cercetători, amăgiți de celebritate sau imortalitate (Da, da! Căci și acestea sânt amăgiri!), s'au năpustit a închea, fără control, studii și monografii „definitive” asupra lui Eminescu. Sânt dureroase constatările d-lui Torouțiu. Desvăluie, în critica noastră, atâta netemeinicie și lipsă de simț al răspunderii, cum nici n'ai putea să-ți închipui. Dar d. I. E. Torouțiu e autorul Studiilor și Documentelor literare și deci, la fiecare pas, aduce argumente de precizie literară istorică sau estetică. Mai rar a venit vre-un cercetător cu atâta aparat documentar, căci aceasta presupune să dai socoteală pentru fiecare iotă. Iar critica și istoria literaturii noastre de astăzi e prea invadată de gazetărism.

D-l I. E. Torouțiu, după ce mai întâi constată năpădirea literaturii de imoralitate din cauza jidovismului mercantil, care se insinută cu desfrâu și batjocura-i caracteristică (O profesiune de credință pag. 5—12), accentuând anarhismul poetic studiat profund de d. Const. I. Emilian, relevă superficialitatea criticii românești (Alexandrinism util, pag. 23—25), neajunsă încă în stare să se sesizeze de absoluta importanță a istoriei literare. Își ilustrează afirmațiile prin stabilirea datei când Goethe a compus poezia „Gefunden” (26 August 1813) din care nu s'a putut inspira Ienăchiță Văcărescu în poezia sa „Într'o grădină”, după cum susținea o parte din istoria noastră literară, căci murise pela 1800. Prin aceasta se'nțelege că interpretarea estetică, oricât de pură s'ar vrea, se schimbă cu desăvârșire, fiindcă e altceva ca o poezie să fie influență străină, națională sau creație independentă. În acelaș capitol, autorul, stabilind anul nașterii filosofului V. Conta, rectifică pe cei ce bagatelizează istoria literară.

Date aceste precizări, care sânt totdeodată serioase contribuții la metodologia noastră de istorie și critică literară, d-l Torouțiu pornește scrutarea studiilor făcute asupra lui Eminescu. Relevând diletantismul și lipsa de bunăcredință a d-lui T. Arghezi, semnaleză, împotriva acestuia, că Eminescu a fost apreciat de contemporanii săi care i-au încredințat redacția ziarului *Timpul* și, că prima ediție a operei poetului (1883) nu s'a făcut contra voinței sale, după cum afirmă d. Arghezi, căci Eminescu, lovit de crâncena-i boală, nici nu era în stare să-și dea avizul. Astfel, toate injuriile d-lui Arghezi, la adresa contemporanilor lui Eminescu sau cercetătorilor aceluia, se destramă în nemernicia lor. De aceeaș ușuratică elocință ca și Arghezi, suferă și d. Al. Ciorănescu căruia, fără să se fi ostenit a lua informații, i s'a năzărit, ba *a simulat* (cf. pg. 46—47), că descopere a doua operă a lui M. Eminescu (inedită deci) în traduceri Moartea lui Wallenstein (din Schiller), Vârful cu dor (Carmen Sylva), Amor pierdut-Viață pierdută.... D-l Torouțiu confirmă, publicarea acestor opere prețioase inedite, arătând că cea dintâi, tănuită sub inițialele E. M., este traducerea d-rei Emilia Maiorescu, sora criticului; iar celelalte sunt publicate în edițiile operelor poetului între care trebuie să menționăm ediția A. C. Cuza. Deci cu drept cuvânt poate încheia critica d-lui Torouțiu (pg. 50):

«să ai imprudența de a anunța descoperirea celei de «a doua operă a lui M. Eminescu» să mai găsești și îndrăzneala de a învinui de «superficialitate» pe cei cari s'au ocupat până la tine de opera lui Eminescu — este ceea ce trece de marginile oricărei închipuiri și nu credem nici un atribut prea tare pentru a stigmatiza această metodă «științifică».

De altfel Eminescu, în vârstă de 12—13 ani, era și imposibil să traducă o tragedie ca Wallenstein, subliniază d. T. caracterizând opera lui Schiller (pg. 54), „ale cărei idei exprimă adânci frământări omenești, complicate conflicte sufletești ale eroului, în tragedia politică a epocii”.

Capitolul Dela sinteză la compilație (59—83), arată la câtă pospăială și zădărnice scriitoricească se dedă un cercetător ca profesorul universitar Ion Sân-Giorgiu, care dela stabilirea de „valoroase dovezi de influență goethiană în unele din poeziile poetului” (59), trece la dibuite afirmații (cf. pg. 61, unde d. T. spicuiește duium de formule de para-posibilitate), prezentând poezia eminesciană ca o compoziție „de motive culese sau întâlnite întâmplător de poet” (63). Dar, utilizând osteneala altor cercetători, fără ca să citeze, d. I. Sân-Giorgiu dovedește și lipsă de probitate literară. Se pretează și la mistificări, „făurindu-și o teză falsă, ca să aibă ce combate” (71). Astfel, se ridică împotriva Mitei Kremnitz care, cică (I.

Sân-Giorgiu) ar afirma că Eminescu e un ecou al lui Lenau în literatura noastră. D-l Torouțiu divulgă acest fel de rățoie literară, arătând că germanca, dimpotrivă, accentuiază originalitatea lui Eminescu, dând „aprecieri până la înălțimea cărora nu s'a ridicat încă nimeni în istoria literaturii noastre” (pg. 72). Dar critica lui Torouțiu, rezvedind fraza de atâta coloratură românească „vreau să mă dau bătut”, avansează la precizări extraordinare, dându-ni-l în capcană pe d. I. Sân-Giorgiu. E vorba de plagiatul lui I. Sân-Giorgiu din traducerea lui I. E. Torouțiu (*Studii și Documente literare*) a unui fragment al lui Eminescu scris în l. germană. Oricât a evitat autorul prezentului volum de istorie și critică literară să stăruie asupra plagiatului, d. I. Sân-Giorgiu l-a provocat îndrăznind să tăinuiască adevărul până la afirmația că posedă acel citat din Biblioteca Academiei Române. Dar fragmentul eminescian e în l. germană, pe când citatul d-lui Sân Giorgiu e în l. română și coincide aidoma cu traducerea d-lui Torouțiu, fapt din care reiese incorectitudinea științifică a acestui „profesor universitar” care se pretează, în polemică, până a încerca o batjocorire a d-lui Torouțiu, ridiculizându-i activitatea admirată și apreciată de-o întreagă lume. Prea ispititor și pilduitor e răspunsul d-lui T. încât să nu reproducem un fragment din el (82—83);

«Eu însă îi voi întoarce abilitatea și convins fiind că, fiecare este și rămâne acolo, unde îl fixează definitiv faptele și caracterul său, — voi declara că altă dată am fost ce-am fost, iar astăzi sunt și vreau să mă numesc cu cinste editor și tipograf și că oricine, în orice calitate are totdeauna dreptul să protesteze, când munca altora va fi exploatată fără nici un scrupul și cu desconsiderarea celor mai elementare comandamente ale științei de către presumțioși ai catedrelor universitare. Și acest protest se produce, nu din orgoliul personal, ci dintr'un gând ceva mai înalt, până la care structura personalității d-lui Ion Sân-Giorgiu a dat dovadă că nu se poate ridica».

Critica împotriva lui Ion Sân-Giorgiu continuă (pg. 84-107) cu ocazia adoptării „studiului” său pentru o conferință la Universitatea din Berlin: „Eminescu und der deutsche Geist”. Eroările se îngroașă cu prezentarea lui Eminescu ca un ecou al spiritului german, cu elocvente lipsuri biografice și istoric-literare și pretențios savantlâc.

Atâta inconștiență și incorectitudine desvăluie I. E. Torouțiu la acești preținși cercetători literari. Încât te'ntrăbi de ce sens al vieții s'or fi conducând ei! Sânt oameni ce pasc anumite interese, sânt firi de o simbolică structură sufletească în care setea de glorie și căpătuială momentană înăbușe orice năzuință de spiritualizare, de contribuție neinteresată la progresul omenirii. Neadevărul și nedreptatea sânt profesate uneori, cu

gândul distrugerii vreunui neprieten, sau ridicării unui prieten ; cu intenția justificării propriilor anomalii psihice și provocarea anarhismului critic. Indrăzneți sofiști literari, se lasă în voia cuvântului sunător și se complac în roluri de originali cu jertfirea celor mai logice concluziuni.

Mult pesimism dureros se degajează din critica d-lui Torouțiu. Dar pesimismul acesta nu e desnădăduit.. Oneștii cercetători sânt aduși să lămurească trudnicile probleme încurcate de perversitatea celorlalți. Se bate pe acest câmp al literelor crâncenul război pornit în viața socială. Dintr'o ochire poți distruge cele două tabere de luptători divers colorați, ca pe frontul din Spania.

Amara, dar sănătoasa ironie a d-lui Torouțiu își are incisivitatea deplin îndreptățită căci ea vine „pentru recucerirea a celei de a patra pulere în stat” (pg. 10).

Elocvent pentru critica Sărindarului se prezintă cazul din capitolul Un proces literar: M. Eminescu și Gh. Panu unde se dă, documentat, la iveală falsificarea memorialistului Gh. Panu care, nefiind prezent la ședința Junimii din 1 Sept. 1872, când Eminescu și-a citit nuvela Sărmanul Dionis, se pretează în ale sale „Amintiri din Junimea”, la falsificarea unei realități istorice, „fantasând răutăcios și născocind basme pe seama lui Eminescu și a prestigiului Junimii” (Torouțiu, 108); explicabil lucru în baza caracterului impulsiv, după cum arată I. Negruzzi, al liberalului Panu, față de „conservatorul” Eminescu. Dar procesul verbal, scris de istoricul A. D. Xenopol, facsimilat de d. Torouțiu în ale sale Studii și Documente Literare vol. IV, spre a evidenția falsul lui Gh. Panu care nu avea cum să vorbească de acea ședință nefiind prezent, — trezește interesul lui C. Săteanu, dela („Adevărul”). Acesta se zbate să argumenteze că documentul ar putea să nu fie corect, să-i fi scăpat lui Xenopol numele lui Panu. Dar pe lângă Gh. Panu mai lipsesc Tasu, Melik, Lambrior. În baza corectitudinii istoricului Xenopol, recenziei lui I. Negruzi la „Amintirile” lui Panu, coloraturii politice a acestui detractor, prezenței documentului, — concluzia criticului Torouțiu se încheie, în mod natural, că Gh. Panu se pretează la un fals istoric literar care trebuie rectificat.

Critica negativă se întrerupe pentru a înregistra un capitol de merite deosebite de studiu asupra lui Eminescu, temeinicului cercetător D. Murărașu care aduce în ponderosul volum „Naționalismul lui Eminescu”, „o desăvârșită istorie internă a naționalismului lui Eminescu, încadrându-l pe acesta cu o distinsă erudiție în întreaga ambianță ideologică și sentimentală a epocii” (pg. 132). Căci în această operă „ni se arată pe baze de date științifice neîndoielnice, evoluția lui Eminescu dela naive sentimente exprimate într'o formă copilărească până la

acerba luptă națională, în care alături de viguros sentiment se așează și o armătură ideologică de nesgduit" (127).

În opoziție cu d. D. Murărașu stă d. G. Călinescu, de-tractor al lui Eminescu și al temeinicilor săi cercetători. Căci d. G. Călinescu profesează o vădită rea credință împotriva d-lui Murărașu, căruia, fără să-i cunoască studiul, îi neagă orice competență în materie. Elocvent e cazul când d. G. Călinescu face aprecieri asupra stilului d-lui Murărașu, calificându-l „stil de periferie” și ilustrându-l, fără să-și dea seama, cu citate din Eminescu și L. Brătianu (cf. Torouțiu, pg. 144).

Mai departe, d. Torouțiu se ocupă numai de voluminoasa lucrare a d-lui G. Călinescu apărută în șase volume: *Viața și opera lui Mihai Eminescu*. E într-adevăr titanică osteneala de-a urmări șir cu șir o namilă de operă ca cea a lui Călinescu; dar e și răsplătitoare căci rostul criticului conștiincios și pătrunzător este de-a arăta obiectiv valoarea operei analizate. O operă ca cea a d-lui Călinescu, și mai ales pentru că nu e vorba de oarecine, ci chiar de Eminescu, — merita atâta osteneală. Pilduitor de documentat d. T. parcurge, plin de răbdare, înreg volumul ce se ocupă de *Viața lui Mihai Eminescu*, subliniind plagiatele elocvente pe cari le înfăptuiește autorul, deposedând, fără să-i citeze, pe cercetătorii temeinici, de rezultatul îndelungatelor lor studii. Caracteristica criticului Călinescu e prezentată astfel (pg. 157): „biograful îl smulge pe poet și-l transpune în epoca noastră de ipersexualitate și perversive a simțurilor naturale”.

Trecând la critica studiului „Opera lui Mihai Eminescu”, d. prof. Torouțiu constată atât de just că (161):

«Studiul operei lui Eminescu este prematur, pentru că anticipă editarea operei sale complete, constând din: poezii, roman, nuvele, folclor, proză, politică, scrisorile», căci (164) «primul și cel mai puternic argument pentru susținerea criticii rămâne încă tot opera scriitorului».

Deci, în verificarea studiului călinescian, d. Torouțiu recurge mereu la operă pe care o cunoaște din manuscrisele păstrate de Academia Română sau din edițiile apărute. Oricum, om al preciziei, izvoditorul de documente și studii literare, confruntă edițiile cu manuscrisul oridecâteori s'ar isca vre-o umbră de neîncredere. Bineînțeles că mereu are de furcă cu inexactitatea și temeritatea d-lui Călinescu care (pg. 169) „pe I. Scurtu nu-l citează, pentru a da impresia că tot ce face este dela alfa, iar manuscriptul nu-l arată, fiindcă l-a copiat dela Scurtu”. Această constatare are valoare pentru toate citatele d-lui Călinescu pe care d. T. (cu câtă răbdare migăloasă!) le pune pe două coloane confruntând textul eronat al vreunei ediții nemărturisite

(Il. Chendi, de pildă, pentru literatura populară), cu altă ediție ce redă fidel manuscrisul (D. Murărașu).

Dar ironia falsificării și interpretării obtuze se arată pretutindeni. Deaceia d. T. îl ia după pagini, subliniind duiumul nemilos de contraziceri (pag. 174):

«scriitorul dela pagină la pagină uită ce-a spus și oferă imagina celui care nu știe de unde pleacă și unde ajunge.»

Confruntarea pasagiilor dă argumente zdrobitoare pentru studiul d-lui Călinescu care, într'adevăr, uită dela mână până la gură, ca să facem uz de plasticitatea locuției. (Aici ar trebui să reproducem în întregime paginile 180—182 din cartea d-lui T.). Incolo, d. Călinescu plagiază curent, împăunându-se cu osteneală și înțelepciune străină. Astfel G. Bogdan-Duică, I. E. Torouțiu, D. Murărașu, Cezar Papacostea, Leca Morariu. O. Densusianu, Ilarie Chendi, Sulică, R. Manoliu, V. Gherasim, T. Vianu — cu toți plătesc tribut nemărturisit sultanului tătaresc G. Călinescu care îi bate cu ciubucul pe spate. Iar, când cititorul acestei faimoase opere asupra lui Eminescu utilizează, Dragă-Doamne, manuscrisele dela Academie, atunci mișună de erori. Citatele confruntate de d. T. cu ediția Murărașu („apărută cu mult înaintea volumului III al d-lui Călinescu”, pg. 210), oferă o înspăimântătoare lipsă de fidelitate din partea d-lui Călinescu care nu și-a putut da seama nici de plasticitatea și pitorescul limbii eminesciene, nici măcar de sensul frazei sau al cuvântului. Lung e pomelnicul acesta apăsător. Iată câteva specimene așa cum le găsim reliefate de d. Torouțiu (210—211). În loc de: „mă uit în ochiul ei cel roșu”, Călinescu citează: „Mă uit la ochiul ei cel roșu”. În loc de: „Eu uitându-mă cu 'n microscop, prin coaja cea subțire”, Călinescu citează: „El privea cu un microscop prin capul cel subțire”! Vai și amar de critica noastră! Abundența astorfel de „citate” din opera lui Eminescu e covârșitoare în monografia d-lui Călinescu. D-l Torouțiu le înșiruie dela pg. 210 până la pg. 222 și dela 261 până la 266, semnalând mereu altele la diverse ocazii. Falsul culminează când, luându-l peste picior pe Ilarie Chendi, în loc de „Tremur sâni” din Ursitoarele, d. Călinescu scrie intenționat: „Tremur curii”, pentru a-și susține teza sa sexuală asupra poeziei eminesciene. D-l Torouțiu, știind cu ce fel de nație de om are a face, reproduce în facsimil versurile respective din manuscrisele lui Eminescu, ilustrând documentar la câtă josnicie se poate coborî un Călinescu.

Psihanaliza freudiană e aplicată cu o caracteristică mentalitate. Minuțios, continuă d. T. a emenda eronatele interpretări literare pe care le oferă Călinescu. Și e gata la tot pasul să-i recunoască merite. Dar acestea, ia-le de unde nu-s! Obiectivi-

tatea criticului Torouțiu se evidențiază din documentație și die promptitudinea de-a-i accepta afirmațiile. În volumul V, are constatări îmbucurătoare.

«Unele dintre analize, frumoase și spirituale, deschid un larg orizont și pot fi cetite cu folos de către elevii de liceu, cu plăcere de oricare iubitor de critică literară. Interpretarea poeziei *Melancolie* va servi ca model».

Denaturarea însă începe cu explicațiile freudiene, cu depozedarea și răstălmăcirea cercetărilor temeinici, cu citatele eronate.

După aceste precizări, concluzia criticului Torouțiu nu putea fi decât cea următoare (p. 268), pe care o citează și distinsa revistă brașoveană „Țara Bârsei” (IX, nr. 1, 1937) de sub conducerea d-lui Axente Banciu :

„abandonarea conștientă a oricărei discipline, chiar fățișă sfidare—, introducerea unei metode, care mâine, urmându-i exemplul, va putea duce la depozedarea și a puținului material informativ care de drept și de fapt ar aparține exclusiv d-lui Calinescu. Luând lucruri dela alții și prezentându-le drept ale sale, alergând spre sfârșit cu iuteală inexplicabilă, aruncând dispreț în depozedați, reproducând texte cu înspăimântătoare greșeli și lipsă de discernământ, speculând nimicurile, introducând sensaționalul, alarmismul și abjectul în materie de istorie literară din anticamera romanelor scabroase sau a tratatelor de psihopatie, autorul a dovedit că nu stăpânește materialul nici în adâncime, nici în orizont, și că din cauza prîpirii n'a fost în stare să și-l asimileze și prelucereze pentru vastitatea operei enunțate. Planul frumos, titlurile capitolelor încăpătoare și cu perspective sunt desmintite prin conținut”.

În urma unei atari critici documentate, desigur că nu mai au nici un rost băgănelile de descântec pe care le mai îngaimă un Al. Philippide în recenziile asupra volumelor IV și V ale lui Calinescu în paginile revistei zisă „Viața Românească” (XXVIII, 1939, pg. 66-69).

Brodând în marginea scrierilor critice, d. I. E. Torouțiu restabilește sau stabilește pentru întâia dată o serie de perceptive pentru studiile literare. Literatura română și străină îndeosebi cea germentă, îi oferă un abundent material comparativ din confruntarea căruia reies trăsăturile caracteristice ale fenomenelor literare. Viața socială și istoria neamului încadrează și dă culoare evenimentelor artistice. Lapsurile criticate sânt ilustrate din belșug cu documentații concrete și emendate de multe ori prin contribuții inedite, încât cartea aceasta e un aport important la studiile noastre istorico-literare. Rămâne în acelaș timp un model de critică a criticilor.

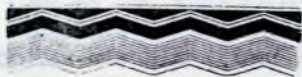
Pesimismul ce se desprinde din constatările decadentei critice de astăzi e săgetat de nădejdea unei profesii corecte și demne în lumea studiilor literare. Mursecarea ironică aduce cu sine sănătatea rectificării. Pledează pentru seriozitate și documentare în studii. Aceasta e critica adevărată, căci cercetarea critică nu e de domeniul fanteziei, ci e știință. Criticul n'are voie să iscodească după cum îl taie mintea, ci datorită sa e să studieze documentar literatura și istoria literară care nu-și poate recunoaște scriitorul în orice figură interesantă prezentată în îndrăzneală împreunare de cuvinte.

Intrunind aceste calități, cartea d-lui Torouțiu e una din cele mai frumoase și mai juste opere de critică literară ce s'a scris la noi.

E atât de multă luptă pentru valorizarea operelor literare ! O luptă teribilă. Nu e doar aici vorba de viață și moarte, dar e vorba de viață veșnică și neant. Ciudată iluzie e și idealul imortalității ! Iar oamenii au fel și formă de structură spirituală. Caută să se înșele și să câștige gloria prin viclenie. Detractivismul e folosit cu multă iscusință. Răzbunarea e grozavă. Lauda se întemeiază pe reprochitate de servicii sau pe servilism. E o hidoasă cangrenă.

D-l I. E. Torouțiu nu prea face teorii în cercetările sale. Frumoasa prezentare a condițiilor romanului (pg. 158-161), a editării și studiului scriitorilor clasici, desemnarea sufletescă al lui Eminescu sau a altor scriitori, caracterizarea judaismului (266 ș.a.) etc., etc., — vin în mod natural, spre a lămurii problemele în discuție. Intreaga sa critică aduce argumente, precizări, cercetare migăloasă și îndelungată. Până să s'abilești atâtea lucruri din care am trecut în revistă numai o minimă parte, îți trebuie răbdarea, atenția și înțelegerea inerentă adevăratului critic. Exactitatea, controlul și obiectivitatea care se desfășoară din prima până la ultima pagină, detaliul și ansamblul fenomenului literar din cartea aceasta — îl situează pe d. I. E. Torouțiu printre pușinii (Și cât de pușinii !) veritabili critici români.

Petru Iroaie

ELEGIILE LUI GOETHE IN ROMÂNEȘTE

de Fillmon Taniac

Elegia, la Grecii din anticitate, se prezintă în metru distichonului, cum la fel se înfățișau și cântecele războinice, poeziile politice, și cele de dragoste. Reprezentanții acestor genuri sunt în anticitate: Tyrtaeus, Solon, Theognis, Ovid, urmând apoi cele 20 elegii romane și alte 6 de Goethe și ...dacă-i vorba și de Români. cele 4 elegii ale lui Samson Bodnărescu.

Metru distichonului antic e o combinație de două versuri: hexametrul și pentametrul, din care cel de-al doilea se deosebește prin cezura obligatorie din mijlocul versului. Iar deosebita semnificație a distichonului constă în întrebuițarea acestui metru pentru exprimarea acelei forme de stil poetic, care se numește antiteză și prin care se opun: cuvinte la cuvinte și idei la idei. Firește figura antitezei se poate întrebuiți și pentru o expresie prozaică; dar atunci nu mai poate fi vorba de poezie.

În sfârșit, oricine s'ar preta să traducă poezii în metru antic al distichonului, ar trebui să respecte strict acest metru, fiindcă frumseța poeziei tradusă în altă limbă, constă și'n metru ales de poet pentru exprimarea în anumite forme a concepției sale. Pentru această formă de metru antic am aflat Xeniiile dioscurilor germani Goethe—Schiller o plastică antiteză care explică formula distichonului:

Im Hexameter steigt des Springquells flüssige Säule.

Im Pentameter drauf | fällt sie melodisch herab.

Traduc acest distichon cu respectarea metrului din al doilea vers (pentametrul) și cu cezura obligatorie la mijlocul lui astfel:

În hexametrul'n sus se urcă columna fluidă,
În pentametrul-apoi | cade melodic în jos.

În românește distichonul antic se poate întrebuința fără greutate; dovadă următoarele specimene, parte din Xeniiile mai sus amintite, parte alcătuite de subsemnatul la felurite ocazii:

DIN XENIILE DE GOETHE — SCHILLER:

Legătura

Cum a putut natura să'mbine la oameni prostia
Cu sublimul? — Puind | deșertăciunea în ei.

M u z a

Ce-aș fi fără de tine, nu știu, dar groaza m'apucă,
Când văd sute și mii, | fără de tine ce sunt.

Ș t i i n ț a

Pentru unii ea este zeița cerească, iar pentru
Alții Murguța de muls: | pentru pâinea cu unt.

Guerre ouverte

Știu că de mult mă lucrați, dar totdeauna din tufă;
Haideți la larguri, mișei, | dacă doriți război.

DINTR'ALE MELE

T r a g e d i i l e f r a n ț u z e ș t i

Toate sunt bune în piesele voastre: idea și limba,
Ritmul și verva și tot; | numai că nu-s tragedii.

A p e l e d i n A r d e a l

Pentru că din răsărit venim și ne scurgem în Tisa,
Ungurii spun, că ai lor | suntem cu tot cu Ardeal.

Pentru că din Carpați izvorind noi ne scurgem în Tisa,
Ungurii cer mereu, | ca să ne revizuim...

J u r ă m i n t e l e G u v e r n e l o r

Toate guvernele noastre depun jurăminte cumplite;
Și pe cruce și pe | cărămidă jurând.

Am înșirat aceste câteva distichonuri, ca să arăt că limba românească, foarte flexibilă'n ritm, se mlădiază foarte bine pe

structura distichonului antic, pentru care în literatura germană s'a stabilit numirea *elegisches Versmass* (metru elegiac).

Și după această introducere, trecem la tălmăcirea pe românește a Elegiilor lui Goethe. Mai mulți tălmăcitori, s'au încumetat să traducă din elegiile romane ale lui Goethe. După Revista germaniștilor români, anul 1935, Nr. 2, pag. 137 ș. urm. cei ce s'au străduit să traducă din aceste elegii sunt: Corbu Ion (alias Benjamin Deutsch), Morariu Constantin, Antoniadă A., Pilat Ioan, Tempeanu V., Nenițescu Ștefan, Sân-Giorgiu Ion și'n fine (mărturisesc cu ocazia apariției volumului „*Lirica lui Goethe*”) autorul prez. nului eseu, mărturisesc pentru simplul motiv că, cetind traduceri d-lui Sân-Giorgiu, m'am îngrozit de felul cum a înțeles un germanist să-l tălmăcească pe Goethe! Nu pot reda toate cele 20 de elegii, cuprinse în volumul citat al d-lui Sân-Giorgiu, fiindcă ar trebui să scriu un cogenit volum pe care nici o editură din București n'ar aproba-o, aceste edituri nefiind germaniste și convinse fiind a limine că mai de Doamne-ajută e profesorul dela București, decât publicistul din provincie... Dar și din cele două elegii, pe cari le aleg pentru comparație și distingere de formă și de fond, se va putea cunoaște, întrucât d-l profesor și germanist Ion Sân-Giorgiu a reușit sau n'a reușit să-l redea pe Goethe în românește.

Ca și'n cele înșirate mai înainte, întrebunțez și'n aceste traduceri cezura pentametrală.

Elegia I-a după Sân-Giorgiu

Spuneți-mi ziduri înalte și, voi, strălucite palate!

Spune-ți voi străzi un cuvânt! | Geniu, tu nu te trezești?
Plin este totul de viață în sîntele-ți ziduri de piatră

Veșnică Romă; dar mie toate acum îmi par moarte.

Ah, oare cine-mi șoptește și oare la care fereastră

Odinioară văzusem ființa ce'n flăcări m'aprinse?

Nu-mi recunoc încă drumul ce pururi cu drag îl urmam

Timpul prea scump irosindu-l mergând și venind dela dânsa?

Temple, ruine, palate, la ele privesc eu și astăzi,

Tocmai ca omul de treabă ce-și vede în tihnă de cale.

Însă și-acestea vor trece; și n'îmai un templu atuncea

Templul lui Amor primi-va pe cel care-i fu hărăzit.

Roma, o lume întreagă ești tu; dar fără iubire,

Lumea în veci n'ar fi lume și Roma nici ea n'ar fi Roma.

Aceeași elegie, în versiunea mea

Spuneți-mi ziduri, vorbiți și voi înalte palate!

Străzi, grăiți un cuvânt! / Geniu, nu te mai miști?

Plin de viață e tot în zidur'le sfinte-ale tale,
 Romă eternă, dar eu / toate'n tăcere le văd.
 Ah, oare cine-mi șoptește, la care fereastă zărit-am
 Dulcea ființă cândva, / ce'nviiorând mă ardea?
 Calea'ncă nu o cunosc, ce pururea am s'o colind eu
 La ea și dela ea'n drum, / timp delicios irosind?
 Tot mă mai uit la biserici, palate, ruine, columne,
 Și ca drumeț tacticos, / călătoresc cu folos,
 Toate însă vor trece; un singur templu mai fi-va,
 Templul lui Amor va fi, / pe consacrat a-l primi.
 Deși o lume tu ești, o Romă; dar fără iubire,
 Lumea lume n'ar fi, / Roma nici Romă n'ar fi.

Elegia a X-a după Sân=Giorgiu :

Alexandru și Cesar și Enric și Frederick, bravii,
 Mi-ar dăruî jumătate din gloria lor cucerită,
 De le-ași lăsa fiecărui o singură noapte culcușul;
 Însă pe dâșii, sărmanii, îi ține Orcus puternic.
 Vesel fii, viețuitorule, că poți stăpâni adăpostul,
 Până când îți va întinde năstrușnicul Lethe căpcana.

Aceeaș elegie, în versiunea mea :

Toți cei mari: Alexandru și Cesar și Enric și Friederich,
 Toți din gloria lor / jumătate mi-ar da,
 Dacă fiecărui i-aș lăsa pe o noapte culcușul;
 Însă sărman'î, pe ei / Orcus îi ține pe veci.
 De domiciliul cald bucurați-vă cei în viață,
 Căci în lumea de jos / Lethe vă trage curând.

Fiindcă am pomenit și de cele 4 elegii ale lui Samson Bodnărescu, cred că e locul se redau publicității o probă din elegiile sale, cari știu să respecte metrul elegiac antic. Am administrat și aice în fiecare pentametrul linioara, pentru a demonstra mai bine că Samson Bodnărescu a știut să se țină strict de tipicul metrului elegiac din antichitate, care — s'o știe d-l germanist Ion Sân-Giorgiu! — constă din două versuri: hexametrul și pentametrul!

Elegia a IV-a de Samson Bodnărescu :

Cine gândește, că focul ce-l vede în poala pădurii
 Prin înserare lucind, / este-al scânteii copil?
 Cine se'ndeamnă atât de departe pe urmele firii,
 Flacăra — din sărutări / să o cunoască'ncepând?

Fierul s'atinge de piatr', o sărută unirea lor scurtă,
 Scurtă abia de-un moment / sfarm'al puterii lor lanț.
 Sgudue'n ele tăria, ce doar me ascunsă din veacuri,
 Din impietritul lor sân / sâmburii vieții se smulg.
 Încă ascult cum răsună'n auzu-mi glasul ei dulce —
 Fermecătorul lovi / până în inima mea!
 Încă o văd, cum iarăși întoarce spre mine privirea —
 În al meu suflet văzu / încântătoarea adânc!
 Pot s'o mai uit, când chipul ei pururea-l văd lângă mine,
 Ochii cei negri și mari / tot înspre mine-ațintiți?
 Lumi ce vor duce și'n noaptea vieții gândirea-mi răpită,
 Doară ah? doar le mai văd / încă odată lucind.
 Lumi nepătrunse, pierdute și stânse în veci pentru mine —
 Oare la ce vă mai scriu, / foi, vestejite de dor?

* * *

În sfârșit, răsfoind un caiet-manuscript cu versuri de Adrian
 Forgaci, dau peste două epigrame fără titlu, scrise în metrul
 distichonului antic, și constat că și acest bucovinean a știut să
 mlădieze pentametrul în forma lui autentică, cu cezura la mij-
 locul versului:

Omul și fericirea este ca cumpăna lumii;
 Piere ziua'n apus, / vine noaptea din deal.
 Printre-a ambilor fugă viața albia-și urmează,
 Și'n sburdalnicul joc / bate din mal în mal.

* * *

Am dat destule pilde pentru concepția și întrebuințarea
 corectă a pentametrului antic; regret, că n'am putut culege mai
 mult din „Revista germaniștilor români”. Dar și din puținele
 exemple, de cari m'am folosit, se pot aprecia traduceri d-lui
 Sân-Giorgiu, profesor și germanist! Am arătat, că și'n limba
 românească se poate întrebuința foarte bine metrul elegiac antic,
 care reclamă tot în al doilea vers pentametrul cu cezura la
 mijloc. Și m'a mai îndemnat un motiv să traduc cele două elegii
 ale lui Goethe și să le pun alături de traduceri d-lui profesor
 universitar și germanist Sân-Giorgiu; motivul: ca să nu creadă,
 cei ce nu cunosc limba germană, că Goethe ar fi putut con-
 cepe versuri atât de șchioape, ca cele din traduceri d-lui
 Sân-Giorgiu.

Filimon Taniac

C R O N I C Ă

Benedetto Croce — sepluagenar.

Cu un proaspăt volum de estetică, de astădată numai estetică literară, *Pa Poesia*, apărut în eleganta și serioasa editură G. Laterza din Bari, la 25 Februarie 1936, B. Croce pășește într'al 70-lea an al vieții. Sobru, fără șovăială, deplin orientat în problemele pe care le tratează, dezinteresat de câștiguri materiale dar nici supărat de grijile zilei, filozoful și-a ctitorit sacerdotal viața în studiul divinei activități umane care este arta. Estetica n'a avut, poate, niciodată un cercetător mai temeinic. Croce i-a definit natura și i-a lămurit originea ca nimeni altul. Pentru aceasta a pornit dela precizarea cunoașterii omenești. Spre a putea sonda în mod științific realitatea psihicului, a înlăturat până la negație (revenind mai târziu) tâlcul metafiziciei. Când omul cunoaște lumea în mod intuitiv, când cunoștința sa e numai senzație, sentiment, viziune etc., — atunci el are o emoție estetică și, grație facultății sale expresive, devine artist. Arta e cunoașterea și exprimarea imediată a individualului. Când cunoștința făcând abstracție de individual, de particular, se raportează la cunoașterea exactă a obiectului, atunci omul raționează și, în urma unor procese de logică, îndeplinește o activitate care este științifică. Estetica și logica sânt științele activității teoretice omenești. Morala și economia alcătuiesc activitatea practică. Deosebirea dintre practic și teoretic este esențială. Dar atât teoria cât și practica sânt activități ale psihicului uman de care se ocupă filozofia spiritului. Precizată această filozofie a spiritului în cele patru volume (*Estetica* ed. VI, 1928; *Logica*, ed. V, 1928; *Filosofia della pratica — Economica ed etica* ed. IV, 1932; *Teoria e storia della storiografia*, ee. III, 1927), Croce își consacră subtilele d-sale cercetări, cu predilecție estetice. Arta e definită tot cu mai multă precizie: „Poezia nu

se poate numi nici sentiment, nici imagine, și nici sumă a amândurora, ci contemplație a sentimentului sau intuiție lirică, sau (ceea ce este acelaș lucru) intuiție pură, întrucât e lipsită de orice raport istoric și critic cu realitatea sau irealitatea imaginilor din care se țese, și adună în idealitatea ei palpitația pură a vieții" (*Aestetica în nuce* în volumul „Ultimi saggi” 1935, pag. 4). Iar artistul „trebuie să participe în așa fel în lumea gândirii și a acțiunii, încât să trăiască sau direct prin propria-i experiență sau prin simpatie cu experiența altcuiva, întreaga dramă omenească” (ibid. pg. 11). Poezia, și arta în genere, nu este formă și fond (cuprins) ci: „identitate de cuprins și formă, expresie a întregii umanități, viziune a particularului în universal” (*La Poesia*, 56). Iar coborîrea poeziei în lumea criticii sau a realității înseamnă propria ei nimicire (ibid. 13).

În majoritate, rezultatele acestor studii au fost acceptate fără rezervă de alți esteticieni. Unele au rămas în discuție.

Teoretician al istoriei, B. Croce a scris și istorie politică („*Storia del regno di Napoli*”, ed. II; „*Storia d'Europa nel secolo decimonono*” ed. III, etc.). Dar istoria literară este cea care i-a prilejuit cele mai strălucite și neperitoare pagini. Literatura italiană și străină și-au lămurit caracterul sub mîiastra până crociană (cf. de pildă, vol. *Poesia e non poesia*, ed. II, 1935). Literatura modernă a Italiei și-a găsit istoricul și criticul adevărat care, în baza temeinicelor sale principii estetice, a rostit obiectiv adevărul. În patru volume de minuțioasă analiză critică („*La letteratura della nuova Italia*”, editată până acum de trei ori), estetul precizează valorile și trasează evoluția literaturii italiene din ultimele cinci decenii. Din cale afară de modest, la un moment dat adresează cuvinte pe care numai d-sa e îndreptățit să le semneze: „Cine în veacurile viitoare, va scrie din nou istoria literară a aceleiaș epoci tratată de mine, va simți (Nu vă îndoiiți!) apăsându-i umerii mîna mea aspră și grea”.

Zămbind de insinuările ce se vreau profetice, Croce, aici, e profet deplin. Și nu ne îndoim că nu numai cine va scrie o pagină de estetică (afară de cazul când acel „estetician”, nu eстет, ar fi din cei ce aruncă cu barda în Dumnezeu și apar cu „*Deus ex machina*”) va simți mîna lui Croce încurcându-i sau descurcându-i cărările.

PETRU IROAIE

România în al V-lea Congres de Bizantinologie

(N. IORGA).

Impunătorului număr de participanți la cel de-al cincilea congres de bizantinologie, organizat în toamna acestui an (21-27 Sept. 1936) de imperiul fascist, țara noastră i-a oferit o pleiadă considerabilă de cercetători notorii prin minuțioase studii de specialitate. Iată de pildă, ca să-i menționăm numai activii noștri participanți și comunicările ce-au prezentat: N. Iorga, vorbind despre „Viața provincială în imperiul bizantin”; N. Bănescu: „Conflictul între Geneva și imperiul de Trebizunt”; A. Balotă: „Influența bizantină în Albania”; M. Berza: „Amalfi ca autonomie periferică bizantină”; G. Brătianu: „Imperiul și democrație în secolul IX”; I. Coroi: „Procesul lui Separion împotriva Ermionei și ficei sale Dionisya pe timpul lui Adrian”; E. Condurachi: „Elemente asiriene în arhitectura Iliriei”; V. Grecu: „Reprezentarea lui kairós la Bizantini”; I. Ștefănescu: „Rituri păgâne păstrate în liturgiile creștine”; Papadimitriu: „Anticități bizantine în Corfu”; C. Marinescu: „Contribuții la istoria relațiilor economice între imperiul bizantin, Sicilia și regatul napolitan între anii 1419 și 1453”; I. Rusu: „Ceva despre numele Bizanțiu”; I. D. Petrescu: „Lectura manuscriptelor muzicale bizantine din timpul veacurilor XI și XII”; H. Stahl: „Prescurtări în paleografia românească”; I. Ștefănescu: „Arta religioasă din evul mediu în Transilvania (Raport cu Italia)”.

Comunicările au atras viul interes al specialiștilor străini și al publicului italian. Dar, datorită aceluia care este Nicolae Iorga, România s'a bucurat de unică simpatie și considerație. Infățișarea arătoasă, atitudinea, vorba d-lui prof. Iorga, concentrau publicul în jurul său. Astfel, numai în curs de câteva zile, neamul nostru și-a câștigat acel prestigiu, pe care, cei de alte naționalități, mult mai cunoscute în Italia, ni-l invidiau. Un tablou, o carte, un obiect de artă, o problemă subtilă — așteptau ultimul cuvânt din partea Românului!

La inaugurarea congresului (21 Sept.) în sala Iuliu Cezar de pe Capitoliu, după cuvântările strălucitoare reprezentanți ai diverselor țări congresiste, N. Iorga dezlanțuie un rar entuziasm în rândurile întregii asistențe. Prin rostul său, lumea a răsunat ceea ce ne leagă de Italia. Iar la sfârșitul discursului pronunțat într-o italienească elegantă, N. Iorga a introdus, pentru prima oară, limba română într'un congres internațional. Din cuvintele într'aripate în aleasa turnură latină, reținem și următorul fragment.

„Salut imperiul vechi italian în numele guvernului meu, salut noul imperiu italian în numele poporului meu.”

N'a rămas vorbuliță neînțeleasă de ascultători. Ba ovațiile aduse oratorului se extindeau și asupra limbii românești pe care o găseau armonioasă și minunată. — Era ceva copleșitor de majestos!

Iar comunicarea d-lui Iorga ținută în ziua de 23 Sept. se transformă în adevărată conferință cu o sală arhiplină.

Astfel cel ce-a avut ocazia să fie martor la asemenea manifestări constată, fără pic de exagerare, că nici o diplomatie specială nu e în stare să câștige mai multă prietenie pentru România decât Profesorul N. Iorga.

PETRU IROAIE

Critica franceză despre opera „Oedipe“.

În volumul pe luna Martie 1936 al marelui reviste parisiene „Le Mois” celim la pag. 222—224, următoarele:

„Evenimentul cel mai important al lunii și unul din cele mai considerabile ale sezonului întreg este reprezentația lui Oedipe, dramă lirică de d-nii Eduard Fleg și George Enescu, pantru care Academia națională de muzică a realizat un efort foarte mare. Cu toate proporțiile monumentale ale operei și enormelor sale dificultăți scenice și muzicale, Opera i-a asigurat o prezentare perfectă în toate punctele. Trebuie felicitat d. M. Rouché și cu el toți colaboratorii săi, cari, de șase luni se siliau să desfășoare suvița complicată a părții acesteia, și au asigurat succesul întreprinderii.

Efortul acesta marchează deasemenea un omagiu foarte legitim față de-un artist străin, care datorește mult Franței, dar căruia muzica franceză nu-i datorește mai puțin. Violonist de renume universal, pianist care ar putea să se producă fără a se deminua, alături de concertistii cu renume, el nu excelează mai puțin în rolul de șef de orchestră și, în sfârșit, printre compozitori are un loc de cel mai întâiu (tout premier) rang. Iși uimiea acu colegii din clasa Massenet, la conservator, prin ușurința originală a invenției sale, prodigios de fertile și prin eleganța înăscută a scrisului său. De când, la 1897 dădu la concertele Colonne o Poemă română, n'a încetat a scrie abundent, dar nu i s'ar putea reproșa producției sale acel caracter de facilități

care caracterizează prea adese pe cea a naturilor bine înzestrate. George Enescu este stimulat de dorința constantă de a se depăși și cariera sa a fost dominată fără încetare de îndemnuri exact contrare celor de vulgară exploatare comercială. Vedetă mondială, care partea cea mai mare a anului cutreeră lumea din capitală în capitală, a știut să-și rezerve o retragere în România și'n fiecare an găsește pe pământul natal calmul și atmosfera priincioasă lucrului. De acolo aduce opere profund mature, iluminate de strălucirea unui spirit cu desăvârșire nobil și generos.

De mult o operă lirică nu produsese o atât de puternică impresie ca Oedipe. D. Eduard Fleg a reușit, cu un simț foarte abil al necesităților scenice, să grupeze în șase tablouri elementele cele mai marcante ale legendei lui Oedipe. Dela fatala proocie a lui Tiresias până la groaznicul desnodământ, suntem covârșiți de ritmul implacabil al drumului lui Oedip spre îndeplinirea destinului său. Muzica îmbrățișează strâns conturile poemei formând cu textul un bloc indisolubil. Aici muzicianul nu caută să strălucească individual, să tragă apă la moara sa (à tirer à soi la couverture), ci să-și pună arta în scrisul întreprinderii comune. E un exemplu ce s'ar putea propune meditațiunii multora din compozitcri. George Enescu, a cărui partițiune se inspiră din tradițiunile cele mai pure ale dramei lirice, ne oferă aici o compozițiune profund matură, care repudiază orice efect facil sau convențional și care este însăși expresia unui spirit de o rară elevațiune. Limbajul e simplu și de o puritate aproape clasică, cu toată aparenta sa complexitate, orchestrația extraordinar de rafinată și, triumf al unei tehnice superioare, dosajul sonor între voci și instrumente este totdeauna exact echilibrat".

În partea finală cronica relevă meritele interpretării, îndeosebi al directorului de scenă M. Chéreau, al protagonistului André Pernet și al dirijorului Philippe Gaubert.

Traducere de V. M.

Popular e

Mărita-m'aș, mărita —
Nu știu tata ce mi-a da ? !
Doi cucuși cu ochii roși...
Dacă nu-s doi boi frumoși !
Mărita-m'aș, mărita —
Nu știu mama ce mi-a da ? !
Două rețe deșălate...
Dacă nu sânt vaci cu lapte !

* *

Măi badiță, măi haîne,
Dor-doruțul dela tine,
Peste multe dealuri vine
Și se bagă'n sân la mine...
Îl întreb că ce se bagă
El îmi spune că n'am treabă¹⁾
Îl întreb de unde vine
El îmi spune : „Știi tu bine !”...

* *

— De-aș ajunge pân'la vară
Să-mi fac casă și cămară ;
De-aș ajunge pân'la toamnă
Să mă'nsor, să ieu o doamnă !
— Lasă-le la focu doamne,
Că le... chiorăie de foame !
Nu-i, mai bine o țărăncuță ?
C'o mai porți și mai desculță !...

* *

Te mărită, horholină
Nu ședea fată bătrână,
Că-i destul de când fetești
Tăt cuptioriul mi-l julești²⁾ !
Și-i destul cât ai fetit,
Tăt cuptioriul l-ai rujdit²⁾ !

1) = nu mă privește ; nu-mi pasă.

2) Julesc, rujdesc = belesc, sgârâi, jupoi.

Te mărită, horholină,
 Nu şedea fată bătrână
 C'ai purtat un car de flori
 Şi trei rânduri de feciori;
 Şi-o coşarcă de cercei
 Făcută pe banii mei;
 Şi-o coşarcă de inele
 Făcută pe-a mea putere³⁾.

. . .

De s'ar vinde dor cu dor,
 Face-m'aş neguţător
 Şi-aş căta de mi l-aş vinde
 Dorul inimii fierbinte;
 Vinde-l-aş la ori şi cine —
 Ca să-l ardă ca pe mine...

. . .

Am avut şi eu draguţ...
 L-am trimes la Cernăuţ,
 Să-mi aducă sucnă⁴⁾ creaţă
 Şi hobot⁵⁾ după-a mea faţă.
 Eu gândiam că târguieşte;
 El cu alta logodeşte!
 Ba trimete vorbă acasă,
 C'o aflat altă mireasă!
 Şi-o trimes cuvânt nebun
 Să mă duc eu să-l cunun!
 Nu gândia el ce-mi făcea...
 Da mămuţa zice-aşa:
 — Tacî, copch'ilă, taci nebună!
 Fă-ţi pomană şi-l cunună;
 Pân' amu ţi-o fost draguţ,
 Da' de-amu ţi-a fi finuţ...

Auzită dela Casandra Hurjui (analfabetă de 40 ani, — astăzi
 moartă) din Tărăşeni (Bucovina).

Octavia Lupu-Morariu

3) Pe-a mea putere = din averea mea.

4) = fustă.

5) = tulpan.

Ciprian Porumbescu inedit

de Leca Morariu

Tot din moștenirea¹⁾ d-nei Berta Rossignon (născută Gorgon) ne vine un album Porumbescu, care, fiindcă fusese închinat chiar Bertei Gorgon de pe vremuri, se prezintă într'o sumptuozitate²⁾ cum numai frenezia iubirii fetișiste o poate săvârși. Manuscrisul — manuscris, și totuși nemanuscris pentru atâta caligrafie a sa — cuprinde două piese pentru voce și pian:¹⁾ O Nocturne, în Re - be - moll - major, măsura 6/8 și indicele Sehr innig und träumerisch. Allegretto — cu textul (pe care-l reproducem pentru a i se putea identifica autorul):

Ihr Blümlein all', in bunter Pracht,
Die ihr vor Liebchens, Häuschen wacht ;
Ihr haucht so süssen Duft Ihr zu,
Ihr wiegt Sie ein in süsse, süsse Ruh'.
O ! sagt Ihr doch wie sehr mein Herz
Für Sie allein in Wehmut schlägt
O ! klagt Ihr meinen Liebesschmerz
Der mich zu Grabe trägt.

1) Cf. „Făt-frumos“ 1936, 272.

2) Cu pereții (de carton) îmbrăcați în mătăsă roșie, albumul poartă în mijlocul paginii 1-a a legăturii monogramul plastic, în mari litere aurite **B G**. Apoi, 16 pagini carton, într'o caligrafie, ba chiar miniaturistică, pentru care doar leaturile de altădată aveau răgaz, cuprind următoarele: Pag. 1 dedicația (în colorile roșu-albastru-auriu-negru). **Dem / wohlgeborenen Fräulein / Bertha Gorgon, / zur / freundlichen Erinnerung / an / Cyprian /**; Pag. 2, 4 și 10, cu un simplu chenar auriu (ca'n toate celelalte pagini, afară de 1, 3 și 16) e lăsată albă; Pag. 3 — un splendid chenar în aceleași colorii, sus fotografia Bertei, jos monogramul **B G** (care putea fi cetit și Bertha Golembiowski...), — iar în mijloc mărturisirea iubirii care nu mai îngăduia nimic: **Mein Sinnen und mein Streben / Gilt Dir, bis in den Tod... / Du bist mir Welt und Leben / Noch mehr... Du bist mir Gott. / C. /**; Pag. 5-9 Nocturna; Pag. 11-15 piesa **Ich liebte Dich**.

O! Lüftchen zart! O! Abendwind!
 Der du umkost mein süßes, süßes Kind;
 Umkraäuselnd ihre, ihre Lippen küsst;
 O! flüstre Ihr, mein Liebeslied,
 Dass ich um Sie so süß geträumt;
 O! trag' zu Ihr mein Klagelied,
 Das ich um Sie geweint. —

apoi²⁾ piesa *Ich liebte Dich*. Gedicht von Herm. Lingg, în Fa-major, măsura 4/4, cu indicele *Andantino affettuoso*; — deci piesa pe care o menționează și biograful N. Petra-Petrescu, op. citat³⁾ pag. 22 Nr. 45. Textul la fel. erotic-elegiac. Cităm finalul:

Ich liebte Dich, ich darf es sagen,
 Ich hoffte, und mit welchem Schmerz!
 Ich hab' den Mut, mich anzuklagen,
 O, unaussprechlich litt mein Herz!
 Leb' wohl! und mög' Dich Gott bewahren,
 Auch ein Atom nur
 Die mich verzehrte zu erfahren....
 Nur mein Herz dulde bis es ruht!
 Lebe wohl! Lebe wohl!
 Nur mein Herz dulde bis es ruht!

Și amintită⁴⁾ Consemnațiune asupra compozițiilor muzicale ale lui Ciprian Porumbescu scrisă de Iralie Porumbescu, citează (pag. 3 Nr. 47): „*Ich liebte Dich*“, Gedicht von Hermann Lingg. Musik für eine Stimme mit Klavierbegleitung. M. Gr. Poslușnicu, Ciprian Porumbescu... 1926, 76 Nr. 218, mai... comod, cita: „*Ich liebte dich*“ pentru voce și piano.

Necităta de nimenea e nocturna aflată astăzi. Încât inedite de-ale lui C. Porumbescu — și atât de prețioase confesiuni pentru zbuciumul crâncenei lui vieți — mai pot fidescoverite (?) poate și dincolo de ceea ce știm din alții despre dânsule.

Leca Morariu

3) Cf. „Făt-frumos“ 1936, 272.

4) Cf. „Făt-frumos“ 1936, 272.

POPULARE*)

Frundzi verdi, iarbi neagri,
 Tata, mama, tot mă'ntreabi
 Cari muncă n'i-i mai dragi.
 — Munca ce di voinicii,
 Chistoali di haiducii,
 Ș-on cai bun di calarii.
 Ci voinicu niarmat
 Îi ca știuca pi uscat.
 Și ca chiatra di pi hat;
 Ci voinicu fără cal
 Îi ca peștili pi mal;
 Și ca măru lingi drum;
 N-ari paci nici di cum;
 Tăț mărg și-l buracaiesc¹⁾
 Și di meri-l saracesc.

Auzit dela *Ghiorghe Slanini*, flăcău de 19 ani, din *Cupca* (Bucovina).

Foaii verdi, poamî neagri,
 Cumătra tot ma întreabi,
 Di ci port cameși neagri.
 Ieu îi dzic c-așe n'i-i dragi;
 Ci fumeia n'i-i biteagi.
 Ci n'i-i biteagi di-o minî
 Și n-o spalat cameș di-o lunî
 N-o spalat și n-o calcat
 Și pi uliț m-o lasat.
 — În dă'ncoaci si-ț spăl ieu
 Cu apă dila parău,
 Cu apă di heleșteu,
 Cu sopon din sinu n'eu;
 Cu apă dila izvor
 Si-ț faci trupu mai ușor,
 Si-ț hie di mini dor.
 Ci dacî ți li-oî spala
 Tu di mini ti-i leaga,
 Ș-apu nu mi-i mai lasa;
 Ci t-oî leaga cu păr vrajit
 Si-ț hie fără mini urit.

Auzit dela *Domnica Jemna*, analfabetă de 63 ani din sub-
 urbea Clocucica—Cernăuți.

de **Aurel Tudor**

1) = păcleșesc, rup crengile cu fructe cu tot.

Pentru 18 Octomvrie 1936

de Preot Dr. Gheorghe Mihuța

La 18 Octomvrie 1936, Liceul „Ștefan cel Mare” dela Suceava s'a bucurat de-o rară serbare: Aniversarea a 30-a a promoției de bacalaureat 1906, sub prezidiul d-lui Ministru Dr. Ion I. Nistor, diriginte al clasei a 7-a și a 8-a în anii 1904/5 și 1905/6. Pregătită cu mult devotament de către un grup de jubilanți (în frunte cu d. prof. univ. și primar al municipiului Cernăuți Dr. Dimitrie Marmeliuc), prăznuirea aceasta a decurs în chip neobișnuit de solemn, impresionând profund toată obștea. Cum presa a înregistrat o bună parte din cronica acestei sărbătoriri, — voi releva aici numai un fapt căruia i s'a dat prea puțină importanță și care-i onorează îndeosebi pe iubiții noștri jubilanți: E contribuția dată de ei pe vremuri, pentru românizarea liceului Sucevean.

Jubilantii din 18 Oct. 1936 sunt aceia cari în 1902 au format falanga de inaugurare a claselor paralele românești superioare. Aceasta datorită politicii școlare naționale a în veci neuitatului director Ștefan Repta, apreciat în chip cuvenit de eruditul și emeritul profesor Dr. Eusebiu Popovici în Istoricul liceului „Ștefan cel Mare” din 1935. Întrați în liceu (la 1893) în număr de 84 inși, jubilanții de astăzi, conduși, cu enorme jertfe pedagogice (numărul elevilor fiind atât de mare) și materiale (prin arhimerituoasa „Școală Română”), au progresat până'n pragul clasei e 5-a cu atât de bun succes, încât în Oct. 1902 dâșii fură sortiți de-a inaugura clasa a 5-a română, care ar fi trebuit să se deschidă acum la anul 1865, sau cel puțin la 1885! Și cât de duioasă-mi fu mie, cronicarul acestor șire, bucuria, de a-i vedea cel puțin pe elevii mei izbândind acolo, unde noi, cei ce la 1881 inauguram clasa 1-a românească, nu reușisem (la 1885!) să-i cuccurim neamului nostru oropsit și cursul superior al unui liceu, susținut din banii Bisericii ortodoxe românești a Bucovinei

A fost însă o aprigă luptă! Câtă grijă când, în clasa a 2-a, temutul inspector Tumlirz veni să examineze el singur pe fiecare elev — la germană! Și ce satisfacție când același inspector raportă că de fapt răspunsurile elevilor au fost foarte bune și că notele lor din germană sunt prea mici în raport cu cunoștințele elevilor.

Era însă și o generație de elită aceea pe care doi ani de zile, ca diriginte de clasă, cu voită îndârjire o îndrumasem înspre cucerirea clasei a 5-a românești. Și nu fără duioșie m'am despărțit în 1900 de elevii mei, incredințându-i, pe alți doi ani, bunului Român Dr. Iancu Cuparencu, diriginte de clasă acum. Erau elevi cari nici în viață nu s'au desmințit și cari astăzi răspund cu nume ca: Dr. Dimitrie Marmeliuc, prof. univ. și primar al Cernăuților, Dr. Constantin Leontieș, prefect de Câmpulung, Dr. Mardarie Cerlincă, bibliotecar al Universității „Regele Carol II”, Ioan Bilețchi, director de bancă, Ilie Stoleriu și Temistocle Sârbu, inspectori generali la fondul bisericesc, profesorul Vichentie Jemna, Arhimandritul Dionisie Bejan și preoții Ioan Nisioi, Gheorghe Suceveanu, Gheorghe Vedeanu și Olvian Soroceanu (acesta iscusit traducător al lui Eminescu în nemțește), Dr. Leca Morariu, decanul facultății de itere dela Universitatea Cernăuțeană și fecund protagonist în publicistică, — iar de dincolo de pragul veșniciei: Eroul și scriitorul Ion Grămadă, Vasile Lițu, întemeitorul liceului dela Vatra Dornei și Ioan Ignatescu, neuitatul doctor dela Iacebeni, mort atât de tragic...

A fost o clasă de elită, cum a numit-o însuși d-l Ministru Nistor cu prilejul acestei serbări; dar a avut parte și de-un director de elită: acel Ștefan Repta care — interesantă coincidență — atunci când se retrage din viața publică, la 1906 (anul în care jubilanții de astăzi completau liceul românesc dela Suceava chiar și cu clasa 8-a, realizând idealul pentru cari alții au luptat 4 decenții) — lasă în urmă-i un corp didactic român (din care profesorii neromâni s'au fost retras) cum nu mai fusese până atunci..., și un liceu cu 8 clase „paralele” românești.

De altfel, să amintesc cine-a fost Românul Ștefan Repta. La 1902, un ordin ministerial decretă înființarea unui curs pregătitor pentru clasa 1-a română, cu 11 (unsprezece!) ore pentru germană, scopul vădit fiind de a stăvili introducerea limbii române și la alte obiecte, pentru a face de prisos clasele paralele românești, ba chiar a le desființa pe nesimțite. Dar sub suferința și cu sfatul directorului Repta, atentatul fu complet zădărnicit: nici-un elev român nu s'a prezentat la aceast curs! Și sunt adânc convinși că, dacă director nu era Ștefan Repta, atunci cursul s'ar fi activat și planul inspectorului Tumlirz de-a germaniza liceul dela Suceava, devenia în scurt timp

realitate. Înființarea acestui curs ar fi fost o crâncenă lovitură pentru românismul bucovinean, iar pentru directorul Repta verdictul retragerii sale dela directorat, întrucât Repta îi declarase președintelui țării von Bleyleben (care-i ceruse directorului categoric să lucreze împreună cu întreg corpul didactic pentru realizarea acestui curs, făcându-l chiar responsabil de eventuala nereușită) următoarele : „Excelență, nici cu baioneta n'ar putea fi mânați (eintreiben) băieții români la acest curs ! Românii au nevoie de altă școală : de-o școală primară superioară (Bürger-schule), care să-i prepare pe elevi pentru liceu, școalele primare dela țară neavând această menire”...

Nu mai puțin sunt ispitit a crede că nici deschiderea clasei a 5-a românești din 1902 nu se înfăptuia, dacă director nu era Ștefan Repta — și, firește, dacă clasa a 4-a de atunci (=jubilanții noștri de astăzi) n'ar fi întrunit condițiunile cuvenite : un mare număr de inși cu note excepțional de bune (mai ales la germană și latină).

Așa fiind, aniversarea de 30 ani a promoției de bacalaureat 1906, care a contribuit la românizarea liceului astăzi „Ștefan cel Mare”, coincide cu aniversarea a 30-a a completării liceului românesc până'n clasa a 8-a — și, cu acest fapt, serbarea de astăzi dobândește un nimb de serbare națională.

Remarc, că și jubilanții neromâni își au partea lor de merit în bucuria noastră de astăzi, întrucât mi-au fost elevi în paralelele germane, învățând limba română și dându-și încă de pe atunci seama că nu-și pot creia o existență trainică în mijlocul unui popor eterogen lor, fără de a-i cunoaște limba și sufletul.

Scumpii mei foști elevi,

Vă felicit din toată inima la minunata serbare care m'a răscolit până'n alâncul sufletului..., fiindcă eheu fugaces labuntur anni și amintirile se cer tot mai imperioase și mai covârșitoare...

Preot Dr. Gheorghe Mihuță
fost diriginte al D-voastre în cl. 1-a și a 2-a

Scriitorul Kogălniceanu

(Sfârșit)

de Em. Haivas

Incepe apoi povestea zilei de 18 August 1778, în care cei doi boieri, vornicul Manolache Bogdan și Spătarul Ion Cuza, ce-au fost în taină la Kapegibașa de-au pregătit moartea lui Ghica Vodă, au fost uciși de însuși Constantin Moruz, în slujba căruia fuseseră. Și pentru ca pedeapsa cuvenită acestor mârșavi trădători să fie mai bine înfățișată, K. ne descrie locul unde erau închiși, într'un turn sub pământ: „pe un pat de scânduri, acoperit numai cu un mindir de paie mucedu, ședeau doi nenorociți ferecați în obeze, ce era legate cu lăcăți de fer de patru belciuge înfipte în pereți. O paiță palidă, neputând răsbate deasa întunecime, slujia numai a mări grozăvia locului”¹⁾. Întorsătura soartei celor doi boieri, K. ne-o explică, arătându-ne faptele petrecute dela urcarea pe tron a lui Moruz și până la 18 August 1778.

Constantin Moruz și-a dat seama că cei ce l-au trădat pe Ghica s'ar putea tot atât de bine să-l trădeze și pe dânsul pentru o nemulțumire oarecare. Și atunci pentru a fi în siguranță, îi aruncă în temniță.

Aici schița lui Kogălniceanu e întreruptă pentru a fi continuată, ca până acum, în numerele viitoare. Între timp însă, K. începe să publice, tot în Propășirea, cuvântul de deschidere la cursul de istorie națională, care „cuvânt” a pregătit moartea revistei; cum împotriva ei se mai aflară și alte puncte de acuzare, revista e suprimată după al 42-lea număr apărut. Aici deci K. nu mai are cum să publice continuarea; pentru alte reviste desigur nu era dispus să scrie²⁾; astfel sfârșitul acestei schițe e dat uitării.

1) Revista „Propășirea” Iași, 1844, pg. 253.

2) Căci un manuscris cu sfârșitul schiței nu există, cum vom vedea mai jos.

Că-și scria schița fragment de fragment pentru fiecare număr al Propășirii, se poate deduce din faptul că fragmentele publicate în fiecare număr, nu se termină abrupt, ca romanele de fascicolă, ci au o încheiere pare că anume făcută.

Și mai avem un motiv să credem că n'a fost vre-un manuscris care să se fi pierdut, ci K. scria pentru fiecare număr de revistă partea pentru publicare; să-l fi avut manuscrisul gata, cu siguranță l-ar fi trimis Albinei, Curierului lui Eliade, sau altei reviste de atunci. Cum însă nu-l avea scris, pe de altă parte trecând prin momente grele de persecuție politică, îndreptate contra persoanei sale, n'a mai avut răgazul să se gândească la continuarea schiței.

Oricum ar fi, atât cât este, constituie o reală contribuție literară care nu trebuie trecută cu vederea în cercetarea dezvoltării scrisului românesc. Schița are ca izvor de inspirație Letopisețele lui Kogălniceanu (pe atunci încă în manuscris) și nu vre-o două alcătuiți populare, cum susține d-l Damianovici. Aceasta reiese clar din câteva rânduri ale cuvântului de deschidere la cursul de istorie.

Kogălniceanu era conștient că Letopisețele, pe lângă valoarea istorică, vor avea și una literară, constituind un nesecat izvor de inspirației literare. Și citez din „cuvântul“ lui K. pentru a stabili locul inspirației: „Voiți, însă, un interes de roman, varietate de întâmplări, epizoduri patetice, tragedii cari să vă scoată lacrimi din ochi, grozăvii cari să vă ridice părul pe cap, apoi nu voi avea trebuință decât să vă povestesc cruzimile și viața aventurieră a lui Vlad Țepeș, moartea vrednică de un principe, a lui Despot Eraclidul, domnia lui Alexandru Lăpușeanu¹⁾, intrarea cazacilor sub Hmelnițchi în Moldova, care singură este o poemă întreagă, năvălirile tătarilor, tăierea lui Brâncoveanu și a familiei sale, una din cele mai triste priveliști ce istoria universală poate înfățișa, catastrofa lui Grigore Ghica în care se întâlnește tot neprevăzutul dramei, și câte alte scene grozave și uimitoare, câte alte întâmplări de cel mai mare interes chiar pentru indiferenți“.

Kogălniceanu putea deci tot atât de bine să fi scris despre tragedia lui Brâncoveanu, sau alta amintită adineori și atunci d-l Damianovici s'ar fi străduit să găsească alte izvoare, și alte alcătuiți populare etc., din care să se fi inspirat Kogălniceanu!.. Chiar argumente plausibile ar putea afla. Dacă însă nu vrem să vedem mai mult decât e de fapt, ne putem ușor convinge că schița e inspirată din cronică și nu din alt loc.

* *

1) Tratată de Negruzzi, asupra cărui fapt s'a spus că e inspirată din manuscriptul cronicelor!

Aceasta este opera literară, propriu zisă, a lui Kogălniceanu. Ar mai fi de amintit și câteva piese de teatru ale lui, alcătuite probabil în timpul când era, împreună cu Alecsandri și Negruzzi, director al Teatrului Național din Iași. Erau numai traduceri și s'au pierdut. Se vede că nu prezentau deosebită valoare, deși au fost chiar jucate, după cum reiese din afișele de teatru ale aceluși timp, deoarece nici Kogălniceanu nu mai amintește de ele ulterior și nici vreunul din tovarășii săi, Negruzzi sau Alecsandri.

Mai există și un fragment de roman, intitulat „Tainele inimii”, care se atribuie lui Kogălniceanu. Sunt însă prea puține argumentele în favoarea acestei afirmații, și valoarea lui prea e suficientă decât să merite atenție deosebită. Cele patru schițe ajung și răsjung pentru a-i da lui Kogălniceanu titlul de scriitor.

Em. Haivas

ARTUR APATÎ
Prefect de Storojineț
și pasionat mecen cultural

V i t r i n a c ă r ț i i

Societatea acad. rom. „Junimea”, Cernăuți. Procesul Arboreoasei 1875—1878 de Teodor Bălan. Cernăuți 1937, Tip. „Glasul Bucovinei”, 96 pag.

Sub egida veteranei societăți studențești, care cu drept cuvânt se consideră urmașă a „Arboreoasei”, fiind născută așa zicând a doua zi după desființarea ei, harnicul docent al Universității Caroline ne dă istoricul acelui faimos proces într'o expunere limpede, model de metodă și de bogăție a documentării.

Sunt puse la contribuție arhivele cernăuțene (a Statului al cărei director e autorul, a Mitropoliei ca și a Societății pt. cultură), „protocoalele” stenografice ale ședințelor „Dietei” bucovinene, publicațiile ocazionale ale centenarului dela 1875 și periodicele vremii, din Cernăuți, din Viena și din România, precum și fragmentele din memoriile arboroseanului Constantin Morariu (care însă nu trebuia scris „Morar”), publicate în „Junimea literară” și în „Făt-frumos”.

A fost firesc ca punctul de plecare, deci capitolul I, să fie însăși „Serbarea răpirii Bucovinei 1875” și în legătură cu ea, istoricul înființării Universității din Cernăuți și inaugurarea ei dela 3 și 4 Oct. 1875. Dela început chiar, autorul insistă asupra notei de „exaltare patriotică” a centenarului, iar istoricul Universității pornește dela 1848, când, pe Câmpul Libertății dela Blaj, fusese exprimată întâia oară dorința Românilor din Austro-Ungaria de a avea o Universitate românească, dorință care va răsuna din nou la 1860, apoi la 1863, și, mai modestă la 1871, când „Asociațiunea transilvană” inițiază înființarea unei Academii românești de drept la Cluj, apelând la ajutorul statului maghiar și la donații și ajutoare individuale. Dar toate acțiunile acestea n'au avut rezultat.

Apelul transilvănean se adresa și Societății pentru cult. și lit. din Cernăuți, care în adunarea gen. din Iulie 1872 hotă-

răște a cere înființarea Universității la Cernăuți, cu limba de predare română.

Autorul pare a desaproba inițiativa aceasta bucovineană, căci zice: „Academia românească pentru Românii din Ardeal nu a fost înființată, din cauza lipsei totale de mijloace bănești, și din pricina atitudinii Românilor din Bucovina, cari din motive de egoism regionalist cereau o Universitate românească pentru Cernăuți. „Nu ni se dă însă dovada vinovăției acestui regionalism bucovinean, încât bănuim că autorul formulând-o, a avut în vedere un alt regionalism, într'adevăr egoist din aceeași epocă: al episcopului Hacman, pe tema Mitropoliei.

O Academie de drept la Cernăuți o ceruse, încă la 1849, Carol Umlauff, directorul gimnaziului. Cererea se repetă la 1868, în Dieta Bucovinei, și tot acolo, la 1872, de către deputatul Const. Tomașciuc, „care făcea parte din grupul Românilor bucovineni austriacizanti”.

La 1874, parlamentul din Viena hotărăște în principiu înființarea unei noue universități în Austria. Concurau Moravia, Salzburg, Istria, Laibach (Lublana) și Cernăuți. Este meritul profesorului Const. Tomașciuc de a fi obținut câștig de cauză pentru Bucovina.

În parlament, Gheorghe Hurmuzachi, sprijinit de Nicolai Dumba, stăruie din nou, fără succes, pentru limba de predare românească.

Atitudinea celor doi deputați români le atrage omagiile studenților români din Viena și din Graz.

Capitolul I încheie cu amănuntele serbărilor dela 3 și 4 Octombrie 1875, când inaugurarea Universității coincide cu desvelirea monumentului Austriei.

„Atitudinea Românilor din Bucovina” (cap. II) față de îndoita serbare austriacă se prezintă demnă, dâră chiar. Mulți din cititorii de astăzi vor afla cu surprindere că boierii români — adesea nedreptățiți în aprecierile istorice, ca unii ce n'ar fi fost decât oportuniști austriacizați — „jioniți din cauza felului cum a fost alcătuit comitetul festiv al serbării, a cărei inițiativă „trebuia să pornească dela reprezentanții elementului autohton din țară”, s'au retras din comitetul serbării. Aceiași boieri, „nu consimțeau la înființarea Universității germane din Cernăuți”, prevăzând că „nu Românii aveau să tragă folos din ea”, ci elementul evresc. „Peste elementul autohton avea să se întindă o pânză deasă de intelectuali evrei sau evreo-german, creați din noua pepinieră universitară dela Cernăuți”, lucru pe care boierii, „pe atunci păstrătorii tradiției acestei provincii și singurii (?) apărători ai intereselor românești nu puteau să-l admită”.

„Atitudinea boierilor a fost imitată de intelectualii români”: comitetul „Societății pentru cultură” refuză să contribuie la monumentul Austriei și hotărăște să observe completă pasivitate cu ocazia inaugurării Universității.

Anul I.

Cernăuți, 15/27 Aprilie 1893.

Nr. 8.

DEȘTEPTAREA

Gazetă pentru popor.

— Este la 1 și 15 a fiecărei luni. —

Stăruind grațios: Pentru abonamente: pe un an 12 și pe jumătate 6 L. Pentru distribuție: 5 franci cu ea. Un număr 10 c.	Sedacția și administrația Strada Lăzii Nr. 6 Revizuit săptămânal de un jurnalist	Revizuit etiam de către la selecția Revizuit la administrația Stăruind Grațios de Cernăuți
---	---	---

Limba noastră.

Am vorbit până acuma mult despre limba românească, dar vorba despre dinu n'au putem să scriem odată, căci limba românească este sufletul nostru, dară de dinu noi am perit cu totul. De aceea cum se rugăm seara și dimineața la „Tatăl nostru” când „Doamne înălțu-nește-ne de cel rău, așa trebuie să ne rugăm în toată ziua: „Doamne, ajută-ne să ne măsluim limba, care s'a înădușit așa de tare și se înădușă și astăzi de alte limbi!”

Înădușirea limbii românești din Bucovina de limbile străine cu grosă poate afla pârchie în lume.

Nu-l vorbă, se află veneticii și prin alte țări, dar ei învață limba poporului în a cărui țară s'au așezat. Așa de pildă traiesc între Nemții din Vinea mulțime de lucrători, ciobători, bucalari și alte slugi de nație ca-alească, întocmai cum trăiesc între noi Polonii și Rușii galicieni, dar nici omu Neanț din Viena nu-l trece prin gura să învețe limba Cechilor venetici, ci veneticii învață limba Nemților și ca timpul se prefăc în Nemți. Pentru aceea Nemții din Viena nu-și schimbă nimeni odată limba și nația, ci rămân în vece aceia ce au fost părinții, moșii și strămoșii lor. Așa este și așa a fost în toată lumea, și tot așa trebuie să facem și noi Românii din Bucovina, trebuie să simț pe ori-care străin ca el să învețe limba românească, dar nu noi poporul bășinay să ne preluăm limba și așa, din înădușirea

noastră. Străinii poartă că stănesc pe țărani noștri ca ei să învețe și vro limba străină, dar străinii aceia nu sunt prieteni poporului românesc. Da, un Român învețat, de pildă un preot, un profesor, un avocat poate să învețe cât de multe limbi străine, că el aici odată nu-și uită limba românească; dară dacă învață țărani o limbă străină, ca de pildă la noi cea rusească ori leșească, apoi ei îndată își uită limba românească, grăesc numai în limba cea străină, și așa cu limba își schimbă și nația și se fac Ruși ori Poloni. Veneticii din Galizia o știu aceasta prea bine, și macar că ei ar trebui să învețe limba noastră, căci ei au venit să-și caute aici hrană între noi, ei totuși nu învață limba românească preste tot locul pentru că găsim mai ales în ținutul Cernăuțului și al Sirebului și al Sirebului destui Români slabi de dînger, cari își întorc mereu graul după placul veneticii.

Lucrul acesta este tare rău și ne sporește de stricăcioasă pentru țara românească, căci în felul acesta s'au rușii mulțime de sate românești din țara noastră, așa cum ne rusească bunăoară chiar și în ziua de azi satele Cambrina, Barania-moldovenească, Davideni și chiar Budenițul, apoi alte multe sate în ținutul Cernăuțului și al Sirebului, ba chiar Româneștii și Sloveștii în ținutul Sucevii.

Plăcerea ce o are poporul nostru pentru limbi străine este cea mai mare prujejdie și cea mai stricăcioasă boală a nației noastre. Boala aceasta trebuie înădușită numai decît, căci ultimul

va fi cea de tot de noi Români. Este leacul.

Pe popor român bucovinean trebuie să-l pe străini, el să-și dea simț, să se se trudească, el să-și învețe limba. Te vorbește cu toți străinii în numai românească, chiar de ai soc și mai multe limbi! Toți direcții, toți comisarilor, toți slujbaşii împărătesci din Bucovina sînt dători după lege să știe limba românească și dacă acceptă slujbașii nu și împlinesc asta-ți dator de a vorbi cu tine, poporul român, în limba ta, apoi numai tu ești de vină că răbiți lucruri de aceste, cu cari aduci atîta stricăcioasă nației tale.

Și toate treburile ar merge mult mai bine, dacă tu poporul român ai vorbi cu toți slujbaşii împărătesci numai românească. Așa precum ar merge și dacă ai scrie numai românește în toate direcțiile. Atunci n-ai n-ai d-înăgi și îngălat așa de ușor ca astăzi.

Poporul român! Este un peccat strigător la ceru să nu vorbești a se nu scrii tu limba te românească, și este și mai străic peccat să-ți leși limba ta și să grăesci în limbi străine. Căci de n-ai fi fost tu, Bucovina nu s'ar fi despartit de Galizia, și tot tu de n-ai fi asta-ți, Bucovina s'ar bu-prenna cearși cu Galizia pe totdesam. Atunci Leșii galicieni ț-ar dubi pelem, cum p-au dubi-o în cea 62 de ani de chinuri și de suferințe ne am pozan-tele. Veneticii te țin de prost, cînd te amăgesc cu minevini fiindcă el limba românească este limba românească, căi' cea rusească limba lui Dum-nuleș, a Angerilor și a ruseșii. Dar

„Deșteptarea” lui C. Morariu.

Ce-i drept, ulterior o delegație de boieri români, împreună cu boierii armeano-poloni și poloni, cari îi secundaseră, se prezintă la guvernul Bucovinei pentru a-i exprima sentimentele lor de loialitate față de stat. Dar se pare că avea dreptate ziarul „Neue Freie Presse” din Viena când spunea că declarația aceasta de loialitate „nu interesează ca fapt, ci este interesantă

numai prin antecedentele ei", nefiind „decât un act de prudență”.

Autorul îi atribue acestei atitudini rezervate a boerilor noștri o importanță atât de mare, încât înclină a vedea într'nsa cauza (?) abandonării proiectului împăratului Franz Josef de a vizita însuși Bucovina cu prilejul centenarului.

Astfel, fără ca autorul s'o releve anume, din însăși expunerea faptelor se deslușește din ce în ce mai lămurit acea atmosferă protestatară, în care gestul tinerilor din „Arboroasa” nu ne pare nicidecum ca o manifestare izolată, ci dimpotrivă ca expresia ei adevărată, fie și mai pronunțată. Atmosfera de opoziție, de frondă a fost alimentată puternic de „Atitudinea presei românești” (cap. III).

Ni se vorbește aici întâiu de faimoasa broșură „Răpirea Bucovinei”, apărută la București, chiar la 1875, în preajma serbărilor dela Cernăuți. „Broșura este anonimă și se atribuia lui Mihail Kogălniceanu”. Autorul nu amintește însă faptul că broșura a fost retipărită, la 1910, de d. Iorga, pentru cursiștii bucovineni la Vălenii-de-Munte, deosebit de numeroși în anul acela — și anume chiar pe numele lui Kogălniceanu, — încât noi cei ce ne întorceam atunci dela cursurile „Apostolului neamului”, strecuram astfel pentru a doua oară, prin vama Burdujeni, pachete cu acea broșură, pe cât de documentată, pe atât de răscolitoare, confiscată în urma cererii procuraturii din Cernăuți și mereu căutată de jandarmii împărătești prin casele Românilor bucovineni.

Ni se arată apoi răsunsetul broșurii în publicistica românească: citate dintr'un articol al lui Iacob Negruzzi în „Convorbiri literare”, din ziare ca „Trompeta Carpaților” din București și „Curierul de Iași”, care a fost „cel mai vehement”.

Ni se dă un citat dintr'o conferință pe care a ținut-o „un domn (!) Bonifaciu Florescu”, acesta totuși nu un domn oarecare, un anonim, ci un cunoscut jurnalist, poet, traducător, scriitor, profesor, de franceză la liceul Sava, originar din Ungaria (v. „Enciclopedia Română” de C. Diaconovich, vol. II, pag. 437).

Urmează un citat dintr'o altă conferință, a lui V. Maniu, culminând în convingerea că „în viitor, la moment oportun, Româniî își vor lua răsplata”.

Asistăm apoi la Serbarea pentru comemorarea lui Grigori Ghica, serbare care avu loc la Iași, în ziua de 10 Oct. 1875, unde vorbește Nicu Gane, pe atunci primarul Iașilor, iar în numele Bucovinei poetul Dimitrie Petrino.

O informație care iarăși îi va surprinde pe mulți cetitori este aceasta: „Câteva zile în urmă, principele Carol vizita mormântul lui Grigori Ghica, dăruind cu acest prilej primăriei Iași bustul de marmoră al lui Grigori Ghica, pentru a fi așezat la capul pietrii de mormânt”.

„De atunci încoace, în Iași ziua de 1 Octomvrie fu serbată cu mare solemnitate“. Așa la 1875 și apoi la 1877, când, în ajunul comemorării, „Curierul de Iași“ publică un vehement articol despre Bucovina, semnat de Eminescu. În articolul acesta e vorba și de țara trunchiată. „De aici au luat membrii „Arboroasei“ cuvântul: detrunchiat“ din faimoasa telegramă, care s'a citit tot atunci, la 1 Oct. 1887.

Iată-ne ajunși astfel la cap. IV Societatea studențească „Arboroasa“, urmat de cap. V: „Telegrama“.

Nu e locul să insistăm aci asupra amănuntelor istoriei acelei societăți, care, neexistând decât timp de doi ani, „a dezvoltat o activitate prodigioasă. Adunase pe studenții români dela toate facultățile sub un singur steag, crease un minunat cor, cel mai bun cor din Cernăuți, organizează superbe ședințe literare, cu declamații, conferințe și coruri. Totul s'a făcut în acest scurt timp de niște studenți români cari trăiau într'un mediu străin“.

Interes deosebit prezintă alineatul final din capitolul acesta cu accentuarea rolului covârșitor al aceluia, care a fost al doilea președinte, după Gherasim Bulga:

„Cel mai valoros membru al societății a fost Ciprian Porumbescu. Dacă Zaharia Voronca era grav, Constantin Morar (sic) filosof, Orest Popescu sever față de sine și de cei ce-l înconjurau, Ciprian Porumbescu excela prin o fantastică veselie și o uimitoare productivitate literară și muzicală. El făcea poezii, el compunea melodiile, el conducea corul. Era autor și actor. Originalitatea lui făcu din el un izvor de nesecată veselie. Ciprian era totul și pretutindeni. El era centrul, era „chiagul“ societății. Genialitatea lui, fascinantă lui personalitate stăpâna societatea“.

„Telegrama“ a avut un mic preludiu, care trecuse neobservat de autoritățile austriace: a fost adresa, prin care comitetul „Arboroasei“ îi mulțamea Ministerului Instrucției din București pentru ajutorul de 250 lei, partea Societății bucovinene din suma de 1000 lei, votată de Camera română pentru Societățile culturale românești din Austro-Ungharia, preludiu fiindcă aici se găsea mai întâiu fraza cu „frați detrunchiați dela comuna lor maică“.

În textul telegramei, pe care broșura ne-o dă și în facsimile, va fi vorba apoi de „partea detrunchiată a vechiei Moldovei“(sic).

În baza dosarului Arboroasei a căutuit de autor la Arhivele Statului Cernăuți, ni se înșiră pas de pas evenimentele până la întărirea procesului: sesizarea Ministerului de Externe austriac de către consulatul dela Iași; descinderea în localul „Arboroasei“ din reședința mitropolitană; desființarea societății, la 11 Noemvrie 1877 (ar fi fost locul aci să se releve frumoasa coincidență

a datei de 11 Noemvrie 1918, care va consacra definitiv dreptatea cauzei Arborosenilor; ordin de anchete la societățile studențești din Ardeal, ordin pentru supravegherea preotului Iraclie Porumbescu; pedepsirea funcționarului poștal care expediasă telegrama; în sfârșit arestarea comitetului „Arboroasei”, în seara de 3/15 Noemvrie 1877, cu percheziționarea amănunțită a fiecărui membru, cu indignarea și împotrivirea colegilor seminariști, cu excoriarea publică a celor cinci, în două birje, încarcerarea lor împreună cu criminalii de rând. Urmă o adresă a guvernului Bucovinei către Mitropolitul Blajevici, în urma cărui Comisariatul publică, în „Foaia ordinăciunilor”, o enciclică în sens patriotic austriac.

Interesantă e bănuiala guvernului împotriva unui anume Dr. Roznovanu dela București, care venise de curând la Cernăuți și aranjase o șezătoare literară, invitându-i și pe Arboroseni — bănuiala că doctorul ar fi avut misiunea de a angaja voluntari pentru armata română. Ancheta ordonată în chestia aceasta a fost clasată, guvernul „convingându-se de caracterul inofensiv a lui Roznovanu și al serbării aranjate de el”. Era totuș locul aci să se amintească de acei tineri bucovinei cari într'adevăr se înrolaseră sub steagul tricolor, între cari: Alecu Giurgiuvanu, Emilian Huidei, George Levescu, Ilie Gherghel, Al. Chibici-Revneanu, Partenie Siretean și Const. Popescu, fratele arboroseanului George Popescu, amintit de autor îndeosebit pentru prestațiunile sale de cântăreț.

Atmosfera vremii o ilustrează și cutare scrisoare anonimă, trimisă Ministerului de Interne austriac, în care Românii din Bucovina sunt suspicionați a fi conspiratori.

„Procesul” însuși e capitolul VI, cuprinzând 11 pagini.

Autorul insistă asupra ecoului arestării seminariștilor din Cernăuți, în ziarul german „Bukowina” din Cernăuți și în „Neue Fr. Presse”, dar apoi în presa din România, care înfăptuiește procedeele autorităților austriace. Se arată însă „că tinerii noștri seminariști au avut și puțin noroc. Câțiva din bărbații cari aveau să hotărască în procesul lor, îi simpatizau”: era președintele juraților, boierul Alexandru Vasilco acela, pe care un corespondent al ziarului „N. Fr. Presse” îl învinuia că „inventase federalismul” în Bucovina, că „se complăce într'o atitudine permanent opoziționistă și de nuanță antiaustriacă”; — mai era Românul Isidor Zotta, judele de instrucție; era Dionisie Bendella, președintele curții, asesorul Leon Goian și grefierul Atanasie Pridie, Români tustrei.

Aflăm apoi că la 17 Ianuarie 1878, guvernul a cerut clasarea procesului. Autorul crede că l-ar fi determinat, „atitudinea desaprobatoare a presei românești și a publicului român, care nu pregețau să-și manifeste la toate ocaziile simpatia pentru studenții arestați”. Dar propunerea lui fu respinsă; a urmat deci procesul, în zilele de 1—3 Februarie.

În textul acuzei, accentul e pe cuvântul „detrunchiat”; dar tinerii nu erau învinși de „înaltă trădare” cum ni se spune la pag. 59, ci numai de „tulburarea liniștii publice” (Störung der öffentlichen Ruhe).

Ni se dă un rezumat mai detaliat din interogatoriul lui Ciprian Porumbescu, ca președinte, al secretariului C. Morariu și al lui Zaharie Voronca, acesta având atitudinea cea mai intransigentă. „Inculpații Eugen Siretean și Oreste Popescu au vorbit puțin”.

Se rezumă scurt de tot rechizitoriul procurorului Mehoffer, mai pe larg pladoariile celor trei avocați fruntași, Iosef Rott (German), Iakob Atlas (Evreu) și Alois Tabora (Român), cari se oferiseră gratuit. Jurații au rostit, în unanimitate, verdict de achitare.

Epilogul procesului ni-l înfățișează capitolul final (VII): „Măsurile luate de autoritățile școlare și bisericești”.

Măsurile acestea au fost solțitate de guvernorul Bucovinei, baronul Alesani, pentru prestigiul căruia achitarea era un blam.

I se ceru Universității eliminarea în mod provizor a celor patru studenți — Ciprian Porumbescu nu mai era student, — măsură pe care senatul universitar n'o acceptă. Hotărîrea lui fi eliminarea numai a lui Z. Voronca, pe timp de două semestre și adonestarea celorlalți trei în fața senatului.

La 10/22 Mai urmă și reprîmirea celor trei, afară de Voronca, în seminar, după ce înaintaseră cereri redactate în termeni duiosi și umili.

Guvernul raportează la Viena, că hotărîrile Comisariatului au fost foarte blînde, dar pledează pentru menținerea lor, avînd în vedere schimbarea situației externe: „Vîsata Românie Mare, care trebuia să apară drept urmare a ultimelor evenimente, întîmpîlate în Orient, a ajuns o chimară...”

Ni se dau și amănunte în ce privește repercusiunea procesului asupra carierei ulterioare a celor patru: șicane și denunțuri.

Dacă e adevărat că ei au trebuit să sufere și mai departe, finalul epilogului îi prezintă într'o lumină falsă, îi nedreptățește când face aprecieri ca acestea: „A dispărut și avîntul spiritului lor. Durerea a slăbit aripile vulturului obișnuit să petreacă în înălțimi” și: „Cu toții s'au resemnat, mulțumindu-se cu o modestă carieră preoțească, nerăvnind măriri și evitînd manifestații șgomotoase”.

Este în aprecierile acestea un echivoc, care se cere lămurit. Negreșit, ei și-au dat seama că nu pot răvni pe viitor la situații înalte și în înțelesul acesta s'au resemnat, retransăn-du-se după filosofia creștină a disprețului „măririlor lumești”,

foarte accentuat de pildă la acela care nu voia să scrie altfel decât „Preotul Constantin Morariu“, refuzând categoric și „brăul roșu“ și orice distincție. Dar n'a fost nicio clipă de resemnare în ce privește manifestarea sentimentului național!

Dimpotrivă cea mai îndârjită războire! Dovadă vehementa luptă dela „Deșteptarea“ lui Constantin Morariu, și broșurile acestuia Potopul Garonei (1896), Primejdia gimnaziului rusesc din Cernăuți (1896), Moșia și limba noastră (1901), și fanatica luptă pentru drepturile limbii românești, încinsă între prefectul județului Suceava, s u, cum i se zicea, d. „căpitan districtual“ Duzinkiewicz, și între parohul dela Pătrăuți pe Suceava, — acest cel mai dârz apărător al limbii românești din Bucovina austriacă! Și dacă ceilalți, cel mult au evitat manifestările zgomotoase, atunci o făceau aceasta numai... pentru a le înlocui prin muncă îndârjită, sistematică, de fiecare zi, de fiecare ceas, în slujba neamului. Și e o culme a nedreptății sau măcar o stilizare cât se poate de stângace a scrie: „Constantin Morar (sic), fire visătoare, poetică, nu ne-a lăsat lucrări însemnate de informație literară și culturală.“ „Skizzen über die Rumänen der Bucovina“, „Istoricul școalei reale“, „Părți din istoria Românilor bucovineni“, „Istoria lumii“, „Ciprian Porumbescu“ (1908 și 1925) etc. etc, să fie ele într'adevăr lucrări neînsemnate?...

Ori visător și poet fiind, crede d. Balan că Constantin Morariu n'a rămas permanent același neînfricat luptător? !...

Straniu e și epilogul privitor la Ciprian Porumbescu. Ni se spune anume că „în afară de agravarea boalei sale de piept, a suferit pentru un timp o completă transformare suiletească. S'a ferit de chestiuni naționale, ba a ajuns în apele internaționalismului. S'a înscris membru în societatea studențească internațională „Akademische Lesehalle“, unde ocupă postul de vicepreședinte. Revenindu-și în fire, a părăsit Bucovina pentru a ni mai petrece în țara chinurilor sale.“

Dar noi știm că, încă la 1878 s'a înființat „Junimea“, în care Porumbescu a fost primul secretar! Și mai șim de „Hora detruchiștilor!“. Prin urmare, nicidecum nu „s'a ferit de chestiuni naționale“, chiar decât a fost și vicepreședinte la „Lesehalle“! Iar dacă a părăsit Bucovina, a făcut-o pentru studiile muzicale și pentru a ni-l da apoi pe atât de românescul „Craiu nou“...

Dar, în continuare, epilogul d-lui Balan ajunge să-i nedreptățească pe intelectuali români bucovineni peste tot, găsind că ei, „aproape exclusiv funcționari de carieră, rămaseră cu o crudă învățătură de pe urma procesului“, devenind „taciturni și bănuitori“, „fricoși, extrem de circumspecți“. Dar Grigorie Filimon? Dar George Popovici? Dar Teliman?, Dar un T.

Ștefanelli, Iorșu Toma, George Tofan, Șt. Ștefureac, Dr. Ambros Conoroșan, și ceilalți, profesorii Suceava, în frunte cu marele Ștefan Repta ?

* * *

Frumoasa broșură — foarte merituoaasă, cu toate scăderile pe care n'am putut să nu le relevăm — e împodobită cu pitorești clișee: Porumbescu, Grigore Ghica, Mihail Dracinschi (spiritualul seminarului, adevărat părinte alumnilor incriminați), pâr. Orest Popescu, Zaharie Voronca, mormântul lui Porumbescu, mormântul — atât de original, simbolic — al lui Z. Voronca (în-fățișându-l pe „detrunciat“), iar la sfârșit, după cele 33 anexe, cunoscuta fotografie a „celor cinci“, executată chiar în ziua ieșirii din închisoare.

Victor Morariu

VASILE BUMBAC
(1837—1918)

MULTE ȘI MĂRUNTE

Și iarăși specificul sufletescului românesc. — Iarăși cineva—și chiar doi înși.—care-și dau seama de intraductibilitatea cuvintelor specific-românești ¹⁾ dor și urât (= dezolare, pustiu sufletesc)! Întâi Luigi Salvini ²⁾ în *Introduzione la Canti popolari romeni* 1931, Cităm (pag. XI); „Due sentimenti principali ispirano la doina: il dor e l'urât. Difficile oltremodo spiegare che cosa esattamente esprimano queste due parole, perché né l'una né l'altra hanno una perfetta corrispondenza nella nostra lingua“. Și L. Salvini ni-l aduce aminte pe celălalt: Arturo Graf (din *Nuova Antologia*, Firenze 1875, pag. 10); „Il dor secondo Arturo Graf, che il migliore studio ha scritto în Italia sui Canti popolari romeni, è un che di mezzo fra la Sehnsucht e la Wehmut dei tedeschi) e corrisponde solo al portoghese saudade“ ³⁾. Continuă apoi Salvini: „In italiano non v'è altro modo di renderla se non con desiderio, desio; che pur rendendo approssimativamente bene il senso di ansia, di brama, di malinconia per una cosa che è alla base del dor non rende affatto tutta la gamma di altri sentimenti, emozioni che ad esso si aggiungono e si mescolano. Nella nostra versione, siccome dor resterebbe sempre estraneo ad un italiano (un sentimento non si può esattamente ricostruire e raffigurare su una parola straniera), l'abbiamo tradotto nella maggior parte dei casi con desiderio ed in altri pochi con quella che ci sembrava la nota predominante del canto: amore, malinconia, nostalgia“ (ibidem pag. XI). Iar pentru urât, acelaș Salvini: „L'Urât invece ha alla sua base non la malinconia derivată dalla mancanza di un ogetto amato e desiderato, ma piuttosto quel senso di inquietudine e di sconcerto che dà la solitudine spirituale. Anch'esso è intraducibile în lingue straniere e converrà renderlo, a seconda dei casi, te-

1) Cf. „Făt-frumos“ 1936, 292.

2) Foarte neiscusit și dezorientat „traducător“ al cântecului „popular“ român în italienește — precum voi arăta în curând.

3) Ar fi existând deci totuși echivalentul lui dor: în portughezul saudade!

nendo sempre conto del suo significato base che è fra tristezza ed inquietudine" (ibidem pag. XI-XII).

Și rămâne ca la alt prilej să mai revizuim și spusele lui Jean Voilquin din arti olul Le „dor” roumain în „Les Annales” Nr. 6, de pe Sept. 1925.

„Dorul” lui Ciprian Porumbescu.—

Minunata piesă (pentru vioară și pian) Dorul, apărută abia acum (în colecția „Făt-frumos” Nr. 5 — și cu transcripțiune pentru violoncel), piesă al cărei manuscris original s'a pierdut înainte de război, când fusese pregătită pentru tipar de Soc. „Ciprian Porumbescu”, Suceava, prin distinsul muzician August Karnet, — și publicată azi după manuscrisele „copii păstrate în casele bucovinene, e citată (și datată) în amintita ¹⁾ Consemnațiune asupra compozițiilor musicale ale lui Ciprian Porumbescu (pag. 6 Nr. 99): „Dorul” romanță elegică pentru violină cu a comp. de piano (Stupca 1878).—Copilandrul C. Porumbescu ²⁾ a fost în stare s'o izvodească deci la vârstă de numai 25 de ani!

Le mal des tous les siècles.—

Iar exageratul tinerețism, care orcând se crede apărut fără precedent, nu-i decât acelaș biet simptom al tuturor timpurilor. Spiritualui cuplu A. Mirea îl șfichiua cu ironia:

Te vom urma cu drag — îți dăm parola...

Trăiască băta, boxul și savata!

Un ultim iuruș dârz, ca la Magenta,

Și ai să vezi de nu i-om da noi gata!

Jos ramoliții! Și-au mâncat polenta!

Hai să-i gonim, băieți, din gorgonzola!

(Caleidoscopul lui A. Mirea, vol. II 1910, 76).

Iar Maiorescu îi divulga nemernicia cu precizări (atât de actuale...): „nepregătiți, precum erau și sunt, tinerii noștri, ui-miți de fenomenele mărețe ale culturii moderne, ei se pătrun-

1) Cf. „Făt-frumos” 1936, 272.

2) Născut la 1853 — v. „Făt-frumos” 1933, 121.

seră numai de efecte, dar nu pătrunseră până la cauze, văzură numai formele de deasupra ale civilizaţiunii, dar nu întrevăzură fundamentele istorice mai adânci, care au produs cu necesitate¹⁾ acele forme şi fără a căror preexistenţă ele nici n'ar fi putut exista. Şi astfel, mărginiţi într'o superficialitate fatală, cu mintea şi cu inima aprinse de un foc prea uşor, tinerii români se întorceau şi se întorc în patria lor cu hotărîrea de a imita şi a reproduce aparenţele culturii apusene, cu încrederea, că în modul cel mai grăbit vor şi realiza îndată literatura, ştiinţa, arta frumoasă şi mai întâi de toate libertatea într'un stat modern" (Maiorescu, *În contra direcţiei de astăzi în cultura română*, 1868,!

Turcii dela Dorna.—

Dacă i-am uitat pe cei dela Cernăuţi (unde până astăzi avem o reală *fântână turcască*, cu minuni de arabescuri în lemn şi cu jghiaburile cum le are cea mai autentică cişmea dela Istambul), de ce nu i-am fi uitat pe cei dela Vatra-Dornei?! Ni i-a eternizat totuşi nuvelistul N. Gane în *Piatra lui Osman* (nuvelă în care, orcât de naivă ar fi expunerea, episodul e fericit ales). E vorba de vremurile (pe cari mai-mai le apucărăm şi noi) când: „Nici o cale de comunicaţiune nu era... prin munţii noştri. De-ar fi voit cineva să viziteze Dorna, trebuia să se acafe pe stânci, să treacă prin râpi, să-şi facă de multe ori drum cu toporul prin pădure; iar pentru a reveni din Dorna, singurul mijloc mai lesnicios, dar nu fără pericol, era de a se scobori cu pluta pe Bistriţa, până la târgul Piatra". Şi se înverşunează Mihai Plăeşul (cărui ortomanul de Osman avea apoi să-i fure logodnica: pe Irina, fiica lui Nistor); „Când oare a scăpa Dorna de lighioaiile aste de Turci, cari ne-au mâncat averile şi ne-au secat munţii?"

— Ai zice apoi că chiar pe acest avan Osman ni l-a eternizat şi preaicusitul Franz Xaver Knapp¹⁾ în stampa *Vatra-Dornei (baie)* — *Bad.* *Watra-Dorna* din documentata sa colecţie

1) Unul dintre multele germanisme ale lui... Maiorescu: Cf. germ. *notwendigerweise*.

2) Citez după fişa din Biblioteca Universităţii Cernăuţi: Knapp F(ranz) X(aver), *Illustrierte Bukowina (dazu): Erklärender Text zu F.X. Knapp's „illustrierter Bukowina“ Verfasst von Ernst Rudolf Neubauer. In das Romanische übersetzt von Iohann Mitkiewicz. (Tafeln): Wien. Art. Anst. v. Reiffenstein et Rösch. 1857 (anul 1857 adăugat cu creionul) 18 Tafeln. pp. 34, 34.* — Iar după spusele (de acum câţiva ani) ale d-lui senator Şt. Tomovici (Storoginiet), d-sa însuşi posesor a câtorva piese originale de-ale lui Knapp, notez asupra acestui Fr. X. Knapp (despre care

Ilustrirte Bukowina (1857). Ca unul care avea o bună școală de desen — căci tus-optsprezece stampe ale sale sunt „Nach d. Natur gez. v. F. X. Knapp” (cum cetim în fiecare din aceste stampe) — Knapp făcea parte dintre puținii cari — vorba lui Goethe — puteau fi stăpâni pe arta de a vedea, fiindcă știau desena. Deaceea a sa *Bucovina ilustrată* cuprinde un mănunchiu de neprețuită documentare asupra trecutului nostru²). Și ne dumirim pare-că ce semnificație trebuie să dăm țanțoșului turcălu din amintita stampă *Valra-Dornei (baie)*, — cu cealmaua în cap și lung căftănit la haină, călare pe un bidiviu de rasă.

LECA MORARIU

Pentru ineditele lui Ciprian Porumbescu publicate în Colecția „Făt-frumos“.

Am mai primit următoarele danii : dela d-nii profesori universitari Cernăuți. Dr. Alexandru Ieșan, Dr. Constantin Narly și Dr. Valerian Șeșan, apoi dela d-ra Cornelia Nuțu vice-secretară la fac. de litere și d-l Gheorghe Maxim, secretar la fac. de litere Cernăuți — câte 100 lei; dela d-nii Dr. Christea Geagea prof. univ. și Dr. Eugen I. Păunel, dir. bibl. universitară — câte 60 lei; dela d-nii prof. univ. Cernăuți Dr. Vasile Gheorghiu și Dr. Traian Brăilean, apoi dela d-l dir. de Conservator Gheorghe Onciul și d-nii bibliotecari universitari Dr. Mardarie Cerlincă și Dr. Claudiu Percec — câte 50 lei; dela d-l Traian Ștefureac, profesor Cernăuți — 20 lei. — Deci 540 lei, — plus suma de 1.150 lei din lista publ. în foaia de titlu a rev. „Făt-Frumos” 1936, face suma integrală de 1690 lei.

niciuna din cele trei Enciclopedii românești nu ne servește nici o informație) cel puțin următoarele: A murit la 1882. Era romano-catolic. Căsătorit cu fiica unui Abgarovici dela Stanislau, a avut 3 fiice: Ștefania căsăt. Szymonowicz, X (?) căsăt. Wilizynski, și Amalia căsăt. Tomovici.

2) L-am utilizat pe Knapp și'n *Ce-a fost odată: Din trecutul Bucovinei* (ed. a II-a, 1926, 58).

C R O N I C Ă

Răboj.

Admite prestigiul revistei „Însemnări ieșene” ca'n paginile ei (An. I vol. 2 Nr. 24 din 15 Dec. 1936) lumea să mai fie mistificată asupra acelei capodopere de superficialitate și falsificare a realităților care-și zice Opera lui Mihai Eminescu și al cărei faimos autor e G. Călinescu? — Retetabil că nici chiar redacția „Glasul Bucovinei” n'a ținut să dea mai multă atenție izbânditorului fapt că un cotidian ca „Glasul Bucovinei” (ale cărui merite!) doar omul vertebrei de oțel și admiratorul nelimitat al mitropolitului Visarion, C. Cehan-Racoviță de nu le cunoaște) a trecut dincolo de N-rul 5.000! — Pilduitoare în execuție tehnică și'n devotament redacțional se afirmă mereu „Viața Basarabiei” a lui Pan Halippa (scrisă, cuminte: Viața, nu — Doamne păzește — cu ortografia Cipariană a Academiei Române: Vie a ța). — Între periodicele bucovinene (înșirate în „Făt frumos” 1936, 328) se adaugă cu vrednicie „Frontul Românesc al Bucovinei” de sub direcția d-lui Dr. Romul Cândea. — Foarte util și instructiv Ciclul de conferințe al Societății Mazililor și Răzesilor (Cernăuți). S'a pus aici (prin înmoșul Dragoș Vitencu) chiar și problema Ucrainei-Mari de mâine: Am putea chiar s'o dorim! I-am mai tăia din labe Namilei comuniste. Ba, cu un convenit schimb de populație, fixându-ne pe trainica graniță firească a Nistrului, am putea dobândi poate și o prietenie (binevenită pentru a precumpe ni anumite șovăeli polone — adăogăm noi...).

1) Cităm d. p. din „Făt-frumos” 1933, 33: „9 din cărțile directorului nostru (Leca Morariu) sunt Extrase din Glasul Bucovinei; și 3 din ele, premiate de Academia Română”

Prima decadă a „Curentului“.

Curentul lui Pamfil Șeicaru — și al oricărui intelectual român, și-a împlinit prima decadă. Un cineva îl omagia deunăzi, pe acest cotidian al intelectualilor cu... o jalbă ca aceasta: Păcat că acest real Curent are totuși un cusur: că în loc să-l poți ceti în diagonală ca pe celelalte (d. p. „Universul“ lui Stelian Popescu), dându-l gata în 5 minute, ești nevoit să-ți consumi cu el aproape câte un ceas pe zi. Prea e bine scris! — Sau cum, atât de just, îl vede chiar Pamfil Șeicaru, (în N-rul din 11 Ian. 1937): „Scris cu o impecabilă cadelță literară“, și pornit să fie „un fel de enciclopedie cotidiană, un ghid în nestatornicia ideilor și a așezărilor umane“ (căci: „a ști să deprinzi pe cetitor să se familiarizeze cu problemele, să învețe o metodă de cercetare a cauzelor mai profundă, — este de fapt marea misiune a scrisului cotidian“), Curentul „este astăzi un ziar de amplă răspândire, — difuzarea lui are o respirație ce cucerește noi fidelități“. Și iarăși, eroica mărturisire a lui Pamfil Șeicaru: „Am pornit dela această prețuire a inteligenței a dorinței de ridicare intelectuală a cetitorului, și contrar unor pronosticuri, nu m'am înșelat“.

Bucovinism cultural!

Și fie-ne îngăduit a începe cu o paranteză. Ne întreba deunăzi un... un om de omenie: „De ce mai ții-neț d-voastră la acest odios nume, Bucovina? De ce persistați a fi așa ruginiți?“ — Răspunsul nostru: Fiindcă cu toată bunăvoința, nu-l mai putem desființa, când s'au găsit doi zbrețui cari acestui „odios“ nume să se adreseze cu nesăbuite invocări ca: „Dulce Bucovină, veselă grădină“, sau: „N'oi uita vreodată, dulce Bucovină, geniu-ți romantic, munții în lumină, Văile în flori...“.

Și nu știm cum se face, că din marea mulime de intelectuali bucovineni, cari activează astăzi dincolo de hotarele urgisitei „Bucovine“, — atâția, atâția sunt încojurați de o faimă care deasemenea determină ca numele Bucovina să nu poată fi atât, atât de „odios“: un I. E. Torouțiu d. p., sau acel minunat preot Emilian Vasilovschî dela Iași, care mai anii trecuți publica excelenta revistă „Daruri“ și care din biata lui strâmtoare bănească a dovedit inerteiei eclesiastice ieșene că cea mai dărapănată ruină poate ajunge o adevărată podoabă de biserică: Biserica Toma Cozma, care astăzi ar trebui să se cheme Biserica „Bucovineanului“...

Recent, profesorul bucovinean (și asistent universitar) Dr. Traian Cantemir, ne trimite deta Hotin, revista „Aurora”, revistă care prin colaborarea efectivă a d-lui Tr. Cantemir, evident va fi altceva decât un „omnibus” de exerciții caligrafice pentru liota elevilor Hotineni...

Faimoasa autonomie universitară.

...Împotriva căreia, recent, s'au afirmat atâtea asalturi, și mai ales marele asalt oficial, — sperăm că și-a dat în petec! Sunt doar între dispozițiunile noii legi, unele atât de oribil de concludente; d. p. că profesorii cari se află în mari vacanțe (de ... „studii”) nu-și pot „întrerupe vacanțele” pentru a participa la examene (id est: la taxele de examen)!... Și poate că tot va izbuti cineva să curme odată definitiv cu tradiția profesorului tip. Vizanti care „continuă a fi în activitate bugetară și în neactivitate profesorală” cum zicea acu Maiorescu...

Culturalitate Storojnețeană. —

...Cum nici până astăzi nu se vestește din dormitândul Rădăuți!... Realizările soc. „Unirea” dela Storojuaț, n'ar putea să îmbujoreze anumite obraze? Înființată la 1919, această Unire posedă astăzi o casă proprie, în chiar centrul târgului (2.000 m.²), casă onorată în 1925 de-o descindere a A. S. Regale Prințul Carol. Biblioteca numără cam 200 cărți și abonează reviste ca „Natura”, „Făt-frumos”, „Gândirea”, buletinul „Mihai Eminescu”, „Revista cursurilor și conferințelor”, „Cele trei Crișuri”, „Revista fundațiilor Regale” etc. S'au organizat cicluri întregi de conferințe (în 1922, 1923 și 1924) cu localnici, ba chiar și excursii culturale, ca cea din 1934, pela Putna, Sucevița, Suceava, Dragomirna. În 1936 a luat ființă o Univer-sitate populară, în care au activat conferențarii V. Grecu, C. Loghin, Ilie Bacinschi. D. Aurel Morariu, Romul Cădea, Al. Procopovici, T. Sanciuc-Săveanu, I. Fotariu, Teodor Balan, Leca Morariu și Eugen Botezat. Proiecte: Înființarea unui Muzeu etnografic-istoric (cum soții Eugenia și Samuil Ioneț l-au dăruit Rădăuțenilor) și Monografiile satelor storojnețene. Pentru cari fapte și gânduri, toată recunoștința actualului președinte al Unirii, d-lui avocat Dimitrie Rusu și ajutorului d-sale, d-lui subprefect Clementie Bocancea, precum și vrednicilor mecenai ai ei: Prefect Artur Apati, primar Petru Bruja, Soc. „Doamnelor Române”, Soc. „Meseriașul Român” din Cernăuți (care a sporit biblioteca cu 150 cărți) și Liceului „Regele Ferdinand I” (p. înlesnirea conferințelor).

LECA MORARIU

FĂT - FRUMOS

REVISTĂ DE
LITERATURĂ — ARTĂ — ȘTIINȚĂ — VIAȚĂ SOCIALĂ
APARE LUNAR

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA : Cernăuți, Str. Munteniei 14

Abonamentul : În Țară : 200 lei pe an
În Străinătate 300 lei pe an

CUPRINSUL :

I. E. Torouțiu	Bruscarea istoriei
I. E. Torouțiu	Ignoratio Elenchi — Documente Maioresciene — Note.
V. Bumbac	Cântec ciobănesc (Versuri din 1871)
E. Valuca	Marginalii
P. Vrânceanu	Țifăliceasca
Petru Iroaie	Francisc Vrânceanu
Petru Iroaie	Critica criticii românești
Filimon Taniac	Elegiile lui Goethe în românește
Petru Iroaie și Victor Morariu	Cronică
Octavia Lupu-Morariu	Populare (versuri)
Leca Morariu	C. Porumbescu inedit
Aurel Tudor	Populare (versuri)
Dr. Gh. Mihuță	Pentru 18 Octomvrie 1936
Em. Haivas	Scriitorul Kogălniceanu
Victor Morariu	Vitrina cărții
Leca Morariu	Multe și mărunte...
Leca Morariu	Cronică.
	Cronică

BIBLIOGRAFIE

- Leca Morariu* : Dela Noi, ediția a V-a revăzută, și adăugită, Cernăuți 1937 — **Operă premlată de Academia Română.**
- Dimitrie Bucevschi* : O viață de om în slujba neamului, Cernăuți 1937.
- Dr. V. Pauliuc-Burlă* : Mișcarea ortogenetică și munca, Cernăuți 1937.
- Mircea Streinul* : Comentarii lirice la Poeme într'un vers de Ion Pillat, Cernăuți 1936.
- Nicodim Ițcuș* : Din trecutul unui vechiu oraș moldovenesc, Cernăuți 1936.
- Nicolae Gh. Spătaru* : În fuga anilor [Versuri], Chișinău 1936.
- Eugen D. Neculau* : Problema ridicării satului românesc, Iași 1936.
- Petru Stati* : Icoane de lumină [Versuri], Iași 1936.
- D. Braharu* : ...Gheorghe Ioanovici și statutul organic..., Cluj [cităm cât trebuie din arhiprolixul titlu de 14 cuvinte, urmat de un subtitlu de 8 cuvinte ! Record caracteristic !].
- D. Braharu* : Nuvela istorică în literatura română transilvană... [iarăși titlu de 14 cuvinte și subtitlu de 11 cuvinte !], București 1936.
- Dr. George Potra* : Despre ȣiganii domnești, mănăstirești și boerești, București 1936.
- V. Mestugean* : Mica antologie a poezilor armeni, București 1936.
- Grigore Nandriș* : Iosif Pilsudski, ediția a 2-a, București 1936.
- I. Gr. Oprișan* : Luminișuri, București 1936.
- N. Georgescu-Tistu* : Cataloagele de bibliotecă, București 1936.
- Cercetări literare II** — buletin publ. de *N. Cartoian*, București 1936.
- Al. Rosetti* : Antoine Meillet, București 1937.
- N. Cartoian* : O dramă populară... a lui G. C. Croce despre Sinan-Pașa... București 1936.
- V. Ghiocioiu* : Identificarea... unor «tălmăciri» ale lui C. Negruzzi, București 1936.
- Onisifor Ghibu* : Ordinul canonic premonstratens... etc. [titlu de 11 cuvinte !] București 1936.
- Mareșalul Pilsudski* : Scrieri alese, trad. de *Dr. E. Biedrzycki*, București 1936.
- Miron Suru* : 1935 literar, Sinteză biblio-critică, București 1937.
- Elemér Moór* : Westungarn im Mittelalter, im Spiegel der Ortsnamen, Szeged 1936.
- N. Cartoian* : Le modèles français de l'«Érotokrites», Paris.

PREȚUL 60 LEI

